

Empowering Creative Minds

A Set of Recommendations Derived from the Needs Assessment

To Guide the Design of Subsequent Project
Activities and Inform the Public and Policy
Makers

Comparative
Research
Network:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Executive Summary	4
Cross-Cutting Considerations: Refugee Artists and Forced Displacement.....	5
Group One – Human-Centred and Trauma-Informed Project Design.....	6
1.Integrating Trauma-Informed Approaches Across All Activity Phases.	
2.Balanced Time Management and Participation Dynamics	
3.Addressing Diversity of Creative Backgrounds Within a Single Activity.	
4.Clarity of Objectives When Integrating Pathways or Partnerships	
Group Two – Deepening the Creative Process and Strengthening Mental and Neurological Health...	9
5. Non-Verbal Pathways as Tools for Expression and Healing	
6. Breaking Disciplinary Constraints and Stimulating Neuroplasticity	
7. Improvisation as a Tool for Restoring Agency	
8. From Individual Experience to Conscious Collective Engagement	
9. Preventing Burnout Through Spontaneous Creative Practice	
Group Three – Psychosocial Protection for Artists and Cultural Workers.....	13
10. Establishing Post-Activity Care Protocols for Sensitive Content	
11. Institutionalising Preventive Care Within Project Budgets	
12. Supporting Shared Workspaces as Social Safety Nets	
Group Four – Structural Reforms and Supportive Cultural Policies	15
13. Adopting Process-Based Rather Than Output-Based Funding Models	
14. Preventing the Commodification of Trauma and Safeguarding Artistic Freedom	
15. Recognising Cultural Mediation as a Practice of Social and Health Value	
16. Reducing Inequality and Advancing Equity Within the Cultural Sector	
17. Ensuring Long-Term and Stable Funding for Artists in Vulnerable Situations	
18. Supporting Artists in Application, Accounting, and Reporting Procedures	
19. Establishing and Supporting Dedicated Associations for Administrative and Financial Assistance to Artists	
Group Five – Technical, Legal, and International Cooperation Empowerment.....	19
20. Strengthening Digital Sovereignty and Protecting Creative Output	
21. Establishing Cross-Border Legal Incubators.	
22. Developing Equitable Cultural Diplomacy .	
Group Six – Public Awareness and Community Engagement.....	21
23. Enhancing Societal Understanding of the Relationship Between Art and Mental Health	
24. Supporting Art as a Tool for Social Change (Artivism)	
Conclusion.....	22

Executive Summary

This document presents a comprehensive set of recommendations derived from the Needs Assessment Report (D2.1) developed within the framework of the Empowering Creative Minds project. It is based on in-depth qualitative research involving artists and cultural practitioners in vulnerable situations in Germany, Luxembourg, Poland, and Ukraine. Recommendations are also derived from feedback from the Co-creation events provided by artists and partners' discussions during different meetings (online and in-person in Lublin).

These recommendations aim to translate the identified needs into actionable and implementable guidance, directed at the design of future project activities, as well as at cultural institutions, funding bodies, and policy makers at local, national, and European levels. The needs assessment demonstrates that artists in vulnerable situations operate at the intersection of artistic production, trauma processing, community engagement, and structural precarity. Creativity is not only a professional activity, but also a fundamental mechanism for adaptation, healing, and community-building. However, this role is undermined by funding instability, insufficient mental health support, limited access to spaces, administrative barriers, and the absence of long-term institutional commitment.

The recommendations presented below respond directly to these findings and call for a holistic, trauma-informed, and sustainability-oriented approach to cultural project design and policy-making. These recommendations are grounded not only in theoretical frameworks, but in the lived experiences of artists and cultural workers who participated in interviews, focus groups, and co-creation events across Germany, Luxembourg, Poland, and Ukraine. Each recommendation responds to concrete challenges articulated by participants and observed during project implementation, translating qualitative insights into structural and policy-oriented guidance.

Cross-Cutting Considerations: Displaced Artists and Forced Displacement

Artists who have been forcibly displaced face distinct and compounded forms of vulnerability. Unlike voluntary mobility, forced displacement often involves the abrupt loss of home, legal status, professional networks, cultural ecosystems, and community belonging. In many cases, refugee artists are required to rebuild their creative practice while simultaneously navigating trauma, uncertainty, and social isolation in unfamiliar contexts.

For these artists, creative participation is not only a professional concern but a critical means of restoring continuity, identity, and agency. However, without tailored support, cultural projects may unintentionally replicate dynamics of extraction, symbolic inclusion, or pressure to perform narratives of loss. Supporting refugee artists therefore requires approaches that recognise forced displacement as a structural rupture, not an individual deficit, and that prioritise dignity, autonomy, and long-term re-embedding within cultural and social ecosystems.

Trauma-informed design also requires awareness of power asymmetries between institutions, facilitators, and participants, and proactive measures to mitigate coercion, dependency, or implicit pressure to participate or disclose.

All recommendations in this document should be read through this lens, with particular attention to community reconstruction, safe participation, legal and administrative accessibility, and the avoidance of instrumentalising personal trauma as cultural capital.

Group One

Human-Centred and Trauma-Informed Project Design

Artists in vulnerable situations often engage in creative projects while navigating experiences of displacement, instability, trauma, or social marginalisation. Without intentional, human-centred design, cultural activities may unintentionally reproduce harm, exclusion, or emotional overload. This group of recommendations addresses the need to embed trauma-informed principles into the full lifecycle of project design and implementation, ensuring that creative processes are safe, ethical, inclusive, and responsive to participants' lived realities.

1. Integrating Trauma-Informed Approaches Across All Activity Phases

All project activities (workshops, residencies, performances, meetings) should be designed and implemented according to trauma-informed principles. This includes ensuring psychological and physical safety, respecting participants' boundaries, enabling voluntary and flexible participation, and providing clear and safe withdrawal mechanisms without negative consequences.

Activities should incorporate structured welcoming and closing sessions as core elements of the design. Welcoming sessions support orientation, trust-building, and grounding, while closing sessions enable collective reflection, emotional closure, and ethical disengagement from shared processes.

The choice of location should follow trauma-informed criteria, prioritising environments that feel safe, accessible, and non-intimidating for participants, and that support a sense of containment and care throughout the process.

Participants in the co-creation workshop in Luxembourg explicitly identified the workshop as a "safe space," noting emotional relief and improved wellbeing after the sessions. Several participants reported feeling better after the workshop, indicating that trauma-informed facilitation and containment were not only theoretical principles but experienced outcomes. This feedback demonstrates the necessity of embedding psychological safety and post-activity care within all project activities.

Implementation Considerations

This recommendation should be implemented primarily by project coordinators and cultural institutions, with guidance from funding bodies. It applies at project and institutional levels and is relevant to EU funding frameworks. If ignored, activities may result in re-traumatisation, withdrawal, or ethical harm. Success depends on trained facilitators, clear safeguarding protocols, and flexibility embedded in project design.

2. Balanced Time Management and Participation Dynamics

Careful Project schedules should be designed with sufficient duration and realistic pacing to balance depth and quality while avoiding time pressure or exhaustion—particularly in activities involving intense emotional or physical engagement.

Activities should include adequate unstructured free time, recognising rest, informal exchange, and self-regulation as essential components of participation rather than secondary breaks. Short project formats should be avoided where they limit meaningful engagement; whenever possible, multi-day formats should be prioritised to allow processes to unfold safely and organically.

Several interviewees in Germany described emotional exhaustion caused by short, high-intensity artistic formats. One of the theatre practitioners interviewed in Germany explained that compressing emotional expression into short performances led to fatigue and required external therapy to learn how to distance herself after performances. This illustrates the need for pacing, rest, and emotional recovery time within project design.

Implementation Considerations

Responsibility lies with project designers and facilitators, supported by institutional management. Implementation is primarily at project level. Inadequate time planning may lead to participant exhaustion, withdrawal, or reduced quality of engagement. Success requires realistic scheduling, adaptable timelines, and recognition of emotional labour in activity planning.

3. Addressing Diversity of Creative Backgrounds Within a Single Activity

Activities should be designed to accommodate participants with diverse creative backgrounds and levels of experience. For example, a movement-based activity may include professional dancers alongside writers or visual artists engaging in such practices for the first time, potentially leading to uneven experiences if not carefully facilitated. Clear communication of activity levels, intentions, and learning goals should be provided in advance, alongside flexible participation models that allow both beginners and experienced practitioners to engage meaningfully without boredom, frustration, or exclusion.

The Lublin co-creation workshop brought together participants from four countries with different artistic and linguistic backgrounds. Facilitators observed that non-verbal, embodied practices (voice, rhythm, movement) enabled equitable participation without privileging professional performers or fluent speakers. This confirmed that mixed-experience groups require adaptable, non-hierarchical methodologies.

Implementation Considerations

Project teams and facilitators at local and institutional levels should implement this recommendation. Failure to account for differing skill levels may result in exclusion, frustration, or disengagement. Clear communication of expectations and flexible participation models are essential conditions for success.

4. Clarity of Objectives When Integrating Pathways or Partnerships

When project activities are integrated with other initiatives or partnerships, the objectives, scope, and rationale of this integration should be communicated transparently to participants. Clear articulation of institutional roles and methodological intentions is essential to ensure coherence, build trust, and prevent confusion or misaligned expectations within the project environment.

Implementation Considerations, Project coordinators and partner institutions are responsible for implementation at project and institutional levels. Lack of clarity may lead to confusion, mistrust, or misaligned expectations. Transparent communication and documented partnership rationales are essential for coherence and accountability.

Group Two

Deepening the Creative Process and Strengthening Mental and Neurological Health

Creative practice plays a significant role in emotional regulation, cognitive flexibility, and recovery from stress or trauma. However, conventional disciplinary boundaries and outcome-driven expectations can limit the therapeutic and regenerative potential of artistic processes. This group focuses on strengthening the creative process itself as a resource for mental health, resilience, and agency, recognising experimentation, non-verbal expression, and collective engagement as key mechanisms for wellbeing and adaptive capacity.

5. Non-Verbal Pathways as Tools for Expression and Healing

Projects should incorporate sensory-based and non-verbal approaches (such as movement, sound, and embodied practices) that enable forms of expression beyond language, particularly when working with experiences of trauma that may be difficult to verbalise. Participants and facilitators should be provided with shared information on trauma-informed education and practice, including agreed conceptual frameworks or tools used within the consortium, in order to support informed participation, shared understanding, and ethical facilitation.

In Lublin, facilitators deliberately relied on voice, rhythm, and movement to bypass language entirely. Participants reported that embodied practices allowed emotional expression “where words fail,” particularly for those affected by war-related trauma. One participant noted that this approach enabled trust and emotional flow without verbal disclosure. Also in Luxembourg, participants highlighted the value of practical exercises, noting that the workshop introduced “another way of work” that they could integrate into their own practices. This feedback confirms that non-verbal and experiential methodologies are not only accessible but professionally transferable, particularly in contexts addressing trauma and emotional complexity.

Implementation Considerations

Implementation should be led by facilitators and cultural practitioners with appropriate expertise, supported by institutions. This applies at project level and is particularly relevant for funders supporting mental health-sensitive initiatives. Ignoring non-verbal

approaches may limit accessibility for participants affected by trauma. Success depends on skilled facilitation and safe, supportive environments.

6. Breaking Disciplinary Constraints and Stimulating Neuroplasticity

Artists should be encouraged to work across disciplines and engage with unfamiliar tools or methods—not for the purpose of mastery, but to cultivate a “beginner’s mindset” that stimulates exploration, adaptability, and neuroplasticity while reducing fear of failure and performance pressure.

Implementation Considerations

Projects and institutions should encourage cross-disciplinary experimentation at project level. Rigid disciplinary boundaries risk reinforcing fear of failure and creative stagnation. Success requires framing experimentation as exploratory rather than evaluative and removing performance-based pressure.

7. Improvisation as a Tool for Restoring Agency

Improvisational practices (in theatre, movement, sound, or other forms) should be embedded as a means of strengthening decision-making, disrupting psychological rigidity, and restoring a sense of agency and self-efficacy within creative processes.

Improvisation-based practices used in both Berlin (collaborative drawing games) and Luxembourg (Blind drawing without judgement) allowed participants to make moment-to-moment choices without evaluation. Facilitators observed increased confidence and engagement, supporting interview findings that vulnerable artists need spaces where failure is not penalised and agency can be safely rehearsed.

Implementation Considerations

Facilitators should implement this within project activities, with institutional approval. It is primarily relevant at project level. If ignored, participants may remain in passive or marginalised roles. Conditions for success include voluntary participation, psychological safety, and clear facilitation boundaries.

8. From Individual Experience to Conscious Collective Engagement

Creative processes should be shared within groups and collective spaces, fostering connection, mutual witnessing, and a sense of shared safety and support. This approach should go beyond reliance on public-facing performances alone, which often place artists at a distance from their communities and may unintentionally reinforce isolation that can accumulate and transform into unrecognised distress over time.

Interviewees across multiple countries described isolation as a structural condition of their artistic lives, particularly among migrant and refugee artists. In contrast, participants in the Berlin and Lublin workshops emphasised collective creation—such as zines, group drawings, and shared rhythmic practices—as a means of reducing isolation and fostering mutual recognition beyond public performance formats. Similarly, Luxembourg-based artists reflected on isolation following migration, prompting some to establish artist-led communal spaces, including music collectives and movement jams. These initiatives functioned as informal social safety nets, supporting emotional grounding, mutual care, and sustained artistic engagement. Together, these accounts highlight the psychosocial value of shared workspaces and informal collective practices beyond formal programming.

Implementation Considerations

Project teams and institutions should foster collective formats at local and project levels. Failure to support shared engagement risks reinforcing isolation and fragmentation. Success depends on structured group processes, inclusive facilitation, and intentional community-building practices.

9. Preventing Burnout Through Spontaneous Creative Practice

non-productive and freely exploratory creative practice should be recognised as a fundamental tool for maintaining artists' mental health and preventing burnout caused by continuous pressure and market-driven demands.

Across all four countries involved in the Needs Assessment, artists described sustained exhaustion linked to continuous self-management and the expectation to constantly translate creativity into measurable outputs. In Germany and Luxembourg, freelance artists reported combining multiple short-term engagements with unpaid preparation and emotional labour, leaving little space for recovery. In Poland, participants highlighted the pressure to remain productive despite limited institutional support, while artists connected to Ukraine described prolonged stress caused by instability, uncertainty, and interrupted creative continuity.

In this context, artists across countries identified spontaneous, non-goal-oriented creative activity—such as sketching without intention to exhibit, movement or sound exploration without facilitation outcomes, or private experimentation without documentation—as essential for sustaining mental health and preventing long-term burnout. These practices were consistently described not as leisure, but as a necessary condition for maintaining creative capacity under conditions of precarity and prolonged stress.

Implementation Considerations

Institutions and funders should acknowledge non-productive practices at institutional and policy levels. Ignoring this dimension perpetuates burnout and unsustainable working conditions. Success requires legitimising rest and exploration within funding frameworks and organisational cultures.

Group Three

Psychosocial Protection for Artists and Cultural Workers

Artists, facilitators, and cultural workers frequently operate without adequate psychosocial protection, despite being exposed to emotionally demanding content and working conditions. The absence of structured care mechanisms increases the risk of burnout, secondary trauma, and disengagement. This group of recommendations responds to the need to institutionalise safeguarding, preventive care, and collective support structures as integral components of cultural projects, rather than as optional or reactive measures.

10. Establishing Post-Activity Care Protocols for Sensitive Content

Projects should integrate short debriefing moments after each session, in addition to more in-depth debriefing following activities addressing sensitive or traumatic content. Regular reflection supports learning integration, emotional regulation, and early identification of emerging needs, while reducing the risk of cumulative emotional overload and secondary trauma.

Implementation Considerations

Project coordinators and institutions are responsible for implementation at project level. Absence of post-activity care increases the risk of secondary trauma. Success depends on access to qualified professionals and clear referral pathways.

11. Institutionalising Preventive Care Within Project Budgets

A fixed percentage (10–15%) of project budgets should be allocated to continuous mental health and psychosocial support for artists and facilitators, recognising care as a preventive, structural component of project quality rather than an emergency response.

Artists interviewed in Germany and Poland consistently reported emotional overload, burnout, and the absence of funded psychological support when working with trauma-related material. One interviewee explicitly linked financial precarity and emotional strain to ongoing stress and fear. These findings support the inclusion of preventive psychosocial care as a structural budget line rather than an emergency measure.

Implementation Considerations

Funders and institutions must act at institutional and policy levels. If preventive care is excluded from budgets, mental health support remains reactive and inconsistent.

Success requires formal eligibility of care costs within funding guidelines and transparent budget allocation.

12. Supporting Shared Workspaces as Social Safety Nets

Shared workspaces and communal environments should be supported as psychosocial safety nets that counter isolation and precarity. Informal social practices—such as shared meals and common tables with food—should be recognised as integral care mechanisms that foster grounding, connection, and a sense of belonging within project contexts.

Across interviews, artists repeatedly identified access to shared spaces as essential for emotional stability and continuity of practice. In Berlin, participants highlighted the disappearance of affordable studios as a major source of stress, while co-creation workshops demonstrated how shared meals and informal collective time fostered trust and emotional grounding.

Implementation Considerations

Local authorities, institutions, and cultural organisations should collaborate at local and institutional levels. Without shared spaces, artists may face increased isolation and precarity. Success depends on long-term access, affordability, and community-oriented governance models.

Group Four

Structural Reforms and Supportive Cultural Policies

Individual project-level interventions cannot fully address the systemic precarity faced by artists in vulnerable situations. Structural barriers related to funding models, administrative burden, inequality, and lack of cross-sector recognition continue to undermine sustainability and access. This group addresses the policy and institutional reforms required to create fairer, more resilient cultural ecosystems, aligning cultural policy with social, health, and education frameworks.

13. Adopting Process-Based Rather Than Output-Based Funding Models

Funding bodies and institutions are encouraged to support artists' stability (time, housing, space) and prioritise long-term creative trajectories rather than requiring rapid artistic outputs.

Interviewees in Luxembourg and Germany repeatedly stressed that institutional support often values finished works while neglecting the long periods of experimentation, rehearsal, and emotional labour that precede them. One performance artist emphasised that “the real work happens in the jam, rehearsals, writing, thinking,” underscoring the need for funding models that support process rather than only outcomes.

Implementation Considerations

Primary responsibility lies with funders and policy makers at national and EU levels. Output-driven models risk excluding vulnerable artists and encouraging harmful productivity pressures. Success requires revised evaluation criteria that value process, continuity, and wellbeing.

14. Preventing the Commodification of Trauma and Safeguarding Artistic Freedom

Funding criteria should prohibit requirements to narrate personal suffering and protect artists' freedom to choose their themes without reducing their identity to that of a victim.

Artists from migrant backgrounds reported discomfort when personal pain was aestheticised or exoticised by institutions. One interviewee described how the emotional

depth behind his work was often overlooked in favour of visual appeal, reinforcing the risk of trauma being consumed as cultural capital rather than engaged with ethically.

From Luxembourg, A young refugee artist highlighted the fear of exposure and judgment when sharing personal histories of war and displacement, while another artist warned against the exoticisation of pain by institutions that celebrate diversity without supporting artists' long-term stability. These experiences underscore the need for trauma-informed environments that protect artistic autonomy and prevent the commodification of personal suffering.

Implementation Considerations

Funders and institutions should apply this principle at institutional and policy levels. Ignoring this risk reinforces exploitative narratives and ethical harm. Success depends on ethical funding criteria and respect for artistic autonomy.

15. Recognising Cultural Mediation as a Practice of Social and Health Value

Working to integrate the artist-facilitator within community-based care frameworks, while strengthening cross-sectoral funding mechanisms linking the cultural, health, and education sectors. This includes promoting formal recognition of the artist-facilitator as a contributing actor within community care ecosystems, in order to enable more sustainable funding pathways beyond the cultural sector and to support the development of reflective, well-defined participatory methodologies.

Implementation Considerations

Policy makers and institutions should act at national and EU levels. Failure to recognise cultural mediation limits cross-sector collaboration and impact. Success requires integrated funding streams and formal recognition within social and health frameworks.

16. Reducing Inequality and Advancing Equity Within the Cultural Sector

Clear anti-discrimination policies should be introduced, inclusive leadership promoted, and equitable access to resources and decision-making spaces ensured.

Implementation Considerations

Institutions and policy makers must implement this across all levels. Inaction perpetuates systemic exclusion and inequality. Success depends on enforceable policies, inclusive leadership, and transparent monitoring mechanisms.

17. Ensuring Long-Term and Stable Funding for Artists in Vulnerable Situations

Multi-year funding models should be adopted to provide artists with economic and temporal stability, enabling long-term planning beyond short and unpredictable funding cycles. This includes support for basic living costs (housing, workspace, etc...), not only project outputs.

Implementation Considerations

Funders and policy makers should act at national and EU levels. Short-term funding cycles increase instability and hinder long-term planning. Success requires multi-year instruments and recognition of basic living costs.

18. Supporting Artists in Application, Accounting, and Reporting Procedures

Administrative and financial burdens should be recognised as a major structural barrier to funding access, particularly for artists outside institutional frameworks.

Migrating artists in Luxembourg consistently identified administrative complexity, language barriers, and institutional opacity as major obstacles to accessing support. One artist explicitly noted that funding systems privilege institutional literacy over artistic merit, while another described the cumulative exhaustion of repeatedly rebuilding networks after migration. These findings reinforce the need for administrative mediation and simplified access mechanisms.

Implementation Considerations

Institutions and funders should provide structured support at institutional and policy levels. Without such support, administrative barriers continue to exclude vulnerable artists. Success depends on simplified procedures and dedicated assistance structures.

19. Establishing Support Structures and Knowledge Tools for Facilitators

Projects and institutions should support the development and use of facilitators' guides that document methodologies, ethical principles, trauma-informed practices, and session structures. Such tools contribute to quality assurance, knowledge transfer, and continuity across activities, partnerships, and project cycles. In parallel, support should be provided for the establishment or strengthening of specialised associations acting as administrative and legal intermediaries for artists, offering assistance with funding applications, accounting, reporting, and legal advice.

Implementation Considerations

Policy makers and funding bodies should support these intermediary structures at national and EU levels. The absence of such support increases individual administrative burden and structural inequality. Success requires stable operational funding, clearly defined mandates, and coordination with cultural, social, and funding institutions.

Group Five

Technical, Legal, and International Cooperation

Empowerment

Access to digital infrastructure, legal support, and cross-border mobility is increasingly central to artistic practice and visibility. At the same time, artists in vulnerable situations face heightened risks related to intellectual property loss, legal uncertainty, and unequal access to digital tools. This group focuses on strengthening technical, legal, and international cooperation frameworks to support digital sovereignty, mobility, and equitable participation in transnational cultural exchange.

20. Strengthening Digital Sovereignty and Protecting Creative Output

The development of secure digital platforms should be supported to protect artists' rights and facilitate direct access to global markets and audiences.

Several artists interviewed reported uncertainty around intellectual property rights, digital visibility, and cross-border legal procedures, particularly when sharing work online or participating in international projects.

Implementation Considerations

Institutions, funders, and digital infrastructure providers should collaborate at institutional and EU levels. Ignoring digital sovereignty risks exploitation and loss of rights. Success depends on secure platforms, clear ownership frameworks, and inclusive digital literacy.

21. Establishing Cross-Border Legal Incubators

Advisory units should be provided to simplify legal and administrative procedures (visas, contracts, intellectual property, shipment of artworks), particularly for artists in vulnerable situations.

Implementation Considerations

EU institutions, national authorities, and specialised organisations should act at EU and transnational levels. Without legal support, mobility barriers persist. Success requires accessible expertise and coordination across legal systems.

22. Developing Equitable Cultural Diplomacy

Artist residency programmes should be transformed from charitable models into partnerships based on equitable exchange of knowledge and expertise.

Implementation Considerations

Policy makers and cultural institutions should implement this at EU and international levels. Charity-based models risk reinforcing power imbalances. Success depends on reciprocity, mutual learning, and shared governance.

Group Six

Public Awareness and Community Engagement

Public perceptions of art often underestimate its role in mental health, social cohesion, and democratic participation. Without broader societal understanding and advocacy, structural change within the cultural sector remains limited. This group addresses the importance of public awareness, cultural advocacy, and civic engagement, positioning artistic practice as a vital societal resource rather than a peripheral or luxury activity.

23. Enhancing Societal Understanding of the Relationship Between Art and Mental Health

Knowledge-based materials should be produced to highlight the biological and social role of art, contributing to its redefinition as a societal necessity rather than a luxury.

Implementation Considerations

Institutions, public bodies, and advocacy organisations should act at all levels. Low awareness perpetuates stigma and undervaluation of art. Success requires evidence-based communication and public engagement strategies.

24. Supporting Art as a Tool for Social Change (Artivism)

Creative practice should be encouraged as an ethical and aesthetic means of opening public dialogue around silenced issues, thereby strengthening civic participation and democratic debate.

Implementation Considerations

Institutions and funders should support activism at local, national, and EU levels. Ignoring this role limits civic engagement and democratic dialogue. Success depends on safeguarding freedom of expression.

Conclusion

The findings of the needs assessment clearly demonstrate that supporting artists and cultural workers in vulnerable situations requires a shift from fragmented, short-term, and output-driven approaches toward holistic, long-term, and structurally grounded frameworks. Artists working under precarious conditions are not only cultural producers, but also social actors, community facilitators, and carriers of lived knowledge that contributes to social cohesion, collective resilience, and democratic participation. Their support must therefore be understood as a cross-cutting policy concern rather than a marginal cultural intervention.

The recommendations presented in this document offer an integrated framework linking creative practice with mental health, social protection, structural reform, and institutional responsibility. By foregrounding trauma-informed and human-centred design principles, this framework acknowledges the cumulative impact of displacement, instability, and systemic exclusion on creative workers. At the same time, it recognises creativity as a regenerative force capable of supporting individual recovery, rebuilding social trust, and strengthening inclusive public spaces.

Implications for Project Design and Implementation

At the project level, these recommendations emphasise the importance of embedding care, flexibility, and reflexivity throughout the lifecycle of cultural initiatives. Projects engaging artists in vulnerable situations must move beyond participation metrics and final outputs, prioritising instead safe processes, informed facilitation, and adaptive timelines. The integration of trauma-informed methodologies, non-verbal practices, and collective creative processes is not optional, but a prerequisite for ethical and effective engagement.

Moreover, the focus on preventive psychosocial support and shared working environments highlights the need for projects to allocate sufficient resources to care infrastructures. This reduces the risk of secondary harm, burnout, and disengagement, while strengthening trust, continuity, and long-term impact. Projects that adopt these principles are more likely to generate sustainable outcomes for both participants and host communities.

Implications for Institutions and Funding Bodies

The recommendations call on cultural institutions and funding bodies to reassess prevailing funding logics and administrative practices. Output-oriented funding models, short application cycles, and complex reporting requirements disproportionately disadvantage artists in precarious situations and reinforce unequal access to resources. Transitioning toward multi-year, process-based funding models, coupled with administrative support structures, is a critical step toward reducing structural barriers and promoting equity within the cultural sector.

Recognising cultural mediation as a practice with social and health value further encourages institutions to adopt cross-sectoral approaches. Collaboration between culture, health, education, and social services can enhance the relevance and reach of cultural initiatives, while aligning them with broader public policy objectives. Such alignment strengthens institutional accountability and ensures that cultural funding contributes meaningfully to societal wellbeing.

Long-Term Policy Considerations

At the policy level, these recommendations underline the need for sustained commitment to resilient, inclusive, and rights-based cultural ecosystems. Supporting artists in vulnerable situations should be understood as an investment in social infrastructure rather than a discretionary cultural expense. Long-term funding stability, accessible legal and administrative support, and digital sovereignty are not only conditions for artistic production, but also for democratic participation and cultural plurality.

Failure to address the structural dimensions outlined in this document risks perpetuating cycles of precarity, exclusion, and symbolic inclusion without material support. Conversely, the adoption of integrated and trauma-informed cultural policies can contribute to more cohesive societies, strengthen trust in public institutions, and reaffirm Europe's commitment to cultural diversity, social justice, and human dignity.

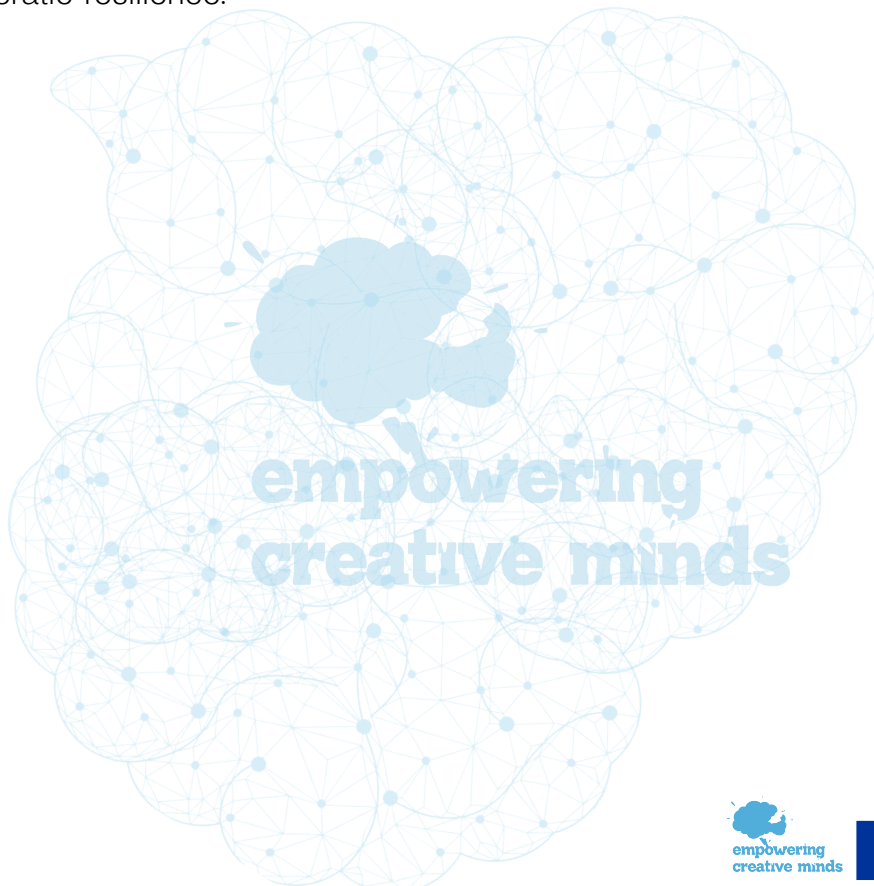
Strategic Outlook

Looking ahead, the successful implementation of these recommendations depends on coordinated action across multiple governance levels. Local actors play a critical role in contextualising and operationalising support mechanisms, while national frameworks must ensure regulatory coherence and adequate resource allocation. At the European level, funding programmes and policy instruments have the capacity to set standards, incentivise best practices, and facilitate cross-border knowledge exchange.

For the project, recommendations made through feedback by artists and partners during the co-creation events will be practically implemented during the Local pilot workshops.

This document provides a practical and adaptable framework for such action. Its value lies not only in the individual recommendations, but in their cumulative logic and interdependence. When implemented collectively, they pave the way for cultural systems that recognise artists as whole persons, value process alongside outcome, and place care, dignity, and sustainability at the centre of creative and policy practice.

In this sense, Empowering Creative Minds is not solely a cultural ambition, but a societal imperative—one that directly speaks to Europe’s broader goals of wellbeing, cohesion, and democratic resilience.

Empowering Creative Minds

Impulse aus der Bedarfsanalyse

Empfehlungen für die Gestaltung unserer zukünftigen Projektarbeit und als Orientierung für die Öffentlichkeit und Politik.

Comparative
Research
Network:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Zusammenfassung.....	04
Querschnittsthema: Geflüchtete Kulturschaffende und Zwangsmigration.....	05
Gruppe Eins – Trauma-Informiertes Design und Menschlichkeit im Zentrum.....	06
1. Trauma-Informierte Ansätze in alle Projektphasen integrieren	
2. Ausgewogenes Zeitmanagement und flexible Beteiligung ermöglichen	
3. Umgang mit der Vielfalt kreativer Hintergründe in den Aktivitäten	
4. Klare Kommunikation bei der Einbindung von Partnern und Lernpfaden	
Gruppe Zwei – Vertiefung der kreativen Prozesse für mentale und neurologische Resilienz.....	11
5. Non-verbale Kanäle als Ausdrucks- und Heilungswege nutzen	
6. Disziplinäre Grenzen auflösen, Neuroplastizität stimulieren	
7. Improvisation - Ein Werkzeug zur Wiederherstellung von Handlungsfähigkeit (Agency).	
8. Vom individuellen Erleben hin zu einer bewussten kollektiven Beteiligung gelangen	
9. Burnout-Prävention durch freie, spontane kreative Praxis	
Gruppe Drei – Psychosozialer Schutz für Kunst- und Kulturschaffende.....	15
10. Etablierung von Nachsorgeprotokollen für sensible Inhalte	
11. Institutionalisierung präventiver Fürsorge in Projektbudgets	
12. Unterstützung gemeinschaftlicher Arbeitsräume als soziales Safety Net	
Gruppe Vier – Strukturreformen und unterstützende Kulturpolitiken.....	18
13. Finanzierungsmodelle auf Prozessbasis statt auf Outputbasis einführen	
14. Verhinderung der Kommerzialisierung von Trauma und Wahrung der künstlerischen Freiheit	
15. Anerkennung der Kulturvermittlung als eine Praxis von sozialem und gesundheitlichem Wert	
16. Verringerung von Ungleichheit und Förderung von Gerechtigkeit im Kultursektor	
17. Gewährleistung einer langfristigen und stabilen Finanzierung für Künstler in prekären Situationen	
18. Unterstützung von Kunstschaffenden bei Antrags-, Abrechnungs- und Berichtsverfahren	
17. Aufbau von Unterstützungsstrukturen und Wissenstools für Trainer:innen	
Gruppe Fünf – Stärkung der technischen, rechtlichen und internationalen Zusammenarbeit.....	24
20. Stärkung der digitalen Souveränität und Schutz des kreativen Outputs	
21. Einrichtung von grenzüberschreitenden juristische Kompetenzzentren	
22. Entwicklung einer gerechten Kulturdiplomatie	
Gruppe Sechs – Öffentliches Bewusstsein und Engagement der Gemeinschaft.....	28
23. Besseres gesellschaftliches Verständnis für den Zusammenhang von Kunst und psychischer Gesundheit schaffen	
24. Unterstützung von Kunst als Werkzeug für sozialen Wandel (Artivism)	
Fazit.....	28

Zusammenfassung

Dieses Dokument fasst die zentralen Empfehlungen unserer Bedarfsanalyse ("Empowering Creative Minds") zusammen. Grundlage ist eine intensive qualitative Recherche und der Dialog mit Kunst- und Kulturschaffenden in existenziell prekären Situationen in Deutschland, Luxemburg, Polen und der Ukraine. Die Impulse aus Co-Creation-Workshops und internen Partner-Diskussionen sind ebenfalls eingeflossen.

Unser Ziel ist es, die angesprochenen Bedürfnisse in handfeste Leitlinien zu übersetzen. Diese richten sich sowohl an unsere zukünftige Projektgestaltung als auch an Kulturinstitutionen, Fördermittelgeber und die politischen Akteure auf allen Ebenen.

Die Analyse zeigt, dass Künstler:innen in prekären Lagen an einem kritischen Schnittpunkt arbeiten: zwischen künstlerischer Produktion, dem Bewältigen von Trauma, der Gestaltung von Gemeinschaft (Community-Engagement) und struktureller Unsicherheit (Prekarität). Kreativität ist für sie nicht nur Beruf, sondern ein essenzieller Mechanismus zur Adaption, Heilung und zum Aufbau von Zugehörigkeit. Diese Rolle wird jedoch durch instabile Finanzierung, mangelnde mentale Gesundheitsunterstützung, fehlende Räume, administrative Hürden und kurzfristiges institutionelles Engagement massiv untergraben.

Die folgenden Empfehlungen sind eine direkte Antwort auf diese Befunde. Sie fordern einen ganzheitlichen, trauma-informierten und auf Nachhaltigkeit ausgerichteten Ansatz im Design von Kulturprojekten und in der Kulturpolitik.

Diese Impulse stammen nicht aus reinen Theorien, sondern aus den gelebten Erfahrungen (Lived Experiences) der Kunst- und Kulturschaffenden, die an den Interviews, Fokusgruppen und Co-Creation-Veranstaltungen in den vier Partnerländern teilgenommen haben. Jede Empfehlung reagiert auf konkrete Herausforderungen und übersetzt qualitative Erkenntnisse in strukturelle und politische Handlungsanweisungen.

Querschnittsthema: Geflüchtete Kulturschaffende und Zwangsmigration

Künstler:innen, die gezwungen sind zu fliehen, erleben spezifische, kumulierte Formen der Verletzlichkeit (Vulnerabilität). Im Gegensatz zur freiwilligen Migration bedeutet Zwangsmigration oft den abrupten Verlust von Heimat, rechtlichem Status, professionellen Netzwerken, kulturellen Ökosystemen und sozialer Eingebundenheit. Sie müssen ihre kreative Praxis wieder neu aufbauen, während sie gleichzeitig Trauma, Unsicherheit und soziale Isolation in fremden Umfeldern bewältigen.

Für diese Künstler:innen ist kreative Partizipation nicht nur ein beruflicher Anspruch, sondern ein kritischer Weg, um Kontinuität, Identität und Agency (Handlungsfähigkeit) zurückzugewinnen. Ohne passgenaue Unterstützung können Kulturprojekte unbeabsichtigt Ausbeutung, symbolische Inklusion oder den Druck reproduzieren, die eigenen Verlusterzählungen öffentlich zur Schau zu stellen. Die Unterstützung von geflüchteten Kunstschaffenden erfordert daher Ansätze, die Zwangsmigration als strukturellen Bruch anerkennen – nicht als individuelles Manko. Im Fokus stehen die Würde, die Autonomie und die langfristige Re-Integration in kulturelle und soziale Ökosysteme.

Ein trauma-informiertes Design verlangt zudem ein Bewusstsein für Machtasymmetrien zwischen Institutionen, Facilitatoren (Begleiter:innen) und Teilnehmer:innen, sowie proaktive Maßnahmen, um Zwang, Abhängigkeit oder impliziten Druck zur Teilnahme oder zur Offenlegung zu vermeiden.

Alle Empfehlungen in diesem Dokument sind durch diese Brille zu lesen. Besonderes Augenmerk liegt auf dem Aufbau von Zugehörigkeit, sicherer Beteiligung, rechtlicher und administrativer Zugänglichkeit sowie der Vermeidung, persönliche Traumata als kulturelles Kapital nutzbar zu machen.

Gruppe Eins

Trauma-Informiertes Design und Menschlichkeit im Zentrum

Künstler:innen in prekären Situationen bringen oft Erfahrungen von Vertreibung, Instabilität, Trauma oder sozialer Ausgrenzung mit in kreative Projekte. Ohne ein bewusst menschenzentriertes Design können kulturelle Aktivitäten unbeabsichtigt Schaden, Exklusion oder emotionale Überlastung verursachen. Diese Empfehlungen betonen die Notwendigkeit, trauma-informierte Prinzipien in den gesamten Lebenszyklus des Projektdesigns zu integrieren. Nur so stellen wir sicher, dass kreative Prozesse sicher, ethisch, inklusiv und sensibel auf die gelebten Realitäten der Teilnehmenden reagieren.

1. Trauma-Informierte Ansätze in alle Projektphasen integrieren

Sämtliche Projektaktivitäten (Workshops, Residenzen, Performances, Treffen) sollten nach trauma-informierten Prinzipien konzipiert und umgesetzt werden. Dazu gehören: die Gewährleistung psychologischer und physischer Sicherheit, die Achtung der Grenzen der Teilnehmenden, die Möglichkeit der freiwilligen und flexiblen Partizipation sowie das Anbieten klarer, sicherer Rückzugsmöglichkeiten ohne negative Konsequenzen.

Aktivitäten müssen strukturierte Begrüßungs- und Abschluss-Sitzungen als Kernelemente des Designs beinhalten. Begrüßungen dienen der Orientierung, dem Vertrauensaufbau und dem Grounding (der Erdung), während Abschlussitzungen kollektive Reflexion, emotionalen Abschluss und das ethische Disengagement (Ablösen) von gemeinsamen Prozessen ermöglichen.

Die Wahl des Ortes sollte trauma-informierten Kriterien folgen. Bevorzugt werden Umgebungen, die sich für die Teilnehmenden sicher, zugänglich und nicht einschüchternd anfühlen und die während des gesamten Prozesses ein Gefühl von Containment (gehalten sein, geschützter Raum) und Fürsorge vermitteln.

Teilnehmer:innen des Co-Creation-Workshops in Luxemburg bezeichneten den Workshop explizit als „Safe Space“ und berichteten von emotionaler Entlastung und besserem Wohlbefinden. Dies zeigt, dass trauma-informierte Begleitung (Facilitation) und Containment keine theoretischen Konstrukte, sondern spürbare Resultate sind.

Projektkoordinator:innen und Kultureinrichtungen tragen die Hauptverantwortung für die Einhaltung ethischer und praktischer Grundsätze. Fördermittelgeber müssen hierfür verbindliche Mindeststandards setzen. Die Verantwortung gilt für die Projekt- und Institutionsebene. Missachtung dieser Grundsätze birgt hohe Risiken, insbesondere Retraumatisierung vulnerabler Teilnehmender und erheblichen ethischen Schaden (Vertrauens-/Reputationsverlust, rechtliche Folgen).

Trainer:innen/Facilitator:innen müssen Kompetenzen in Trauma-Informiertheit, Deeskalation, psychologischer Erster Hilfe und Kultursensibilität besitzen. Es soll klare Safeguarding-Protokolle geben. Detaillierte, zugängliche Protokolle für ethische Dilemmata, Offenlegungen und Notfälle sind zwingend erforderlich und regelmäßig zu prüfen. Das Projekt-Design muss anpassungsfähig sein, um auf unvorhergesehene Bedürfnisse, Gruppendynamiken oder akute Krisen reagieren zu können.

2. Ausgewogenes Zeitmanagement und flexible Beteiligung ermöglichen

Projektzeitpläne sollten mit ausreichend Dauer und realistischem Ablauf gestaltet werden, um Tiefe und Qualität zu sichern und gleichzeitig Zeitdruck oder Erschöpfung zu vermeiden – besonders bei Aktivitäten, die intensive emotionale oder physische Beteiligung erfordern.

Aktivitäten müssen ausreichend Ruhezeit vorsehen. Erholung, informeller Austausch und Selbstregulierung sind als integrale Bestandteile der Beteiligung anzusehen und nicht als bloße Pausen. Um eine sinnvolle Partizipation zu ermöglichen, sollten kurze Projektformate vermieden und stattdessen mehrtägige Formate priorisiert werden, die es Prozessen erlauben, sich sicher und organisch zu entwickeln.

Mehrere deutsche Interviewpartner:innen berichteten über emotionale Erschöpfung durch kurze, hochintensive künstlerische Formate. Eine Theaterpraktikerin führte aus, dass die Komprimierung emotionalen Ausdrucks in kurze Performances Ermüdung zur Folge hatte und externe Therapie erforderlich machte, um die nötige Distanz nach Auftritten wiederherzustellen.

Projektentwickler:innen und Facilitatoren tragen die Verantwortung, primär auf Projektebene. Eine unzureichende Zeitplanung kann Erschöpfung oder Rückzug zur Folge haben. Um erfolgreich zu sein, sind realistische und flexible Zeitpläne sowie die Wertschätzung emotionaler Arbeit unerlässlich.

3. Umgang mit der Vielfalt kreativer Hintergründe in den Aktivitäten

Aktivitäten müssen so gestaltet sein, dass sie Teilnehmende mit unterschiedlichen kreativen Vorerfahrungen und Niveaus integrieren. Ein Workshop, der auf Bewegung basiert, kann beispielsweise professionelle Tänzer:innen neben Autor:innen oder bildenden Künstler:innen zusammenbringen. Ohne eine umsichtige Begleitung (Facilitation) kann dies jedoch zu Ungleichheiten führen.

Effektive Lern- und Beteiligungsumfelder stützen sich auf zwei wesentliche Säulen: Einerseits ist eine klare und transparente Kommunikation unerlässlich, welche alle Aktivitäten mit unmissverständlichen Informationen versieht. Dies beinhaltet die Angabe von Aktivitätsstufen, um Erwartungen bezüglich Vorkenntnissen, Zeitaufwand und Schwierigkeitsgrad zu setzen. Ebenso wichtig ist die Vermittlung der Absichten und Ziele, also das "Why" und "What", um den übergeordneten Zweck sowie messbare Lernziele und damit den erkennbaren Nutzen zu vermitteln.

Schließlich muss der Ablauf und die Methoden transparent dargelegt werden, was die verwendeten Techniken, die Struktur und die spezifischen Rollen der Teilnehmenden einschließt. Andererseits sind flexible und inklusive Beteiligungsmodelle entscheidend, die alle Erfahrungsstufen einbeziehen müssen. Hierbei gilt es, Langeweile bei Profis zu vermeiden, indem Optionen wie Mentoring, komplexe Projekte oder fortgeschrittene Diskussionen angeboten werden. Gleichzeitig muss Frustration bei Anfänger:innen durch gestufte Unterstützung, beispielsweise durch Basisressourcen, kleine Aufgaben, die Möglichkeit des "Zuschauens" (Lurking) oder Patenschaften, vorgebeugt werden.

Die Vermeidung von Ausgrenzung erfordert die Berücksichtigung unterschiedlicher Fähigkeiten, Zeitkontingente und Lernstile, was durch asynchrone Beteiligung, diverse Kommunikationskanäle wie Text, Audio und Video sowie verschiedene Inhaltsformate gewährleistet werden kann. Zusammenfassend bietet ein erfolgreiches Modell vielfältige Einstiegspunkte und individuelle Entwicklungspfade, die kontinuierliches Wachstum ermöglichen.

Der Co-Creation Workshop in Lublin zeigte, dass nicht-verbale, körperbasierte Methoden (wie der Einsatz von Stimme, Rhythmus und Bewegung) eine gleichberechtigte Teilnahme förderten, da sie weder professionelle Darsteller:innen noch sprachlich Geübte bevorzugten. Dies unterstreicht die Notwendigkeit anpassungsfähiger, nicht-hierarchischer Methoden für heterogene Gruppen.

Die Umsetzung liegt in der Verantwortung der Projektteams und Facilitator:innen vor Ort. Eine mangelnde Berücksichtigung unterschiedlicher Fähigkeitsniveaus birgt die Gefahr der Exklusion. Klare Kommunikation und flexible Modelle sind hierbei von entscheidender Bedeutung.

4. Klare Kommunikation bei der Einbindung von Partnern und Lernpfaden

Der Grundsatz für die Integration von Projektaktivitäten mit anderen Initiativen erfordert die transparente Kommunikation von Zielen, Umfang und Logik. Eine klare Festlegung von Rollen, Verantwortlichkeiten und methodischen Absichten ist unerlässlich für Kohärenz, Vertrauensbildung und die Vermeidung von Missverständnissen. Notwendige Klärungen umfassen die explizite Darlegung des warum der Integration und des erwarteten Mehrwerts (Synergien) sowie die klare Definition der gemeinsamen Grenzen und Verantwortlichkeiten, um Konflikte zu vermeiden.

Weiterhin muss die begründete Logik der Partnerschaftsstruktur für Accountability offengelegt werden. Eine detaillierte Festlegung der Rollen jedes Partners, beispielsweise mittels RACI, inklusive Entscheidungs- und Eskalationsstrukturen, ist ebenso erforderlich wie die Erläuterung der gemeinsamen methodischen Ansätze zur Gewährleistung konsistenter Umsetzung und Projektkohärenz.

Umsetzungshinweise

Die Projektkoordinator:innen und leitenden Partnervertreter:innen tragen die Verantwortung für die Transparenz auf operativer und strategischer Ebene. Eine proaktive, dokumentierte Transparenz ist dabei unerlässlich für Rechenschaftspflicht, Kohärenz und eine offene Kooperationskultur, da mangelnde Klarheit Verwirrung und Misstrauen hervorrufen kann. Darüber hinaus muss die Kommunikationsstrategie regelmäßig überprüft werden.

Gruppe Zwei

Vertiefung der kreativen Prozesse für mentale und neurologische Resilienz

Kreative Praxis ist signifikant für die emotionale Regulation, kognitive Flexibilität und die Erholung von Stress oder Trauma. Konventionelle disziplinäre Grenzen und ergebnisorientierter Druck können jedoch das therapeutische und regenerative Potenzial künstlerischer Prozesse einschränken. Diese Gruppe legt den Fokus darauf, den kreativen Prozess selbst als Ressource für Mental Health, Resilienz und Agency zu stärken. Dabei werden Experimentieren, non-verbaler Ausdruck und kollektives Engagement als Schlüsselmechanismen für Wohlbefinden und adaptive Kapazität beschrieben.

5. Non-verbale Kanäle als Ausdrucks- und Heilungswege nutzen

Projekte sollten sensorisch basierte und non-verbale Ansätze (wie Bewegung, Klang und verkörperte Praktiken) integrieren, die Ausdrucksformen jenseits der Sprache ermöglichen – besonders wichtig bei Trauma-Erfahrungen, die schwer zu verbalisieren sind. Teilnehmende und Facilitatoren sollten Zugang zu gemeinsamen Informationen über trauma-informierte Ansätze und Praxis erhalten.

In Lublin unterstützten gezielte non-verbale Techniken (wie der Einsatz von Stimme und Rhythmus) die Teilnehmer:innen dabei, ihren Emotionen Ausdruck zu verleihen, insbesondere wenn Worte fehlten – ein wichtiger Aspekt gerade für Menschen mit kriegsbedingten Traumata. Die Teilnehmer:innen berichteten, dass dieser Ansatz Vertrauen und einen emotionalen Austausch ohne die Notwendigkeit verbaler Offenlegung schuf.

Umsetzungshinweise

Implementierung durch Facilitatoren und Kulturschaffende mit Expertise. Gilt auf Projektebene und ist relevant für Förderer im Bereich Mental Health. Die Missachtung non-verbaler Ansätze limitiert die Zugänglichkeit für von Trauma betroffene Teilnehmende. Die Umsetzung sollte durch Facilitatoren und Kulturschaffende mit entsprechender Fachexpertise erfolgen. Dies betrifft die Projektebene und ist besonders wichtig für Projekte im Bereich Mental Health. Die Nichtbeachtung non-verbaler Methoden schränkt die Teilnahme für Menschen mit Traumaerfahrung ein.

6. Disziplinäre Grenzen auflösen, Neuroplastizität stimulieren

Künstler:innen sollten dazu angeregt werden, über ihre Disziplin hinauszublicken und sich mit neuen Werkzeugen oder unkonventionellen Methoden vertraut zu machen. Im Vordergrund steht nicht die Perfektion, sondern die Entwicklung einer "Anfänger-Mentalität" ("Beginner's Mindset"). Dies begünstigt die Bereitschaft zur Erkundung, fördert die Anpassungsfähigkeit und steigert die Neuroplastizität. Gleichzeitig werden dadurch Versagensängste und Leistungsdruck reduziert.

Umsetzungshinweise

Projekte und Institutionen sollten auf Projektebene disziplinübergreifendes Experimentieren fördern. Starre disziplinäre Grenzen verstärken das Risiko der kreativen Stagnation. Erfolg setzt voraus, dass das Experimentieren als ein explorativer und nicht als ein evaluativer Prozess betrachtet und gestaltet wird.

7. Improvisation - Ein Werkzeug zur Wiederherstellung von Handlungsfähigkeit (Agency).

Der Einsatz von Improvisationsmethoden (etwa aus Theater, Bewegung oder Klang) ist ratsam, um die Entscheidungsfähigkeit zu fördern, psychologische Starrheit aufzulösen und das Gefühl der Selbstwirksamkeit bzw. Handlungsfähigkeit in kreativen Prozessen zu stärken.

Beobachtungen bei improvisationsbasierten Übungen (wie kollaboratives Zeichnen in Berlin oder Blind Drawing in Luxemburg) zeigten, dass die Teilnehmenden in der Lage waren, spontane Entscheidungen ohne sofortige Bewertung zu treffen. Die Facilitatoren stellten eine gesteigerte Zuversicht bei den Beteiligten fest.

Umsetzungshinweise

Die Umsetzung erfolgt durch Facilitatoren im Rahmen von Projektaktivitäten und ist hauptsächlich auf Projektebene relevant. Erfolgsfaktoren hierfür sind Freiwilligkeit, psychologische Sicherheit und eine eindeutige Begleitung.

8. Vom individuellen Erleben hin zu einer bewussten kollektiven Beteiligung gelangen

Kreative Prozesse sollten in kollektiven Räumen und Gruppen stattfinden. Dies fördert Verbundenheit, gegenseitige Anerkennung und ein Gefühl geteilter Sicherheit. Es ist wichtig, diesen Ansatz über die reine Konzentration auf öffentliche Auftritte hinaus zu verfolgen. Solche Auftritte können Künstler:innen oft von ihrer Gemeinschaft isolieren und unbeabsichtigt die Einsamkeit verstärken.

Interviewte in allen Ländern erlebten Isolation als eine strukturelle Realität. Im Gegensatz dazu hoben Workshop-Teilnehmende das kollektive Schaffen (Zines, Gruppenzeichnungen) als wirksames Mittel hervor, um Isolation abzubauen und gegenseitige Anerkennung abseits formaler Performance-Strukturen zu fördern. Ein Beispiel dafür sind Künstler:innen in Luxemburg, die Movement Jams als informelle soziale Sicherheitsnetze zur emotionalen Erdung etablierten.

Umsetzungshinweise

Projektteams und Institutionen sollten auf lokaler und Projektebene kollektive Formate fördern. Der Erfolg ist abhängig von strukturierten Gruppenprozessen und gezieltem Aufbau einer Gemeinschaft (intentionalem Community-Building). Ohne die Förderung gemeinsamen Engagements besteht die Gefahr, dass die Isolation verstärkt wird.

9. Burnout-Prävention durch freie, spontane kreative Praxis

Nicht-produktive und frei explorative kreative Praxis muss als fundamentales Werkzeug zur Aufrechterhaltung der Mental Health von Kunstschaffenden und zur Verhinderung von Burnout anerkannt werden, das durch kontinuierlichen Leistungsdruck verursacht wird.

Freie, nicht-produktive und explorative kreative Praxis muss als grundlegendes Instrument zur Stärkung der psychischen Gesundheit von Kunstschaffenden und zur Vermeidung von Burnout, das durch ständigen Leistungsdruck entsteht, anerkannt werden.

Künstler:innen erleben konstant Erschöpfung, da sie Kreativität ständig in messbare Ergebnisse umwandeln müssen. Es ist jedoch essenziell für die psychische Gesundheit und die langfristige Burnout-Prävention, spontane, nicht-zielorientierte kreative Aktivitäten – wie Skizzieren ohne Ausstellungsabsicht oder private, undokumentierte Experimente – zu ermöglichen.

Umsetzungshinweise

Institutionen und Fördergeber sind aufgefordert, Praktiken anzuerkennen, die auf institutioneller und politischer Ebene nicht direkt produktiv sind. Die Nichtbeachtung dieser Dimension fördert Burnout. Um Erfolg zu ermöglichen, muss die Notwendigkeit von Ruhe und explorativen Phasen in den Förderrichtlinien legitimiert werden.

Gruppe Drei

Psychosozialer Schutz für Kunst- und Kulturschaffende

Kulturschaffende, Facilitatoren und Kulturarbeiter:innen agieren häufig ohne adäquaten psychosozialen Schutz, obwohl sie emotional anspruchsvollen Inhalten und Arbeitsbedingungen ausgesetzt sind. Das Fehlen strukturierter Fürsorgemechanismen erhöht das Risiko von Burnout, sekundärem Trauma und Disengagement. Diese Empfehlungen fordern die Institutionalisierung von Safeguarding, präventiver Fürsorge und kollektiven Unterstützungsstrukturen als integrale Bestandteile von Kulturprojekten.

10. Etablierung von Nachsorgeprotokollen für sensible Inhalte

Projekte sollten nach jeder Sitzung kurze Debriefings vorsehen. Nach Aktivitäten mit sensiblen oder traumatischen Inhalten sind zusätzlich tiefgehende Debriefings notwendig. Diese regelmäßige Reflexion fördert die Lernintegration, unterstützt die emotionale Regulation und ermöglicht die frühzeitige Erkennung von Bedarfen.

Umsetzungshinweise

Projektkoordinator:innen und Institutionen tragen die Verantwortung für dieses Anliegen auf Projektebene. Ein Mangel an Nachsorge birgt das Risiko eines sekundären Traumas. Der Projekterfolg ist direkt abhängig vom Zugang zu qualifizierten Fachkräften und etablierten Überweisungspfaden.

11. Institutionalisierung präventiver Fürsorge in Projektbudgets

Angesichts der konsistenten Berichte von Befragten in Deutschland und Polen über emotionale Überlastung, Burnout und das Fehlen finanzierter psychologischer Unterstützung bei der Arbeit mit Trauma-Themen, ist die Aufnahme präventiver psychosozialer Fürsorge als strukturelle Budgetlinie unerlässlich. Ein fester Prozentsatz (10–15%) der Projektbudgets sollte für die kontinuierliche mentale Gesundheits- und psychosoziale Unterstützung von Kunstschaffenden und Facilitatoren reserviert werden.

Fürsorge muss als eine präventive, strukturelle Komponente der Projektqualität und nicht als reine Notfallmaßnahme anerkannt werden.

In Deutschland und Polen befragte Künstler berichteten übereinstimmend von emotionaler Überlastung, Burnout und dem Fehlen einer finanzierten psychologischen Unterstützung bei der Arbeit mit traumabezogenem Material. Ein Interviewpartner stellte einen expliziten Zusammenhang zwischen finanzieller Unsicherheit, emotionaler Belastung und anhaltendem Stress und Angst her. Diese Ergebnisse sprechen für die Aufnahme präventiver psychosozialer Betreuung als strukturelle Budgetposition anstelle einer Notfallmaßnahme.

Umsetzungshinweise

Förderorganisationen und Institutionen müssen auf der institutionellen und politischen Ebene aktiv werden. Ein Erfolg setzt voraus, dass Betreuungskosten in den Richtlinien offiziell als förderfähige Kosten anerkannt werden.

12. Unterstützung gemeinschaftlicher Arbeitsräume als soziales Safety Net

Die Unterstützung gemeinsamer Arbeits- und Gemeinschaftsräume ist entscheidend, da diese als psychosoziale Sicherheitsnetze dienen, die Isolation und Prekarität entgegenwirken. Informelle soziale Praktiken, wie etwa gemeinsame Mahlzeiten, sollten als wesentliche Fürsorgemechanismen anerkannt werden, da sie Erdung, Verbundenheit und ein Gefühl der Zugehörigkeit fördern.

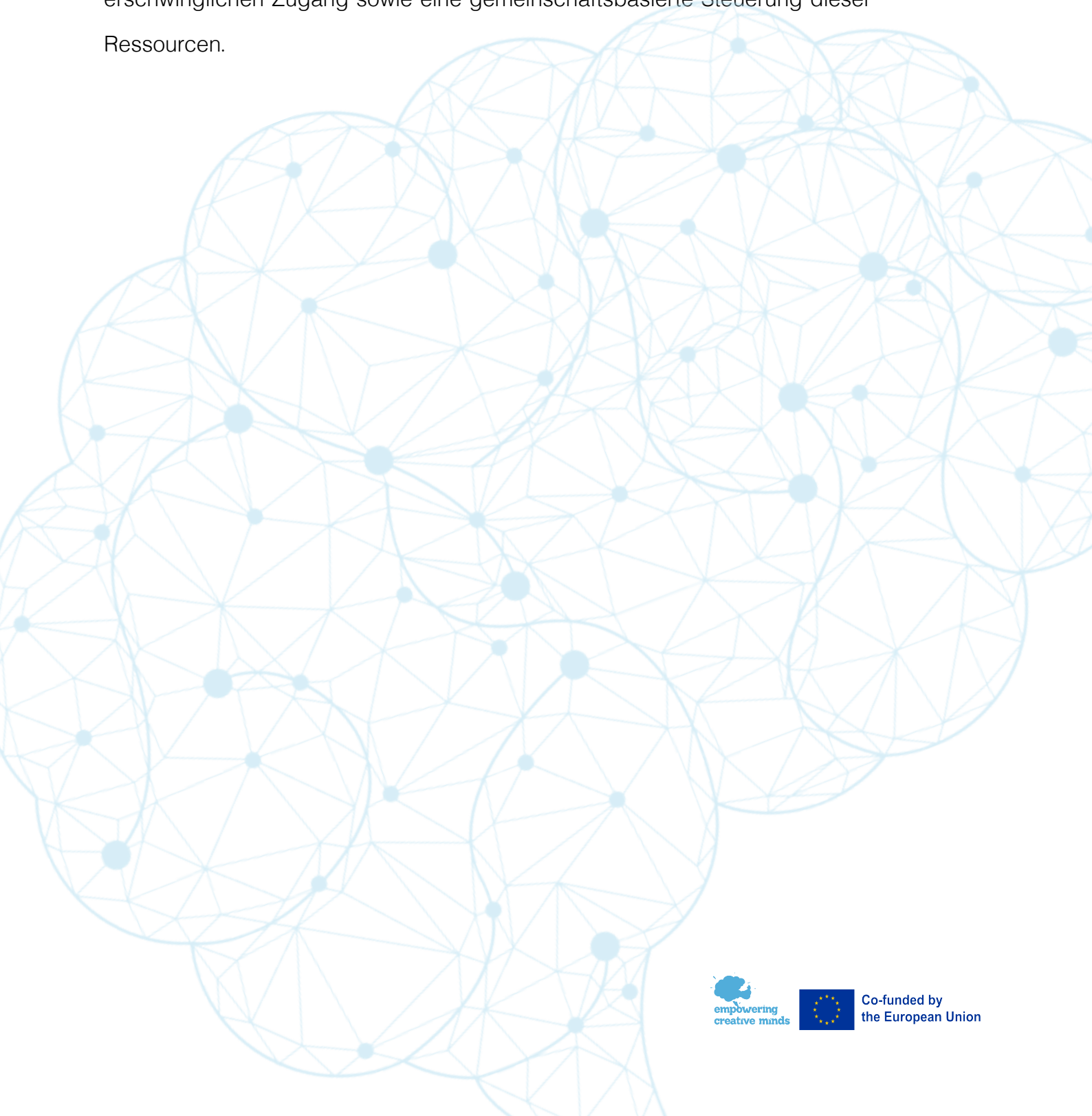
Künstler:innen identifizierten den Zugang zu gemeinsamen Räumen wiederholt als wesentlich für emotionale Stabilität. Workshops zeigten, wie gemeinsame Mahlzeiten Vertrauen und emotionale Erdung förderten.

In den Interviews wurde von den Künstlern wiederholt der Zugang zu gemeinsam genutzten Räumen als wesentlich für die emotionale Stabilität und die Kontinuität der künstlerischen Tätigkeit genannt. In Berlin hoben die Teilnehmenden das Verschwinden erschwinglicher Ateliers als eine der Hauptstressquellen hervor, während Co-Creation-

Workshops zeigten, wie gemeinsame Mahlzeiten und informelle kollektive Zeit Vertrauen und emotionale Erdung förderten.

Umsetzungshinweise

Lokale Behörden, Institutionen und Kulturorganisationen müssen auf lokaler Ebene eng kooperieren, um Isolation und prekäre Verhältnisse zu verhindern, die ohne gemeinsame Infrastrukturen drohen. Langfristiger Erfolg erfordert dabei einen gesicherten, erschwinglichen Zugang sowie eine gemeinschaftsbasierte Steuerung dieser Ressourcen.

Gruppe Vier

Strukturreformen und unterstützende Kulturpolitiken

Einzelne Interventionen auf Projektebene können die systemische Unsicherheit, mit der Kunstschaffende in prekären Lagen konfrontiert sind, nicht vollständig beheben.

Strukturelle Hindernisse im Zusammenhang mit Finanzierungsmodellen, Verwaltungsaufwand, Ungleichheit und mangelnder sektorübergreifender Anerkennung untergraben weiterhin die Nachhaltigkeit und den Zugang. Diese Gruppe befasst sich mit den notwendigen politischen und institutionellen Reformen zur Schaffung fairer, widerstandsfähigerer Kulturökosysteme und zur Abstimmung der Kulturpolitik mit sozialen, gesundheitlichen und bildungspolitischen Rahmenwerken.

13. Finanzierungsmodelle auf Prozessbasis statt auf Outputbasis einführen

Geldgeber und Institutionen sind aufgefordert, die Stabilität von Künstlern (Zeit, Unterkunft, Raum) zu unterstützen und langfristige kreative Entwicklungen zu priorisieren, anstatt schnelle künstlerische Ergebnisse zu verlangen.

Interviewte in Luxemburg und Deutschland betonten wiederholt, dass institutionelle Förderung oft fertige Werke wertschätzt, während die langen Phasen des Experimentierens, Probens und der emotionalen Arbeit, die diesen vorausgehen, vernachlässigt werden. Ein Performancekünstler betonte, dass „die eigentliche Arbeit in der Jam-Session, den Proben, dem Schreiben, dem Denken stattfindet“, und unterstrich damit die Notwendigkeit von Finanzierungsmodellen, die den Prozess und nicht nur die Ergebnisse unterstützen.

Umsetzungshinweise

Die Hauptverantwortung liegt bei Geldgebern und politischen Entscheidungsträgern auf nationaler und EU-Ebene. Output-orientierte Modelle bergen das Risiko, schutzbedürftige Künstler auszuschließen und schädlichen Produktivitätsdruck zu

fördern. Erfolg erfordert überarbeitete Bewertungskriterien, die Prozess, Kontinuität und Wohlbefinden wertschätzen.

14. Verhinderung der Kommerzialisierung von Trauma und Wahrung der künstlerischen Freiheit

Finanzierungskriterien sollten die künstlerische Freiheit schützen, eigene Themen zu wählen, und verhindern, dass von Künstler:innen verlangt wird, persönliches Leid darzustellen. Dies soll vermeiden, dass ihre Identität auf die einer Opferrolle reduziert wird.

Künstler:innen mit Migrationshintergrund berichteten von Unbehagen, als persönlicher Schmerz von Institutionen ästhetisiert oder exotisiert wurde. Ein Interviewpartner beschrieb, wie die emotionale Tiefe hinter seiner Arbeit oft zugunsten des visuellen Reizes übersehen wurde, was das Risiko verstärkt, dass Trauma als kulturelles Kapital konsumiert und nicht ethisch aufgearbeitet wird.

Ein junger geflüchteter Künstler aus Luxemburg äußerte die Angst vor Stigmatisierung und Verurteilung, wenn er seine persönlichen Geschichten von Krieg und Vertreibung teilt. Eine weitere Künstlerin warnte davor, wie Institutionen Schmerz exotisieren, indem sie Vielfalt feiern, ohne die langfristige Stabilität der Künstler:innen zu gewährleisten. Diese Erfahrungen verdeutlichen die dringende Notwendigkeit traumainformierter Umgebungen. Solche Umgebungen müssen die künstlerische Autonomie schützen und gleichzeitig die Kommerzialisierung von persönlichem Leid verhindern.

Umsetzungshinweise

Geldgeber und Institutionen müssen dieses Prinzip sowohl auf institutioneller als auch auf politischer Ebene fest verankern. Nur so lässt sich das Risiko ausbeuterischer Darstellungen und ethischer Beeinträchtigungen vermeiden, das andernfalls entsteht. Der Erfolg dieser Bemühungen hängt maßgeblich von der Einhaltung ethischer Finanzierungskriterien und der uneingeschränkten Achtung der künstlerischen Unabhängigkeit ab.

15. Anerkennung der Kulturvermittlung als eine Praxis von sozialem und gesundheitlichem Wert

Das Ziel ist die Einbindung von Kunst-Vermittlern in kommunale Versorgungsstrukturen. Gleichzeitig sollen sektorübergreifende Finanzierungsmechanismen gestärkt werden, um die Bereiche Kultur, Gesundheit und Bildung miteinander zu verknüpfen. Dazu zählt die Notwendigkeit, Kunstvermittler als Akteure in den kommunalen Versorgungssystemen formell anzuerkennen. Dies ist entscheidend, um langfristige Finanzierungsquellen außerhalb des Kulturbereichs zu erschließen und die Entwicklung fundierter, klar strukturierter partizipativer Ansätze zu fördern.

Umsetzungshinweise

Politische Entscheidungsträger und Institutionen sollten auf nationaler Ebene und auf EU-Ebene handeln. Die mangelnde Anerkennung der kulturellen Vermittlung schränkt die sektorübergreifende Zusammenarbeit und die erzielbare Wirkung ein. Für einen Erfolg sind integrierte Finanzierungsansätze sowie eine formelle Anerkennung der kulturellen Vermittlung innerhalb der Rahmenwerke des Sozial- und Gesundheitswesens unerlässlich.

16. Verringerung von Ungleichheit und Förderung von Gerechtigkeit im Kultursektor

Klare Antidiskriminierungsrichtlinien sind zu implementieren. Parallel dazu soll inklusive Führung gestärkt werden, um einen gerechten Zugang zu Ressourcen und Entscheidungsräumen sicherzustellen.

Umsetzungshinweise

Institutionen und politische Entscheidungsträger müssen dies auf allen Ebenen umsetzen. Tatenlosigkeit begünstigt und verfestigt systemische Ausgrenzung und Ungleichheit. Der Erfolg hängt von durchsetzbaren Richtlinien, inklusiver Führung und transparenten Überwachungsmechanismen ab.

17. Gewährleistung einer langfristigen und stabilen Finanzierung für Künstler in prekären Situationen

Mehrfürige Finanzierungsmodelle sollten eingeführt werden, um Künstlern wirtschaftliche und zeitliche Stabilität zu verschaffen und ihnen eine langfristige Planung zu ermöglichen, die über kurze und unvorhersehbare Förderzyklen hinausgeht. Dies beinhaltet die Unterstützung von grundlegenden Lebenshaltungskosten (Wohnen, Arbeitsplatz usw.), nicht nur von Projektergebnissen.

Umsetzungshinweise

Fördergeber und politische Entscheidungsträger sollten auf nationaler und EU-Ebene handeln. Kurzfristige Förderzyklen erhöhen die Instabilität und behindern die langfristige Planung. Der Erfolg erfordert mehrjährige Instrumente und die Anerkennung der grundlegenden Lebenshaltungskosten.

18. Unterstützung von Kunstschaftern bei Antrags-, Abrechnungs- und Berichtsverfahren

Der hohe Verwaltungs- und Finanzaufwand stellt ein erhebliches strukturelles Hindernis für den Zugang zu Fördermitteln dar. Dies trifft insbesondere auf Künstler zu, die nicht in institutionelle Strukturen eingebunden sind.

Migrantische Kunstschafter in Luxemburg stehen vor erheblichen Herausforderungen. Insbesondere die Komplexität administrativer Verfahren, Sprachbarrieren und die fehlende Klarheit institutioneller Abläufe erschweren ihnen den Zugang zu notwendiger Unterstützung. Ein zentraler Kritikpunkt ist, dass Fördersysteme scheinbar institutionelles Wissen höher bewerten als künstlerische Leistung. Hinzu kommt die Erschöpfung, die sich aus der Notwendigkeit ergibt, nach einer Migration Netzwerke komplett neu aufbauen zu müssen. Diese Befunde unterstreichen die dringende Notwendigkeit vereinfachter Zugangsmechanismen und einer aktiven administrativen Vermittlung.

Die Notwendigkeit, nach einer Migration Netzwerke vollständig neu aufzubauen, führt zusätzlich zu Erschöpfung. Diese Erkenntnisse verdeutlichen die dringende Notwendigkeit vereinfachter Zugangsmechanismen und einer aktiven administrativen Unterstützung (Vermittlung).

Umsetzungshinweise

Institutionen und Geldgeber sollten strukturierte Unterstützung auf institutioneller und politischer Ebene bereitstellen. Ohne eine solche Unterstützung schließen administrative Barrieren weiterhin gefährdete Künstler aus. Erfolg hängt noch zu sehr von vereinfachten Verfahren und engagierten Unterstützungsstrukturen ab.

Der Erfolg ist stark abhängig von vereinfachten Verfahren und engagierten Unterstützungsstrukturen.

19. Aufbau von Unterstützungsstrukturen und Wissenstools für Trainer:innen

Projekte und Institutionen sollen die Entwicklung und Nutzung von Leitfäden für Moderierende unterstützen. Diese Handreichungen müssen Methoden, ethische Grundsätze, traumabewusste Ansätze sowie die Gestaltung von Sitzungsabläufe ausführlich behandeln. Diese Instrumente sind essenziell für die Qualitätssicherung, den Wissenstransfer und die Gewährleistung von Kontinuität über verschiedene Aktivitäten, Partnerschaften und Projektzyklen hinweg. Gleichzeitig ist es notwendig, die Gründung oder Stärkung spezialisierter Verbände zu fördern. Diese Verbände sollen als administrative und rechtliche Intermediäre für Künstler dienen und Unterstützung in Bereichen wie Förderanträge, Buchhaltung, Berichterstattung und Rechtsberatung anbieten.

Umsetzungshinweise

Politische Entscheidungsträger und Fördereinrichtungen sind aufgefordert, intermediäre Strukturen sowohl auf nationaler Ebene als auch auf EU-Ebene zu unterstützen. Das Versäumnis, diese Unterstützung zu leisten, führt zu einer erhöhten individuellen

administrativen Belastung und verstärkt die strukturelle Ungleichheit. Um den Erfolg sicherzustellen, ist es unerlässlich, eine gesicherte Finanzierung des laufenden Betriebs, eindeutig abgegrenzte Aufgabenbereiche sowie eine enge Abstimmung mit den zuständigen Kultur-, Sozial- und Fördereinrichtungen zu gewährleisten.

Gruppe Fünf

Stärkung der technischen, rechtlichen und internationalen Zusammenarbeit

Der Zugang zu digitaler Infrastruktur, rechtlicher Unterstützung und grenzüberschreitender Mobilität wird für die künstlerische Praxis und Sichtbarkeit immer wichtiger. Gleichzeitig sind Künstler in prekären Situationen erhöhten Risiken im Zusammenhang mit dem Verlust geistigen Eigentums, rechtlicher Unsicherheit und ungleichem Zugang zu digitalen Werkzeugen ausgesetzt. Diese Gruppe konzentriert sich auf die Stärkung technischer, rechtlicher und internationaler Kooperationsrahmen, um die digitale Souveränität, Mobilität und gerechte Teilnahme am transnationalen Kulturaustausch zu unterstützen.

20. Stärkung der digitalen Souveränität und Schutz des kreativen Outputs

Die Entwicklung sicherer digitaler Plattformen sollte unterstützt werden, um die Rechte von Künstlern zu schützen und den direkten Zugang zu globalen Märkten und Zielgruppen zu erleichtern.

Mehrere befragte Künstler berichteten von Unsicherheit in Bezug auf geistige Eigentumsrechte, digitale Sichtbarkeit und grenzüberschreitende Gerichtsverfahren, insbesondere beim Online-Teilen von Werken oder der Teilnahme an internationalen Projekten.

Umsetzungshinweise

Institutionen, Förderer und Anbieter digitaler Infrastrukturen sollten auf institutioneller und EU-Ebene zusammenarbeiten. Die Missachtung der digitalen Souveränität birgt das Risiko der Ausbeutung und des Verlusts von Rechten. Der Erfolg hängt von sicheren Plattformen, klaren Eigentumsrahmenwerken und inklusiver digitaler Kompetenz ab.

21. Einrichtung von grenzüberschreitenden juristische Kompetenzzentren

Es ist notwendig, Beratungsangebote zu schaffen, um Künstlern, insbesondere solchen in prekären Lagen, die rechtlichen und administrativen Abläufe zu erleichtern. Dies betrifft Bereiche wie Visa, Verträge, geistiges Eigentum und den Versand von Kunstwerken.

Umsetzungshinweise

EU-Institutionen, nationale Behörden und spezialisierte Organisationen sollten auf EU- und transnationaler Ebene handeln. Ohne rechtliche Unterstützung bleiben Mobilitätshindernisse bestehen. Der Erfolg erfordert zugängliches Fachwissen und Koordination zwischen den Rechtssystemen.

22. Entwicklung einer gerechten Kulturdiplomatie

Künstlerresidenzprogramme sollten weg von karitativen Ansätzen hin zu Partnerschaften entwickelt werden, die auf einem gleichberechtigten Austausch von Wissen und Fachkenntnis beruhen.

Umsetzungshinweise

Politische Entscheidungsträger und Kultureinrichtungen sind aufgefordert, diese Maßnahmen auf EU- und internationaler Ebene umzusetzen. Es ist zu beachten, dass auf Wohltätigkeit basierende Ansätze das Risiko in sich bergen, bestehende Machtungleichgewichte zu verschärfen. Ein erfolgreiches Vorgehen erfordert daher zwingend Gegenseitigkeit, gegenseitiges Lernen und gemeinsame Entscheidungsfindung.

Gruppe Sechs

Öffentliches Bewusstsein und Engagement der Gemeinschaft

Die breite Öffentlichkeit unterschätzt oft die essenzielle Rolle der Kunst für die psychische Gesundheit, den sozialen Zusammenhalt und die demokratische Teilhabe. Strukturelle Veränderungen im Kultursektor bleiben ohne ein fundiertes gesellschaftliches Verständnis und aktive Fürsprache begrenzt. Diese Gruppe zielt darauf ab, das öffentliche Bewusstsein, die kulturelle Fürsprache und das bürgerschaftliche Engagement zu stärken, um die künstlerische Praxis als unverzichtbare gesellschaftliche Säule zu festigen. Kunst muss als zentrale gesellschaftliche Ressource und nicht als Luxusgut wahrgenommen werden.

23. Besseres gesellschaftliches Verständnis für den Zusammenhang von Kunst und psychischer Gesundheit schaffen

Um die Kunst von einem Luxusgut zu einer gesellschaftlichen Notwendigkeit neu zu definieren, müssen wissenschaftliche Materialien entwickelt werden, welche ihre biologische, gesundheitliche und soziale Bedeutung hervorheben.

Institutionen, öffentliche Stellen und Interessenverbände müssen auf allen Ebenen aktiv werden. Derzeit hält ein geringes Bewusstsein die Stigmatisierung und Unterbewertung von Kunst aufrecht. Um erfolgreich zu sein, sind evidenzbasierte Kommunikationsstrategien erforderlich.

24. Unterstützung von Kunst als Werkzeug für sozialen Wandel (Artivism)

Zur Stärkung der demokratischen Debatte und der bürgerschaftlichen Beteiligung sollte kreatives Schaffen als ästhetisches und ethisches Instrument dienen, um den gesellschaftlichen Diskurs über tabuisierte Themen zu fördern.

Umsetzungshinweise

Institutionen und Geldgeber sind aufgefordert, das Engagement auf lokaler, nationaler und EU-Ebene zu unterstützen. Ohne diese Unterstützung werden die bürgerschaftliche Beteiligung und der demokratische Dialog eingeschränkt. Die Wahrung der Meinungsfreiheit ist dabei entscheidend für den Erfolg.

Fazit

Die Ergebnisse der Bedarfsanalyse zeigen deutlich, dass die Unterstützung von Künstlern und Kulturschaffenden in prekären Situationen eine Abkehr von fragmentierten, kurzfristigen und ergebnisorientierten Ansätzen hin zu ganzheitlichen, langfristigen und strukturell fundierten Rahmenwerken erfordert. Künstler, die unter prekären Bedingungen arbeiten, sind nicht nur Kulturschaffende, sondern auch soziale Akteure, Gemeinschaftsförderer und Träger gelebten Wissens, das zu sozialem Zusammenhalt, kollektiver Resilienz und demokratischer Teilhabe beiträgt. Ihre Unterstützung muss daher als eine Querschnittsaufgabe der Politik und nicht als eine nachrangige kulturelle Intervention verstanden werden.

Die in diesem Dokument vorgestellten Empfehlungen bieten ein integriertes Rahmenwerk, das kreatives Schaffen mit psychischer Gesundheit, sozialem Schutz, Strukturreform und institutioneller Verantwortung verknüpft. Indem es trauma-informierte und menschenzentrierte Gestaltungsprinzipien in den Vordergrund stellt, erkennt dieses Rahmenwerk die kumulativen Auswirkungen von Vertreibung, Instabilität und systemischer Ausgrenzung auf Kreative an. Gleichzeitig würdigt es Kreativität als eine regenerative Kraft, die in der Lage ist, die individuelle Genesung zu unterstützen, soziales Vertrauen wieder aufzubauen und integrative öffentliche Räume zu stärken.

Implikationen für Projektkonzeption und -umsetzung

Auf Projektebene heben diese Empfehlungen die Notwendigkeit hervor, Fürsorge, Flexibilität und Reflexivität fest im gesamten Lebenszyklus kultureller Initiativen zu verankern. Insbesondere Projekte, die mit Künstler:innen in prekären Situationen zusammenarbeiten, müssen ihren Fokus über bloße Teilnahmekennzahlen und Endergebnisse hinaus erweitern. Stattdessen sollten sie sichere Prozesse, informierte Moderation und anpassungsfähige Zeitpläne als Prioritäten setzen. Die konsequente Integration traumabewusster Ansätze, nonverbaler Methoden und kollektiver kreativer

Prozesse ist dabei keine optionale Ergänzung, sondern eine ethische und effektive Voraussetzung für das Engagement.

Die Betonung präventiver psychosozialer Unterstützung und gemeinsamer Arbeitsumgebungen unterstreicht, dass Projektbudgets angemessene Ressourcen für Pflegeinfrastrukturen vorsehen müssen. Dadurch wird das Risiko von Sekundärschäden, Burnout und Desengagement minimiert und gleichzeitig Vertrauen, Kontinuität und langfristige Wirkung gestärkt. Projekte, die diese Grundsätze berücksichtigen, erzielen mit höherer Wahrscheinlichkeit nachhaltige Ergebnisse sowohl für die Teilnehmenden als auch für die involvierten Gemeinschaften.

Implikationen für Institutionen und Fördermittelgeber

Die Empfehlungen fordern Kulturinstitutionen und Fördermittelgeber auf, vorherrschende Förderlogiken und Verwaltungspraktiken zu überdenken. Ergebnisorientierte Fördermodelle, kurze Antragszyklen und komplexe Berichtspflichten benachteiligen Künstler:innen in prekären Situationen unverhältnismäßig stark und verstärken den ungleichen Zugang zu Ressourcen. Der Übergang zu mehrjährigen, prozessbasierten Fördermodellen, verbunden mit administrativen Unterstützungsstrukturen, ist ein entscheidender Schritt zur Reduzierung struktureller Barrieren und zur Förderung von Chancengleichheit im Kultursektor.

Die Anerkennung der kulturellen Vermittlung als wertvolle Praxis für Gesellschaft und Gesundheit motiviert Einrichtungen zusätzlich, sektorübergreifende Konzepte zu verwirklichen. Die Zusammenarbeit zwischen Kultur, Gesundheit, Bildung und Sozialwesen kann die Relevanz und Reichweite kultureller Initiativen erhöhen und sie gleichzeitig mit breiteren öffentlichen Politikzielen in Einklang bringen. Eine solche Abstimmung stärkt die institutionelle Verantwortlichkeit und stellt sicher, dass kulturelle Förderung sinnvoll zum gesellschaftlichen Wohlergehen beiträgt.

Langfristige politische Überlegungen

Diese Empfehlungen betonen auf politischer Ebene die dringende und anhaltende Verpflichtung zur Förderung widerstandsfähiger, inklusiver und rechtebasierter Kulturökosysteme. Die Unterstützung von Künstler:innen in prekären Situationen sollte als Investition in die soziale Infrastruktur und nicht als eine Ermessensausgabe für Kultur verstanden werden. Langfristige Finanzierungsstabilität, zugängliche rechtliche und administrative Unterstützung sowie digitale Souveränität sind nicht nur Bedingungen für die künstlerische Produktion, sondern auch für die demokratische Teilhabe und kulturelle Pluralität.

Werden die in diesem Dokument vorgestellten strukturellen Aspekte ignoriert, besteht die Gefahr, dass die Kreisläufe von Unsicherheit, Ausgrenzung und symbolischer Teilhabe ohne materielle Absicherung fortbestehen. Demgegenüber kann die Verabschiedung integrierter und traumabewusster Kulturpolitiken den Zusammenhalt der Gesellschaften fördern, das Vertrauen in öffentliche Einrichtungen stärken und Europas Bekenntnis zu kultureller Vielfalt, sozialer Gerechtigkeit und menschlicher Würde unterstreichen.

Strategischer Ausblick

Die erfolgreiche Umsetzung dieser Empfehlungen erfordert künftig koordinierte Maßnahmen über verschiedene Governance-Ebenen hinweg. Die lokale Ebene ist entscheidend für die Kontextualisierung und Operationalisierung der Unterstützungsmechanismen. National müssen Rahmenwerke regulatorische Kohärenz und eine angemessene Ressourcenallokation sicherstellen. Auf europäischer Ebene können Förderprogramme und Politikinstrumente Standards setzen, Best Practices fördern und den grenzüberschreitenden Wissensaustausch erleichtern.

Die bei den Co-Creation-Veranstaltungen gewonnenen Empfehlungen – basierend auf dem Feedback von Künstler:innen und Partner:innen – werden im Rahmen des Projekts in den lokalen Pilot-Workshops praktisch erprobt und umgesetzt.

Dieses Dokument bietet einen praktischen und anpassungsfähigen Rahmen für ein solches Handeln. Sein Wert liegt nicht nur in den einzelnen Empfehlungen, sondern in ihrer kumulativen Logik und Interdependenz. Wenn sie kollektiv umgesetzt werden, ebnen sie den Weg für Kultursysteme, die Künstler:innen als ganze Persönlichkeiten anerkennen, den Prozess neben dem Ergebnis wertschätzen und Fürsorge, Würde und Nachhaltigkeit in den Mittelpunkt der kreativen und politischen Praxis stellen.

Dieses Dokument bietet einen praktischen und anpassungsfähigen Rahmen für die notwendigen Maßnahmen. Sein Hauptwert liegt nicht nur in den einzelnen Empfehlungen, sondern in ihrer gesamten Logik und gegenseitigen Abhängigkeit. Werden sie gemeinsam umgesetzt, ebnen sie den Weg für Kultursysteme, die Künstler:innen in ihrer Gesamtheit anerkennen, den kreativen Prozess ebenso wie das Ergebnis wertschätzen und Fürsorge, Würde und Nachhaltigkeit in den Mittelpunkt der künstlerischen und politischen Praxis rücken.

Die Befähigung kreativer Köpfe (Empowering Creative Minds) ist in diesem Sinne nicht nur ein kulturelles Anliegen, sondern eine gesellschaftliche Notwendigkeit. Sie leistet einen direkten Beitrag zu Europas übergeordneten Zielen wie Wohlergehen, Zusammenhalt und demokratischer Widerstandsfähigkeit.

Empowering Creative Minds

Un ensemble de recommandations
issues de l'évaluation des besoins

Pour orienter la conception des activités
ultérieures du projet et informer le public et les
décideurs politiques

Comparative
Research
Network:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- Résumé exécutif.....4
- Considérations transversales : artistes déplacés et déplacements forcés.....5
- Groupe Un – Conception de projets centrée sur l’humain et sensible aux traumatismes.....6.
 1. Intégration d’approches sensibles aux traumatismes à toutes les phases des activités
 2. Gestion équilibrée du temps et dynamiques de participation
 3. Prise en compte de la diversité des parcours créatifs au sein d’une même activité
 4. Clarté des objectifs lors de l’intégration de parcours ou de partenariats
- Groupe Deux – Approfondir le processus créatif et renforcer la santé mentale et neurologique..10
 5. Les voies non verbales comme outils d’expression et de guérison
 6. Briser les contraintes disciplinaires et stimuler la neuroplasticité
 7. L’improvisation comme outil de restauration de l’agentivité
 8. De l’expérience individuelle à l’engagement collectif conscient
 9. Prévenir l’épuisement par une pratique créative spontanée
- Groupe Trois – Protection psychosociale des artistes et des travailleurs culturels.....14
 10. Mise en place de protocoles de suivi post-activité pour les contenus sensibles
 11. Institutionnalisation des soins préventifs dans les budgets de projet
 12. Soutien aux espaces de travail partagés en tant que filets de sécurité sociale
- Groupe Quatre – Réformes structurelles et politiques culturelles de soutien.....16
 13. Adoption de modèles de financement fondés sur les processus plutôt que sur les résultats
 14. Prévenir la marchandisation du traumatisme et garantir la liberté artistique
 15. Reconnaître la médiation culturelle comme une pratique à valeur sociale et sanitaire
 16. Réduire les inégalités et promouvoir l’équité au sein du secteur culturel
 17. Garantir un financement stable et de long terme pour les artistes en situation de vulnérabilité
 18. Soutenir les artistes dans les procédures de candidature, de comptabilité et de reporting
 19. Mettre en place et soutenir des structures dédiées à l’assistance administrative et financière des artistes ...
- Groupe Cinq – Renforcement technique, juridique et de la coopération internationale.....20
 20. Renforcer la souveraineté numérique et protéger les productions créatives
 21. Mettre en place des incubateurs juridiques transfrontaliers
 22. Développer une diplomatie culturelle équitable
- Groupe Six – Sensibilisation du public et engagement communautaire.....22
 23. Améliorer la compréhension sociétale du lien entre art et santé mentale
 24. Soutenir l’art comme outil de changement social (artivisme)
- Conclusion23

Résumé Exécutif

This Ce document présente un ensemble complet de recommandations issues du Rapport d'évaluation des besoins (D2.1) élaboré dans le cadre du projet Empowering Creative Minds. Il repose sur une recherche qualitative approfondie menée auprès d'artistes et de praticiens culturels en situation de vulnérabilité en Allemagne, au Luxembourg, en Pologne et en Ukraine. Les recommandations s'appuient également sur les retours des événements de co-création, ainsi que sur les discussions entre artistes et partenaires lors de différentes réunions (en ligne et en présentiel à Lublin).

Ces recommandations visent à traduire les besoins identifiés en orientations concrètes et opérationnelles, destinées à guider la conception des futures activités du projet, ainsi qu'à informer les institutions culturelles, les organismes financeurs et les décideurs politiques aux niveaux local, national et européen.

L'évaluation des besoins montre que les artistes en situation de vulnérabilité opèrent à l'intersection de la production artistique, du traitement du traumatisme, de l'engagement communautaire et de la précarité structurelle. La créativité n'est pas seulement une activité professionnelle, mais également un mécanisme fondamental d'adaptation, de guérison et de construction communautaire. Cependant, ce rôle est fragilisé par l'instabilité des financements, l'insuffisance du soutien en santé mentale, l'accès limité aux espaces, les obstacles administratifs et l'absence d'engagement institutionnel à long terme.

Les recommandations présentées ci-dessous répondent directement à ces constats et appellent à une approche holistique, sensible aux traumatismes et orientée vers la durabilité dans la conception des projets culturels et l'élaboration des politiques publiques.

Ces recommandations sont fondées non seulement sur des cadres théoriques, mais aussi sur les expériences vécues des artistes et travailleurs culturels ayant participé aux entretiens, groupes de discussion et événements de co-création en Allemagne, au Luxembourg, en Pologne et en Ukraine. Chaque recommandation répond à des défis concrets exprimés par les participants et observés lors de la mise en œuvre du projet, traduisant les enseignements qualitatifs en orientations structurelles et politiques.

Considérations Transversales : Artistes Déplacés Et Déplacements Forcés

Artistes Les artistes ayant été contraints à l'exil font face à des formes de vulnérabilité spécifiques et cumulatives. Contrairement à la mobilité volontaire, le déplacement forcé implique souvent la perte brutale du foyer, du statut juridique, des réseaux professionnels, des écosystèmes culturels et du sentiment d'appartenance communautaire. Dans de nombreux cas, les artistes réfugiés doivent reconstruire leur pratique créative tout en faisant face à des traumatismes, à l'incertitude et à l'isolement social dans des contextes inconnus.

Pour ces artistes, la participation créative n'est pas seulement une question professionnelle, mais un moyen essentiel de restaurer la continuité, l'identité et l'agentivité. Toutefois, sans un soutien adapté, les projets culturels peuvent involontairement reproduire des dynamiques d'extraction, d'inclusion symbolique ou de pression à performer des récits de perte. Soutenir les artistes réfugiés nécessite donc des approches qui reconnaissent le déplacement forcé comme une rupture structurelle, et non comme un déficit individuel, et qui privilégient la dignité, l'autonomie et la réinscription à long terme dans les écosystèmes culturels et sociaux.

La conception sensible aux traumatismes exige également une conscience des asymétries de pouvoir entre institutions, facilitateurs et participants, ainsi que des mesures proactives pour atténuer toute forme de coercition, de dépendance ou de pression implicite à participer ou à se dévoiler.

Toutes les recommandations de ce document doivent être lues à travers ce prisme, avec une attention particulière portée à la reconstruction communautaire, à la participation sécurisée, à l'accessibilité juridique et administrative, et à l'évitement de l'instrumentalisation du traumatisme personnel comme capital culturel.

Group UN

Conception De Projets Centrée Sur l'Humain Et Sensible Aux Traumatismes

Les artistes en situation de vulnérabilité s'engagent souvent dans des projets créatifs tout en traversant des expériences de déplacement, d'instabilité, de traumatisme ou de marginalisation sociale. Sans une conception intentionnelle centrée sur l'humain, les activités culturelles peuvent involontairement reproduire des formes de préjudice, d'exclusion ou de surcharge émotionnelle. Ce groupe de recommandations vise à intégrer des principes sensibles aux traumatismes tout au long du cycle de vie des projets, afin de garantir des processus créatifs sûrs, éthiques, inclusifs et adaptés aux réalités vécues des participants.

1. Intégrer des approches sensibles aux traumatismes à toutes les phases des activités

Toutes les activités du projet (ateliers, résidences, performances, réunions) doivent être conçues et mises en œuvre selon des principes sensibles aux traumatismes. Cela inclut la garantie de la sécurité psychologique et physique, le respect des limites des participants, la possibilité d'une participation volontaire et flexible, ainsi que la mise en place de mécanismes clairs et sûrs de retrait sans conséquences négatives.

Les activités doivent inclure des temps d'accueil et de clôture structurés comme éléments centraux de la conception. Les sessions d'accueil favorisent l'orientation, la construction de la confiance et l'ancrage, tandis que les sessions de clôture permettent une réflexion collective, une fermeture émotionnelle et un désengagement éthique des processus partagés.

Le choix des lieux doit répondre à des critères sensibles aux traumatismes, en privilégiant des environnements perçus comme sûrs, accessibles et non intimidants, et favorisant un sentiment de protection et de soin tout au long du processus.

Les participants à l'atelier de co-création au Luxembourg ont explicitement identifié l'atelier comme un « espace sûr », soulignant un soulagement émotionnel et une amélioration du bien-être après les sessions. Plusieurs participants ont déclaré se sentir mieux après l'atelier, indiquant que la facilitation sensible aux traumatismes et les dispositifs de protection n'étaient pas seulement des principes théoriques, mais des

résultats vécus. Ces retours démontrent la nécessité d'intégrer la sécurité psychologique et le suivi post-activité dans toutes les activités du projet.

Considérations de mise en œuvre

Cette recommandation doit être mise en œuvre principalement par les coordinateurs de projets et les institutions culturelles, avec le soutien des organismes financeurs. Elle s'applique aux niveaux des projets et des institutions, et est pertinente pour les cadres de financement de l'Union européenne. En l'absence de cette approche, les activités peuvent entraîner une retraumatisation, un retrait des participants ou des préjudices éthiques. La réussite dépend de facilitateurs formés, de protocoles de protection clairs et d'une flexibilité intégrée à la conception des projets.

2. Gestion équilibrée du temps et dynamiques de participation

Les calendriers de projet doivent être conçus avec une durée suffisante et un rythme réaliste afin de concilier profondeur et qualité, tout en évitant la pression temporelle ou l'épuisement — en particulier dans les activités impliquant un engagement émotionnel ou physique intense.

Les activités doivent inclure un temps libre non structuré suffisant, en reconnaissant le repos, les échanges informels et l'autorégulation comme des composantes essentielles de la participation, et non comme de simples pauses secondaires. Les formats de projet courts doivent être évités lorsqu'ils limitent un engagement significatif ; dans la mesure du possible, les formats de plusieurs jours doivent être privilégiés afin de permettre aux processus de se déployer de manière sûre et organique.

Plusieurs personnes interrogées en Allemagne ont décrit un épuisement émotionnel causé par des formats artistiques courts et à forte intensité. L'une des praticiennes de théâtre interrogées en Allemagne a expliqué que la compression de l'expression émotionnelle dans des performances de courte durée entraînait une fatigue importante et nécessitait un recours à une thérapie externe pour apprendre à se distancier après les performances. Cela illustre la nécessité d'un rythme adapté, de temps de repos et de récupération émotionnelle intégrés à la conception des projets.

Considérations de mise en œuvre

La responsabilité incombe aux concepteurs de projets et aux facilitateurs, avec le soutien de la direction institutionnelle. La mise en œuvre se situe principalement au niveau des projets. Une planification temporelle inadéquate peut entraîner l'épuisement des participants, leur retrait ou une baisse de la qualité de l'engagement. La réussite nécessite des calendriers réalistes, des échéances adaptables et la reconnaissance du travail émotionnel dans la planification des activités.

3. Prendre en compte la diversité des parcours créatifs au sein d'une même activité

Les activités doivent être conçues de manière à accueillir des participants aux parcours créatifs et aux niveaux d'expérience divers. Par exemple, une activité basée sur le mouvement peut réunir des danseurs professionnels et des écrivains ou artistes visuels découvrant ces pratiques pour la première fois, ce qui peut conduire à des expériences inégales si la facilitation n'est pas soigneusement pensée.

Une communication claire sur les niveaux d'activité, les intentions et les objectifs pédagogiques doit être fournie en amont, accompagnée de modèles de participation flexibles permettant aux débutants comme aux praticiens expérimentés de s'engager de manière significative, sans ennui, frustration ou exclusion.

L'atelier de co-création de Lublin a réuni des participants issus de quatre pays, aux parcours artistiques et linguistiques différents. Les facilitateurs ont observé que les pratiques non verbales et incarnées (voix, rythme, mouvement) permettaient une participation équitable sans privilégier les artistes professionnels ni les locuteurs les plus à l'aise linguistiquement. Cela confirme que les groupes aux niveaux d'expérience mixtes nécessitent des méthodologies adaptables et non hiérarchiques.

Considérations de mise en œuvre

Les équipes de projet et les facilitateurs aux niveaux local et institutionnel doivent mettre en œuvre cette recommandation. Le non-respect des différences de niveaux de compétence peut entraîner exclusion, frustration ou désengagement. Une communication claire des attentes et des modèles de participation flexibles constituent des conditions essentielles de réussite.

4. Clarté des objectifs lors de l'intégration de parcours ou de partenariats

Lorsque les activités du projet sont intégrées à d'autres initiatives ou partenariats, les objectifs, la portée et la justification de cette intégration doivent être communiqués de manière transparente aux participants. Une articulation claire des rôles institutionnels et des intentions méthodologiques est essentielle pour garantir la cohérence, instaurer la confiance et éviter toute confusion ou attente mal alignée au sein de l'environnement du projet.

Considérations de mise en œuvre

Les coordinateurs de projet et les institutions partenaires sont responsables de la mise en œuvre aux niveaux des projets et des institutions. Un manque de clarté peut entraîner confusion, méfiance ou attentes divergentes. Une communication transparente et des justifications documentées des partenariats sont essentielles à la cohérence et à la redevabilité.

Group Deux

Approfondir Le Processus Créatif Et Renforcer La Santé Mentale

La pratique créative joue un rôle majeur dans la régulation émotionnelle, la flexibilité cognitive et la récupération face au stress ou au traumatisme. Cependant, les frontières disciplinaires conventionnelles et les attentes axées sur les résultats peuvent limiter le potentiel thérapeutique et régénératif des processus artistiques. Ce groupe met l'accent sur le renforcement du processus créatif lui-même comme ressource pour la santé mentale, la résilience et l'agentivité, en reconnaissant l'expérimentation, l'expression non verbale et l'engagement collectif comme des mécanismes clés du bien-être et de la capacité d'adaptation.

5. Les voies non verbales comme outils d'expression et de guérison

Les projets doivent intégrer des approches sensorielles et non verbales (telles que le mouvement, le son et les pratiques incarnées) permettant des formes d'expression au-delà du langage, en particulier lorsqu'il s'agit d'expériences traumatiques difficiles à verbaliser. Les participants et les facilitateurs doivent disposer d'informations partagées sur l'éducation et les pratiques sensibles aux traumatismes, y compris des cadres conceptuels ou outils communs utilisés au sein du consortium, afin de soutenir une participation éclairée, une compréhension partagée et une facilitation éthique.

À Lublin, les facilitateurs ont volontairement utilisé la voix, le rythme et le mouvement pour contourner entièrement le langage. Les participants ont rapporté que les pratiques incarnées permettaient une expression émotionnelle « là où les mots échouent », en particulier pour les personnes affectées par des traumatismes liés à la guerre. L'un des participants a indiqué que cette approche favorisait la confiance et la fluidité émotionnelle sans nécessiter de dévoilement verbal. Au Luxembourg également, les participants ont souligné la valeur des exercices pratiques, notant que l'atelier introduisait « une autre manière de travailler » qu'ils pouvaient intégrer à leurs propres pratiques. Ces retours confirment que les méthodologies non verbales et expérientielles sont non seulement accessibles, mais également transférables sur le plan professionnel, notamment dans des contextes liés au traumatisme et à la complexité émotionnelle.

Considérations de mise en œuvre

La mise en œuvre doit être assurée par des facilitateurs et des praticiens culturels disposant de l'expertise appropriée, avec le soutien des institutions. Cette recommandation s'applique au niveau des projets et est particulièrement pertinente pour les financeurs soutenant des initiatives sensibles à la santé mentale. Ignorer les approches non verbales peut limiter l'accessibilité pour les participants affectés par des traumatismes. La réussite dépend d'une facilitation qualifiée et d'environnements sûrs et soutenant.

6. Briser les contraintes disciplinaires et stimuler la neuroplasticité

Les artistes doivent être encouragés à travailler au-delà de leurs disciplines et à s'engager avec des outils ou des méthodes non familiers — non pas dans un objectif de maîtrise, mais afin de cultiver un « esprit de débutant » favorisant l'exploration, l'adaptabilité et la neuroplasticité, tout en réduisant la peur de l'échec et la pression liée à la performance.

Considérations de mise en œuvre

Les projets et les institutions doivent encourager l'expérimentation transdisciplinaire au niveau des projets. Des frontières disciplinaires rigides risquent de renforcer la peur de l'échec et la stagnation créative. La réussite repose sur le fait de présenter l'expérimentation comme un processus exploratoire plutôt qu'évaluatif, et sur la suppression de toute pression fondée sur la performance.

7. L'improvisation comme outil de restauration de l'agentivité

Les pratiques d'improvisation (en théâtre, mouvement, son ou autres formes) doivent être intégrées comme un moyen de renforcer la prise de décision, de rompre la rigidité psychologique et de restaurer un sentiment d'agentivité et d'auto-efficacité au sein des processus créatifs.

Les pratiques fondées sur l'improvisation utilisées à Berlin (jeux de dessin collaboratif) et au Luxembourg (dessin à l'aveugle sans jugement) ont permis aux participants de faire des choix instantanés sans évaluation. Les facilitateurs ont observé une augmentation de la confiance et de l'engagement, corroborant les entretiens indiquant que les artistes en situation de vulnérabilité ont besoin d'espaces où l'échec n'est pas pénalisé et où l'agentivité peut être expérimentée en toute sécurité.

Considérations de mise en œuvre

Les facilitateurs doivent intégrer ces pratiques dans les activités de projet, avec l'approbation institutionnelle. Cette recommandation est principalement pertinente au niveau des projets. En son absence, les participants peuvent rester cantonnés à des rôles passifs ou marginalisés. Les conditions de réussite incluent la participation volontaire, la sécurité psychologique et des limites de facilitation clairement définies.

8. De l'expérience individuelle à l'engagement collectif conscient

Les processus créatifs doivent être partagés au sein de groupes et d'espaces collectifs, favorisant la connexion, le témoignage mutuel et un sentiment de sécurité et de soutien partagés. Cette approche doit aller au-delà de la seule reliance aux performances destinées au public, lesquelles placent souvent les artistes à distance de leurs communautés et peuvent involontairement renforcer l'isolement, susceptible de s'accumuler et de se transformer en détresse non reconnue au fil du temps.

Dans plusieurs pays, les personnes interrogées ont décrit l'isolement comme une condition structurelle de leur vie artistique, en particulier parmi les artistes migrants et réfugiés. À l'inverse, les participants aux ateliers de Berlin et de Lublin ont mis en avant la création collective — fanzines, dessins de groupe, pratiques rythmiques partagées — comme un moyen de réduire l'isolement et de favoriser une reconnaissance mutuelle au-delà des formats de performance publique. De même, des artistes basés au Luxembourg ont évoqué l'isolement post-migration, ce qui a conduit certains à créer des espaces communautaires autogérés par des artistes, notamment des collectifs musicaux et des jams de mouvement. Ces initiatives ont fonctionné comme des filets de sécurité sociale informels, soutenant l'ancrage émotionnel, le soin mutuel et un engagement artistique durable. Ensemble, ces témoignages soulignent la valeur psychosociale des espaces de travail partagés et des pratiques collectives informelles au-delà des programmations formelles.

Considérations de mise en œuvre

Les équipes de projet et les institutions doivent favoriser des formats collectifs aux niveaux local et des projets. L'absence de soutien à l'engagement partagé risque de renforcer l'isolement et la fragmentation. La réussite dépend de processus de groupe structurés, d'une facilitation inclusive et de pratiques intentionnelles de construction communautaire.

9. Prévenir l'épuisement par une pratique créative spontanée

Les pratiques créatives non productives et librement exploratoires doivent être reconnues comme des outils fondamentaux de maintien de la santé mentale des artistes et de prévention de l'épuisement causé par la pression continue et les exigences du marché.

Dans les quatre pays concernés par l'évaluation des besoins, les artistes ont décrit une fatigue durable liée à l'auto-gestion permanente et à l'attente constante de transformer la créativité en résultats mesurables. En Allemagne et au Luxembourg, les artistes indépendants ont rapporté cumuler de multiples engagements de courte durée avec un travail préparatoire et émotionnel non rémunéré, laissant peu d'espace pour la récupération. En Pologne, les participants ont souligné la pression à rester productifs malgré un soutien institutionnel limité, tandis que les artistes liés à l'Ukraine ont décrit un stress prolongé dû à l'instabilité, à l'incertitude et à l'interruption de la continuité créative.

Dans ce contexte, les artistes de tous les pays ont identifié l'activité créative spontanée et non orientée vers un objectif — comme dessiner sans intention d'exposition, explorer le mouvement ou le son sans finalité de facilitation, ou expérimenter en privé sans documentation — comme essentielle au maintien de la santé mentale et à la prévention de l'épuisement à long terme. Ces pratiques ont été décrites de manière constante non comme des loisirs, mais comme une condition nécessaire au maintien de la capacité créative dans des contextes de précarité et de stress prolongé.

Considérations de mise en œuvre

Les institutions et les financeurs doivent reconnaître ces pratiques non productives aux niveaux institutionnel et politique. Ignorer cette dimension perpétue l'épuisement et des conditions de travail non durables. La réussite nécessite la légitimation du repos et de l'exploration dans les cadres de financement et les cultures organisationnelles.

Group Trois

Protection Psychosociale Des Artistes Et Des Travailleurs Culturels

Les artistes, facilitateurs et travailleurs culturels opèrent fréquemment sans protection psychosociale adéquate, malgré une exposition régulière à des contenus émotionnellement exigeants et à des conditions de travail difficiles. L'absence de mécanismes de soin structurés accroît les risques d'épuisement, de traumatisme secondaire et de désengagement. Ce groupe de recommandations répond à la nécessité d'institutionnaliser les dispositifs de protection, les soins préventifs et les structures de soutien collectif comme composantes intégrales des projets culturels, et non comme mesures optionnelles ou réactives.

10. Mise en place de protocoles de suivi post-activité pour les contenus sensibles

Les projets doivent intégrer de courts temps de débriefing après chaque session, ainsi que des débriefings plus approfondis à l'issue d'activités abordant des contenus sensibles ou traumatiques. La réflexion régulière soutient l'intégration des apprentissages, la régulation émotionnelle et l'identification précoce de besoins émergents, tout en réduisant le risque de surcharge émotionnelle cumulative et de traumatisme secondaire.

Considérations de mise en œuvre

Les coordinateurs de projets et les institutions sont responsables de la mise en œuvre au niveau des projets. L'absence de suivi post-activité augmente le risque de traumatisme secondaire. La réussite dépend de l'accès à des professionnels qualifiés et de filières d'orientation clairement définies.

11. Institutionnaliser les soins préventifs dans les budgets de projet

Un pourcentage fixe (10 à 15 %) des budgets de projet doit être alloué à un soutien psychosocial et en santé mentale continu pour les artistes et les facilitateurs, en reconnaissant le soin comme une composante préventive et structurelle de la qualité des projets, et non comme une réponse d'urgence.

Les artistes interrogés en Allemagne et en Pologne ont rapporté de manière récurrente une surcharge émotionnelle, un épuisement et l'absence de soutien psychologique financé lorsqu'ils travaillent avec des contenus liés au traumatisme. Une personne interrogée a explicitement lié la précarité financière et la tension émotionnelle à un stress et une peur permanents. Ces constats étayent l'inclusion des soins psychosociaux préventifs comme ligne budgétaire structurelle plutôt que comme mesure d'urgence.

Considérations de mise en œuvre

Les financeurs et les institutions doivent agir aux niveaux institutionnel et politique. En l'absence d'intégration budgétaire des soins préventifs, le soutien à la santé mentale reste réactif et inégal. La réussite requiert l'éligibilité formelle des coûts de soin dans les lignes directrices de financement et une allocation budgétaire transparente.

12. Soutenir les espaces de travail partagés comme filets de sécurité sociale

Les espaces de travail partagés et les environnements communautaires doivent être soutenus en tant que filets de sécurité psychosociaux permettant de lutter contre l'isolement et la précarité. Les pratiques sociales informelles — telles que les repas partagés et les tables communes avec nourriture — doivent être reconnues comme des mécanismes de soin à part entière, favorisant l'ancrage, la connexion et le sentiment d'appartenance dans les contextes de projet.

Dans les entretiens, les artistes ont régulièrement identifié l'accès à des espaces partagés comme essentiel à la stabilité émotionnelle et à la continuité de la pratique. À Berlin, les participants ont souligné la disparition des ateliers abordables comme une source majeure de stress, tandis que les ateliers de co-création ont démontré comment les repas partagés et les temps collectifs informels favorisent la confiance et l'ancrage émotionnel.

Considérations de mise en œuvre

Les autorités locales, les institutions et les organisations culturelles doivent collaborer aux niveaux local et institutionnel. En l'absence d'espaces partagés, les artistes risquent une isolation et une précarité accrues. La réussite dépend de l'accès à long terme, de l'accessibilité financière et de modèles de gouvernance orientés vers la communauté.

Group Quatre

Réformes Structurelles Et Politiques Culturelles De Soutien

Les interventions au seul niveau des projets ne peuvent répondre pleinement à la précarité systémique à laquelle sont confrontés les artistes en situation de vulnérabilité. Les obstacles structurels liés aux modèles de financement, à la charge administrative, aux inégalités et au manque de reconnaissance intersectorielle continuent de compromettre la durabilité et l'accès. Ce groupe aborde les réformes politiques et institutionnelles nécessaires à la création d'écosystèmes culturels plus justes et résilients, en alignant les politiques culturelles sur les cadres sociaux, sanitaires et éducatifs.

13. Adopter des modèles de financement fondés sur les processus plutôt que sur les résultats

Les organismes financeurs et les institutions sont encouragés à soutenir la stabilité des artistes (temps, logement, espaces) et à privilégier les trajectoires créatives de long terme plutôt que d'exiger des productions artistiques rapides. Les personnes interrogées au Luxembourg et en Allemagne ont souligné de manière répétée que le soutien institutionnel valorise souvent les œuvres finalisées tout en négligeant les longues périodes d'expérimentation, de répétition et de travail émotionnel qui les précèdent. Un artiste performeur a insisté sur le fait que « le véritable travail se fait dans les jams, les répétitions, l'écriture, la réflexion », mettant en évidence la nécessité de modèles de financement soutenant le processus plutôt que les seuls résultats.

Considérations de mise en œuvre

La responsabilité principale incombe aux financeurs et aux décideurs politiques aux niveaux national et européen. Les modèles axés sur les résultats risquent d'exclure les artistes vulnérables et d'encourager des pressions productivistes nocives. La réussite nécessite des critères d'évaluation révisés valorisant le processus, la continuité et le bien-être.

14. Prévenir la marchandisation du traumatisme et protéger la liberté artistique

Les critères de financement doivent interdire toute obligation de narration de la souffrance personnelle et protéger la liberté des artistes dans le choix de leurs thématiques, sans réduire leur identité à celle de victime. Des artistes issus de parcours migratoires ont exprimé un malaise lorsque leur douleur personnelle était esthétisée ou exotisée par les institutions. L'un des artistes interrogés a décrit comment la profondeur émotionnelle de son travail était souvent occultée au profit de son attrait visuel, renforçant le risque que le traumatisme soit consommé comme capital culturel plutôt qu'aborder de manière éthique.

Au Luxembourg, un jeune artiste réfugié a souligné la peur de l'exposition et du jugement lors du partage d'histoires personnelles de guerre et de déplacement, tandis qu'un autre a mis en garde contre l'exotisation de la souffrance par des institutions célébrant la diversité sans soutenir la stabilité à long terme des artistes. Ces expériences soulignent la nécessité d'environnements sensibles aux traumatismes protégeant l'autonomie artistique et évitant la marchandisation de la souffrance personnelle.

Considérations de mise en œuvre

Les financeurs et les institutions doivent appliquer ce principe aux niveaux institutionnel et politique. Son non-respect renforce des récits exploitants et des préjudices éthiques. La réussite dépend de critères de financement éthiques et du respect de l'autonomie artistique.

15. Reconnaître la médiation culturelle comme une pratique à valeur sociale et sanitaire

Œuvrer à l'intégration de l'artiste-facilitateur dans les cadres de soin communautaire, tout en renforçant les mécanismes de financement intersectoriels reliant les secteurs de la culture, de la santé et de l'éducation. Cela inclut la reconnaissance formelle de l'artiste-facilitateur comme acteur contribuant aux écosystèmes de soin communautaire, afin de permettre des voies de financement plus durables au-delà du seul secteur culturel et de soutenir le développement de méthodologies participatives réfléchies et clairement définies.

Considérations de mise en œuvre

Les décideurs politiques et les institutions doivent agir aux niveaux national et européen. L'absence de reconnaissance de la médiation culturelle limite la collaboration

intersectorielle et l'impact. La réussite nécessite des flux de financement intégrés et une reconnaissance formelle dans les cadres sociaux et sanitaires.

16. Réduire les inégalités et promouvoir l'équité dans le secteur culturel

Des politiques claires de lutte contre les discriminations doivent être mises en place, un leadership inclusif encouragé et un accès équitable aux ressources et aux espaces décisionnels garanti.

Considérations de mise en œuvre

Les institutions et les décideurs politiques doivent mettre en œuvre ces mesures à tous les niveaux. L'inaction perpétue l'exclusion systémique et les inégalités. La réussite dépend de politiques contraignantes, d'un leadership inclusif et de mécanismes de suivi transparents.

17. Garantir un financement stable et de long terme pour les artistes en situation de vulnérabilité

Des modèles de financement pluriannuels doivent être adoptés afin d'offrir aux artistes une stabilité économique et temporelle, leur permettant de planifier sur le long terme au-delà de cycles de financement courts et imprévisibles. Cela inclut le soutien aux coûts de vie essentiels (logement, espace de travail, etc.), et pas uniquement aux productions de projet.

Considérations de mise en œuvre

Les financeurs et les décideurs politiques doivent agir aux niveaux national et européen. Les cycles de financement à court terme accroissent l'instabilité et entravent la planification à long terme. La réussite nécessite des instruments pluriannuels et la reconnaissance des coûts de vie de base.

18. Soutenir les artistes dans les procédures de candidature, de comptabilité et de reporting

Les charges administratives et financières doivent être reconnues comme un obstacle structurel majeur à l'accès aux financements, en particulier pour les artistes en dehors des cadres institutionnels.

Les artistes migrants au Luxembourg ont systématiquement identifié la complexité administrative, les barrières linguistiques et l'opacité institutionnelle comme des obstacles majeurs à l'accès aux soutiens. L'un d'eux a explicitement noté que les

systèmes de financement privilégient la maîtrise institutionnelle au détriment du mérite artistique, tandis qu'un autre a décrit l'épuisement cumulatif lié à la reconstruction répétée de réseaux après la migration. Ces constats renforcent la nécessité d'une médiation administrative et de mécanismes d'accès simplifiés.

Considérations de mise en œuvre

Les institutions et les financeurs doivent fournir un soutien structuré aux niveaux institutionnel et politique. En l'absence de ce soutien, les barrières administratives continuent d'exclure les artistes vulnérables. La réussite dépend de procédures simplifiées et de structures d'assistance dédiées.

19. Mettre en place des structures de soutien et des outils de transmission des savoirs pour les facilitateurs

Les projets et les institutions doivent soutenir l'élaboration et l'utilisation de guides de facilitation documentant les méthodologies, les principes éthiques, les pratiques sensibles aux traumatismes et les structures de séance. Ces outils contribuent à l'assurance qualité, au transfert de connaissances et à la continuité entre activités, partenariats et cycles de projets. En parallèle, un soutien doit être apporté à la création ou au renforcement d'associations spécialisées agissant comme intermédiaires administratifs et juridiques pour les artistes, offrant une assistance pour les candidatures de financement, la comptabilité, le reporting et le conseil juridique.

Considérations de mise en œuvre

Les décideurs politiques et les organismes financeurs doivent soutenir ces structures intermédiaires aux niveaux national et européen. L'absence de ce soutien accroît la charge administrative individuelle et les inégalités structurelles. La réussite nécessite un financement opérationnel stable, des mandats clairement définis et une coordination avec les institutions culturelles, sociales et de financement.

Group Cinq

Renforcement Technique, Juridique Et De La Coopération Internationale

L'accès aux infrastructures numériques, au soutien juridique et à la mobilité transfrontalière est de plus en plus central dans la pratique artistique et la visibilité. Parallèlement, les artistes en situation de vulnérabilité font face à des risques accrus liés à la perte de propriété intellectuelle, à l'insécurité juridique et à l'inégalité d'accès aux outils numériques. Ce groupe vise à renforcer les cadres techniques, juridiques et de coopération internationale afin de soutenir la souveraineté numérique, la mobilité et une participation équitable aux échanges culturels transnationaux.

20. Renforcer la souveraineté numérique et protéger les productions créatives

Le développement de plateformes numériques sécurisées doit être soutenu afin de protéger les droits des artistes et de faciliter un accès direct aux marchés et aux publics mondiaux.

Plusieurs artistes interrogés ont fait état d'incertitudes concernant les droits de propriété intellectuelle, la visibilité numérique et les procédures juridiques transfrontalières, notamment lors du partage d'œuvres en ligne ou de la participation à des projets internationaux.

Considérations de mise en œuvre

Les institutions, les financeurs et les fournisseurs d'infrastructures numériques doivent collaborer aux niveaux institutionnel et européen. L'absence de souveraineté numérique expose les artistes à des risques d'exploitation et de perte de droits. La réussite dépend de plateformes sécurisées, de cadres clairs de propriété et d'une littératie numérique inclusive.

21. Mettre en place des incubateurs juridiques transfrontaliers

Des unités de conseil doivent être mises en place afin de simplifier les procédures juridiques et administratives (visas, contrats, propriété intellectuelle, transport des œuvres), en particulier pour les artistes en situation de vulnérabilité.

Considérations de mise en œuvre

Les institutions européennes, les autorités nationales et les organisations

doivent agir aux niveaux européen et transnational. En l'absence de soutien juridique, les obstacles à la mobilité persistent. La réussite nécessite une expertise accessible et une coordination entre les systèmes juridiques.

22. Développer une diplomatie culturelle équitable

Les programmes de résidences artistiques doivent être transformés de modèles caritatifs en partenariats fondés sur un échange équitable de savoirs et d'expertises.

Considérations de mise en œuvre

Les décideurs politiques et les institutions culturelles doivent mettre en œuvre cette approche aux niveaux européen et international. Les modèles caritatifs risquent de renforcer les déséquilibres de pouvoir. La réussite repose sur la réciprocité, l'apprentissage mutuel et une gouvernance partagée.

Group Six

Sensibilisation Du Public Et Engagement Communautaire

Les perceptions publiques de l'art sous-estiment souvent son rôle dans la santé mentale, la cohésion sociale et la participation démocratique. Sans une compréhension sociétale élargie et un plaidoyer actif, les changements structurels au sein du secteur culturel restent limités. Ce groupe souligne l'importance de la sensibilisation du public, du plaidoyer culturel et de l'engagement civique, en positionnant la pratique artistique comme une ressource sociétale essentielle plutôt que comme une activité périphérique ou de luxe.

23. Améliorer la compréhension sociétale du lien entre art et santé mentale

Des supports fondés sur les connaissances doivent être produits afin de mettre en lumière le rôle biologique et social de l'art, contribuant à sa redéfinition comme nécessité sociétale plutôt que comme luxe.

Considérations de mise en œuvre

Les institutions, les organismes publics et les organisations de plaidoyer doivent agir à tous les niveaux. Une faible sensibilisation perpétue la stigmatisation et la sous-valorisation de l'art. La réussite nécessite des stratégies de communication fondées sur des données probantes et un engagement public renforcé.

24. Soutenir l'art comme outil de changement social (artivisme)

La pratique créative doit être encouragée comme moyen éthique et esthétique d'ouvrir le dialogue public autour de questions réduites au silence, renforçant ainsi la participation civique et le débat démocratique.

Considérations de mise en œuvre

Les institutions et les financeurs doivent soutenir l'artivisme artistique aux niveaux local, national et européen. Ignorer ce rôle limite l'engagement civique et le débat démocratique. La réussite dépend de la protection de la liberté d'expression.

Conclusion

Synthesis and Strategic Outlook

Les résultats de l'évaluation des besoins démontrent clairement que le soutien aux artistes et aux travailleurs culturels en situation de vulnérabilité nécessite un changement de paradigme, passant d'approches fragmentées, à court terme et axées sur les résultats, vers des cadres holistiques, de long terme et structurellement ancrés. Les artistes travaillant dans des conditions précaires ne sont pas uniquement des producteurs culturels, mais également des acteurs sociaux, des facilitateurs communautaires et des porteurs de savoirs issus de l'expérience vécue, contribuant à la cohésion sociale, à la résilience collective et à la participation démocratique. Leur soutien doit donc être envisagé comme une question transversale de politique publique, et non comme une intervention culturelle marginale.

Les recommandations présentées dans ce document proposent un cadre intégré reliant la pratique créative à la santé mentale, à la protection sociale, à la réforme structurelle et à la responsabilité institutionnelle. En plaçant au premier plan des principes de conception centrés sur l'humain et sensibles aux traumatismes, ce cadre reconnaît l'impact cumulatif du déplacement, de l'instabilité et de l'exclusion systémique sur les travailleurs culturels. Parallèlement, il reconnaît la créativité comme une force régénératrice capable de soutenir la récupération individuelle, de reconstruire la confiance sociale et de renforcer des espaces publics inclusifs.

Implications Pour La Conception Et La Mise En Œuvre Des Projets

Au niveau des projets, ces recommandations soulignent l'importance d'intégrer le soin, la flexibilité et la réflexivité tout au long du cycle de vie des initiatives culturelles. Les projets impliquant des artistes en situation de vulnérabilité doivent dépasser les indicateurs de participation et les productions finales, pour privilégier des processus sûrs, une facilitation éclairée et des calendriers adaptatifs. L'intégration de méthodologies sensibles aux traumatismes, de pratiques non verbales et de processus

créatifs collectifs n'est pas optionnelle, mais constitue une condition préalable à un engagement éthique et efficace.

Par ailleurs, l'accent mis sur le soutien psychosocial préventif et les environnements de travail partagés souligne la nécessité pour les projets d'allouer des ressources suffisantes aux infrastructures de soin. Cela réduit les risques de préjudices secondaires, d'épuisement et de désengagement, tout en renforçant la confiance, la continuité et l'impact à long terme. Les projets adoptant ces principes sont plus susceptibles de générer des résultats durables pour les participants comme pour les communautés d'accueil.

Implications Pour Les Institutions Et Les Organismes

Financeurs

Les recommandations invitent les institutions culturelles et les organismes financeurs à réexaminer les logiques de financement et les pratiques administratives dominantes. Les modèles de financement orientés vers les résultats, les cycles de candidature courts et les exigences complexes en matière de reporting désavantagent de manière disproportionnée les artistes en situation de précarité et renforcent l'inégalité d'accès aux ressources. La transition vers des modèles de financement pluriannuels fondés sur les processus, assortis de structures de soutien administratif, constitue une étape essentielle pour réduire les obstacles structurels et promouvoir l'équité dans le secteur culturel.

La reconnaissance de la médiation culturelle comme pratique à valeur sociale et sanitaire encourage en outre les institutions à adopter des approches intersectorielles. La collaboration entre les secteurs de la culture, de la santé, de l'éducation et des services sociaux peut renforcer la pertinence et la portée des initiatives culturelles, tout en les alignant sur des objectifs de politique publique plus larges. Un tel alignement renforce la responsabilité institutionnelle et garantit que le financement culturel contribue de manière significative au bien-être sociétal.

Considérations politiques à long terme

Au niveau des politiques publiques, ces recommandations soulignent la nécessité d'un engagement durable en faveur d'écosystèmes culturels résilients, inclusifs et fondés sur les droits. Le soutien aux artistes en situation de vulnérabilité doit être compris comme un investissement dans les infrastructures sociales, et non comme une dépense

culturelle discrétionnaire. La stabilité des financements à long terme, l'accès à un soutien juridique et administratif, ainsi que la souveraineté numérique ne sont pas seulement des conditions de production artistique, mais également des conditions de participation démocratique et de pluralité culturelle.

Ne pas aborder les dimensions structurelles exposées dans ce document risque de perpétuer des cycles de précarité, d'exclusion et d'inclusion symbolique sans soutien matériel. À l'inverse, l'adoption de politiques culturelles intégrées et sensibles aux traumatismes peut contribuer à des sociétés plus cohésives, renforcer la confiance dans les institutions publiques et réaffirmer l'engagement de l'Europe en faveur de la diversité culturelle, de la justice sociale et de la dignité humaine.

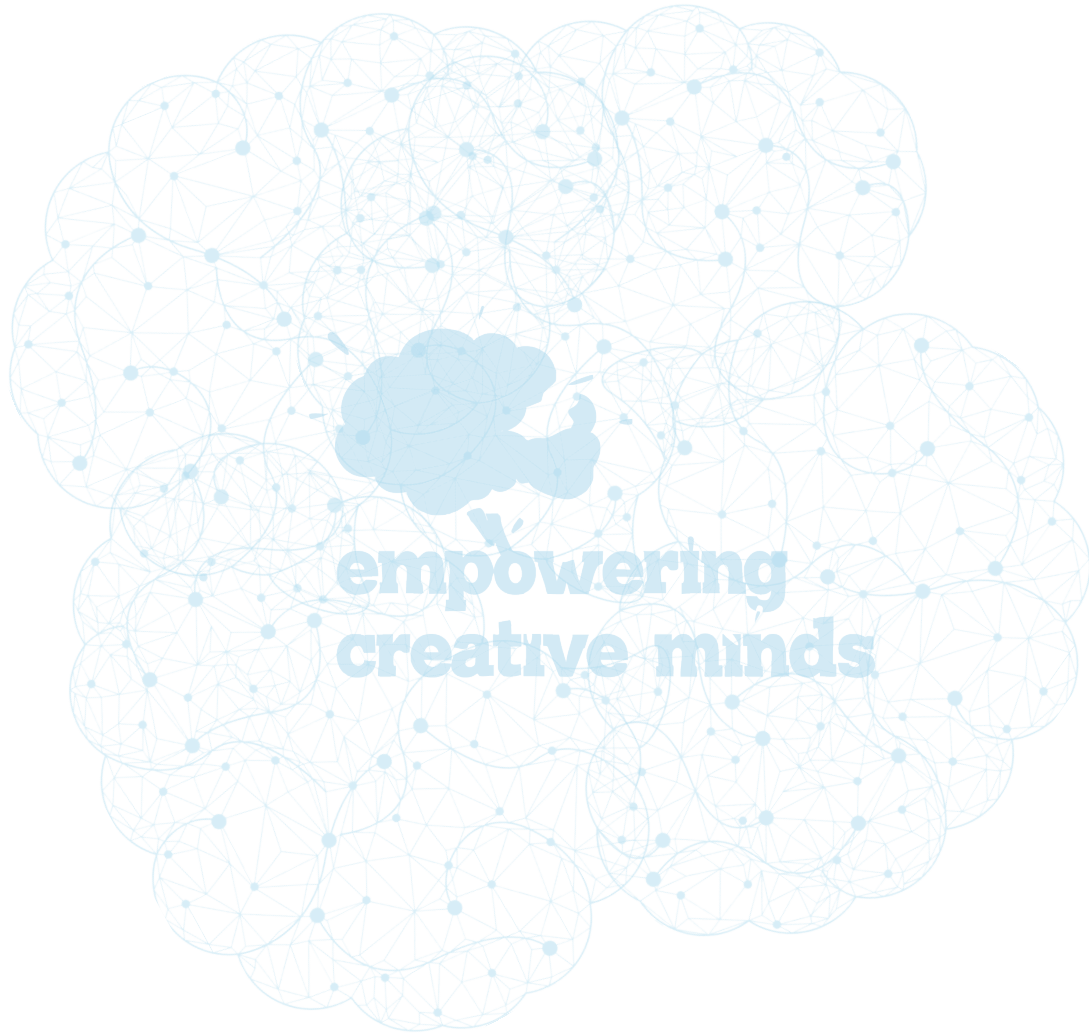
Perspective Stratégique

À l'avenir, la mise en œuvre réussie de ces recommandations dépendra d'une action coordonnée à plusieurs niveaux de gouvernance. Les acteurs locaux jouent un rôle crucial dans la contextualisation et l'opérationnalisation des mécanismes de soutien, tandis que les cadres nationaux doivent garantir la cohérence réglementaire et une allocation adéquate des ressources. Au niveau européen, les programmes de financement et les instruments politiques ont la capacité de fixer des normes, d'encourager les bonnes pratiques et de faciliter les échanges de connaissances transfrontaliers.

Pour le projet, les recommandations formulées à partir des retours des artistes et des partenaires lors des événements de co-création seront mises en œuvre concrètement dans le cadre des ateliers pilotes locaux.

Ce document constitue un cadre pratique et adaptable pour une telle action. Sa valeur réside non seulement dans les recommandations individuelles, mais dans leur logique cumulative et leur interdépendance. Lorsqu'elles sont mises en œuvre collectivement, elles ouvrent la voie à des systèmes culturels reconnaissant les artistes comme des personnes à part entière, valorisant les processus autant que les résultats, et plaçant le soin, la dignité et la durabilité au cœur des pratiques créatives et politiques.

En ce sens, Empowering Creative Minds n'est pas uniquement une ambition culturelle, mais un impératif sociétal — qui répond directement aux objectifs plus larges de l'Europe en matière de bien-être, de cohésion et de résilience démocratique.

Projekt Empowering Creative Minds

Zestaw zaleceń wynikających z oceny potrzeb

Wskazówki dotyczące projektowania kolejnych działań w ramach projektu oraz informowania opinii publicznej i decydentów politycznych

Comparative
Research
Network:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Streszczenie

Kwestie przekrojowe: artyści-uchodźcy i przymusowe wysiedlenie

Grupa pierwsza – Projektowanie projektów zorientowanych na człowieka i uwzględniających traumę 1. Włączenie podejścia uwzględniającego traumę we wszystkich fazach działania

2. Zrównoważone zarządzanie czasem i dynamika uczestnictwa

3. Uwzględnienie różnorodności doświadczeń twórczych w ramach jednego działania 4. Jasność celów przy integrowaniu ścieżek lub partnerstw

Grupa druga – Pogłębianie procesu twórczego i wzmacnianie zdrowia psychicznego i neurologicznego. 5. Ścieżki niewerbalne jako narzędzia ekspresji i uzdrawiania

6. Przełamanie ograniczeń dyscyplinarnych i stymulowanie neuroplastyczności

7. Improwizacja jako narzędzie przywracania sprawczości

8. Od indywidualnego doświadczenia do świadomego zaangażowania zbiorowego

9. Zapobieganie wypaleniu zawodowemu poprzez spontaniczną praktykę twórczą

Grupa trzecia – Ochrona psychospołeczna artystów i pracowników kultury

10. Ustanowienie protokołów opieki po zakończeniu działalności w przypadku treści wrażliwych 11. Instytucjonalizacja opieki profilaktycznej w ramach budżetów projektów

12. Wspieranie wspólnych przestrzeni roboczych jako sieci bezpieczeństwa społecznego

Grupa czwarta – Reformy strukturalne i polityka kulturalna wspierająca

13. Przyjęcie modeli finansowania opartych na procesie, a nie na wynikach

14. Zapobieganie komercjalizacji traumy i ochrona wolności artystycznej

15. Uznanie mediacji kulturowej za praktykę o wartości społecznej i zdrowotnej

16. Zmniejszenie nierówności i promowanie równości w sektorze kultury

17. Zapewnienie długoterminowego i stabilnego finansowania dla artystów znajdujących się w trudnej sytuacji 18. Wspieranie artystów w procedurach składania wniosków, rozliczania i sprawozdawczości 19. Tworzenie i wspieranie stowarzyszeń zajmujących się pomocą administracyjną i finansową dla artystów

Grupa piąta – Wspieranie współpracy technicznej, prawnej i międzynarodowej

20. Wzmocnienie suwerenności cyfrowej i ochrona dorobku twórczego

21. Tworzenie transgranicznych inkubatorów prawnych

22. Rozwój sprawiedliwej dyplomacji kulturalnej

Grupa szósta – Świadomość społeczna i zaangażowanie społeczności

23. Zwiększanie społecznego zrozumienia związku między sztuką a zdrowiem psychicznym 24. Wspieranie sztuki jako narzędzia zmian społecznych (artywizm)

Wnioski

Streszczenie

Niniejszy dokument przedstawia kompleksowy zestaw zaleceń wynikających z raportu z oceny potrzeb (D2.1) opracowanego w ramach projektu Empowering Creative Minds. Opiera się on na dogłębnych badaniach jakościowych z udziałem artystów i praktyków kultury znajdujących się w trudnej sytuacji w Niemczech, Luksemburgu, Polsce i w Ukrainie. Zalecenia wynikają również z opinii przekazanych podczas wydarzeń współtwórczych zorganizowanych przez artystów/artystki oraz z dyskusji partnerów podczas różnych spotkań (online i osobistych w Lublinie).

Zalecenia te mają na celu przełożenie zidentyfikowanych potrzeb na praktyczne i możliwe do wdrożenia wytyczne, skierowane do osób odpowiedzialnych za projektowanie przyszłych działań w ramach projektu, a także do instytucji kulturalnych, organów finansujących i decydentów na szczeblu lokalnym, krajowym i europejskim.

Ocena potrzeb pokazuje, że artyści znajdujący się w trudnej sytuacji działają na styku produkcji artystycznej, przetwarzania traumy, zaangażowania społecznego i niepewności strukturalnej. Kreatywność jest nie tylko działalnością zawodową, ale także podstawowym mechanizmem adaptacji, leczenia i budowania społeczności. Jednak rola ta jest osłabiana przez niestabilność finansowania, niewystarczające wsparcie w zakresie zdrowia psychicznego, ograniczony dostęp do przestrzeni, bariery administracyjne i brak długoterminowego zaangażowania instytucjonalnego.

Przedstawione poniżej zalecenia są bezpośrednią odpowiedzią na te ustalenia i wzywają do holistycznego, uwzględniającego traumę i zorientowanego na zrównoważony rozwój podejścia do projektowania projektów kulturalnych i kształtowania polityki. Zalecenia te opierają się nie tylko na ramach teoretycznych, ale także na doświadczeniach artystów i pracowników kultury, którzy uczestniczyli w wywiadach, grupach fokusowych i wydarzeniach współtwórczych w Niemczech, Luksemburgu, Polsce i w Ukrainie. Każde zalecenie stanowi odpowiedź na konkretne wyzwania zgłoszone przez uczestników i zaobserwowane podczas realizacji projektu, przekładając spostrzeżenia jakościowe na wytyczne strukturalne i polityczne.

Kwestie Przekrojowe: Wysziedleni Artyści I Przymusowe

Wysziedlenie

Artyści, którzy zostali przymusowo wysiedleni, borykają się z wyraźnymi i złożonymi formami wrażliwości. W przeciwieństwie do dobrowolnej mobilności, przymusowe wysiedlenie często wiąże się z nagłą utratą domu, statusu prawnego, sieci kontaktów zawodowych, ekosystemów kulturowych i przynależności do społeczności.

W wielu przypadkach artyści-uchodźcy muszą odbudować swoją praktykę twórczą, jednocześnie radząc sobie z traumą, niepewnością i izolacją społeczną w nieznanym kontekście.

Dla tych artystów twórcze uczestnictwo jest nie tylko kwestią zawodową, ale także kluczowym środkiem przywrócenia ciągłości, tożsamości i sprawczości. Jednak bez dostosowanego wsparcia projekty kulturalne mogą nieumyślnie powielać dynamikę wyzysku, symbolicznego włączenia lub presji, by przedstawiać narracje o stracie. Wspieranie artystów-uchodźców wymaga zatem podejścia, które uznaje przymusowe wysiedlenie za strukturalne zerwanie, a nie indywidualny deficyt, i które priorytetowo traktuje godność, autonomię i długoterminowe ponowne włączenie do ekosystemów kulturowych i społecznych.

Projektowanie uwzględniające traumę wymaga również świadomości asymetrii władzy między instytucjami, moderatorami i uczestnikami oraz proaktywnych środków mających na celu złagodzenie przymusu, zależności lub ukrytej presji na uczestnictwo lub ujawnianie informacji.

Wszystkie zalecenia zawarte w niniejszym dokumencie należy interpretować przez ten pryzmat, zwracając szczególną uwagę na odbudowę społeczności, bezpieczny udział, dostępność prawną i administracyjną oraz unikanie instrumentalizacji osobistej traumy jako kapitału kulturowego.

Grupa Pierwsza

Projektowanie Projektów Zorientowanych Na Człowieka I Uwzględniających Traumę

Artyści znajdujący się w trudnej sytuacji często angażują się w projekty twórcze, zmagając się jednocześnie z doświadczeniami wysiedlenia, niestabilności, traumy lub marginalizacji społecznej. Bez celowego projektowania zorientowanego na człowieka działania kulturalne mogą nieumyślnie reprodukcować krzywdę, wykluczenie lub przeciążenie emocjonalne. Ta grupa zaleceń dotyczy potrzeby włączenia zasad uwzględniających traumę do całego cyklu życia projektu i jego realizacji, zapewniając, że procesy twórcze są bezpieczne, etyczne, integracyjne i odpowiadają rzeczywistości, w której żyją uczestnicy.

1. Włączenie podejścia uwzględniającego traumę we wszystkich fazach działalności. Wszystkie działania w ramach projektu (warsztaty, rezydencje, przedstawienia, spotkania) powinny być projektowane i wdrażane zgodnie z zasadami uwzględniającymi traumę. Obejmuje to zapewnienie bezpieczeństwa psychicznego i fizycznego, poszanowanie granic uczestników, umożliwienie dobrowolnego i elastycznego udziału oraz zapewnienie jasnych i bezpiecznych mechanizmów wycofania się bez negatywnych konsekwencji.

Działania powinny obejmować ustrukturyzowane sesje powitalne i końcowe jako podstawowe elementy projektu. Sesje powitalne wspierają orientację, budowanie zaufania i ugruntowanie, natomiast sesje końcowe umożliwiają zbiorową refleksję, emocjonalne zamknięcie i etyczne wycofanie się ze wspólnych procesów. Wybór lokalizacji powinien być zgodny z kryteriami uwzględniającymi traumę, priorytetowo traktując środowiska, które są bezpieczne, dostępne i nie onieśmialające dla uczestników oraz które wspierają poczucie bezpieczeństwa i troski podczas całego procesu.

Uczestnicy warsztatów współtworzenia w Luksemburgu wyraźnie określili warsztaty jako „bezpieczną przestrzeń”, odnotowując ulgę emocjonalną i poprawę samopoczucia po sesjach. Kilku uczestników zgłosiło, że po warsztatach czuli się lepiej, wskazując, że facylitacja i opieka uwzględniająca traumę były nie tylko teoretycznymi zasadami, ale także doświadczonymi rezultatami. Informacje zwrotne te pokazują konieczność

włączenia bezpieczeństwa psychicznego i opieki po zakończeniu działań do wszystkich działań projektowych.

Kwestie związane z wdrażaniem

Zalecenie to powinno być wdrażane przede wszystkim przez koordynatorów projektów i instytucje kulturalne, przy wsparciu organów finansujących. Ma ono zastosowanie na poziomie projektów i instytucji i jest istotne dla ram finansowania UE. Zignorowanie tego zalecenia może skutkować ponowną traumą, wycofaniem się lub szkodą etyczną. Sukces zależy od przeszkolonych moderatorów, jasnych protokołów bezpieczeństwa i elastyczności włożonej w projekt.

2. Zrównoważone zarządzanie czasem i dynamika uczestnictwa

Harmonogramy projektów powinny być opracowywane z uwzględnieniem wystarczającego czasu trwania i realistycznego tempa, aby zapewnić równowagę między głębią a jakością, unikając jednocześnie presji czasu lub wyczerpania – szczególnie w przypadku działań wymagających intensywnego zaangażowania emocjonalnego lub fizycznego.

Działania powinny obejmować odpowiednią ilość nieustrukturyzowanego czasu wolnego, uznając odpoczynek, nieformalną wymianę i samoregulację za istotne elementy uczestnictwa, a nie za drugorzędne przerwy. Należy

unikać krótkich formatów, które ograniczają znaczące zaangażowanie; w miarę możliwości należy priorytetowo traktować formaty wielodniowe, aby procesy mogły przebiegać bezpiecznie i organicznie. Kilku respondentów w Niemczech opisało emocjonalne wyczerpanie spowodowane krótkimi, intensywnymi formatami artystycznymi. Jedna z praktykujących osób teatralnych wyjaśniła, że kompresja ekspresji emocjonalnej w krótkich przedstawieniach prowadziła do zmęczenia i wymagała zewnętrznej terapii, aby nauczyć się dystansować po przedstawieniach. Ilustruje to potrzebę uwzględnienia tempa, odpoczynku i czasu na regenerację emocjonalną w projekcie.

Kwestie związane z wdrażaniem

Odpowiedzialność spoczywa na projektantach i facylitatorach projektów, wspieranych przez kierownictwo instytucji. Wdrożenie odbywa się przede wszystkim na poziomie projektu. Niewłaściwe planowanie czasu może prowadzić do wyczerpania uczestników, wycofania się lub obniżenia jakości zaangażowania. Sukces wymaga

harmonogramu, elastycznych terminów i uznania pracy emocjonalnej w planowaniu działań.

3. Uwzględnienie różnorodności doświadczeń twórczych w ramach jednego działania. Działania powinny być zaprojektowane tak, aby uwzględniały uczestników o różnorodnym doświadczeniu twórczym i poziomie zaawansowania. Na przykład działanie oparte na ruchu może obejmować profesjonalnych tancerzy oraz pisarzy lub artystów wizualnych, którzy po raz pierwszy angażują się w takie praktyki, co może prowadzić do nierównomiernych doświadczeń, jeśli nie zostanie to starannie poprowadzone.

Należy z wyprzedzeniem jasno poinformować o poziomie aktywności, intencjach i celach edukacyjnych, a także zapewnić elastyczne modele uczestnictwa, które pozwolą zarówno początkującym, jak i doświadczonym praktykom zaangażować się w sposób znaczący, bez nudy, frustracji lub wykluczenia.

Warsztaty współtworzenia w Lublinie zgromadziły uczestników z czterech krajów o różnym doświadczeniu artystycznym i językowym. Moderatorzy zauważyli, że praktyki niewerbalne, oparte na ciele (głos, rytm, ruch) umożliwiły równy udział bez uprzywilejowania profesjonalnych wykonawców lub osób biegle posługujących się językiem. Potwierdziło to, że grupy o zróżnicowanym doświadczeniu wymagają elastycznych, niehierarchicznych metodologii.

Kwestie związane z wdrożeniem

Zespoły projektowe i facylitatorzy na poziomie lokalnym i instytucjonalnym powinni wdrożyć to zalecenie. Nie uwzględnienie różnych poziomów umiejętności może skutkować wykluczeniem, frustracją lub brakiem zaangażowania. Jasne komunikowanie oczekiwań i elastyczne modele uczestnictwa są niezbędnymi warunkami sukcesu.

4. Jasność celów podczas integrowania ścieżek lub partnerstw

W przypadku integracji działań projektowych z innymi inicjatywami lub partnerstwami należy w przejrzysty sposób poinformować uczestników o celach, zakresie i uzasadnieniu tej integracji. Jasne określenie ról instytucjonalnych i intencji metodologicznych ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia spójności, budowania zaufania oraz zapobiegania nieporozumieniom lub rozbieżnościom w oczekiwaniach w ramach projektu. Kwestie związane z wdrażaniem

Koordinatorzy projektu i instytucje partnerskie są odpowiedzialni za wdrożenie na poziomie projektu i instytucji. Brak jasności może prowadzić do nieporozumień, braku zaufania lub rozbieżności oczekiwań. Przejrzysta komunikacja i udokumentowane uzasadnienie partnerstwa są niezbędne dla spójności i odpowiedzialności.

Grupa Druga

Pogłębianie Procesu Twórczego I Wzmacnianie Zdrowia Psychicznego

Twórczość odgrywa znaczącą rolę w regulacji emocjonalnej, elastyczności poznawczej oraz powrocie do zdrowia po stresie lub traumie. Jednak tradycyjne granice dyscyplin i oczekiwania oparte na wynikach mogą ograniczać terapeutyczny i regeneracyjny potencjał procesów artystycznych. Grupa ta koncentruje się na wzmacnianiu samego procesu twórczego jako źródła zdrowia psychicznego, odporności i sprawczości, uznając eksperymentowanie, ekspresję niewerbalną i zbiorowe zaangażowanie za kluczowe mechanizmy dobrego samopoczucia i zdolności adaptacyjnych.

5. Niewerbalne ścieżki jako narzędzia ekspresji i uzdrawiania

Projekty powinny uwzględniać podejścia oparte na zmysłach i niewerbalne (takie jak ruch, dźwięk i praktyki ucieleśnione), które umożliwiają formy ekspresji wykraczające poza język, szczególnie w przypadku pracy z doświadczeniami traumatycznymi, które mogą być trudne do wyrażenia słowami. Uczestnicy i facylitatorzy powinni otrzymać wspólne informacje na temat edukacji i praktyki uwzględniającej traumę, w tym uzgodnione ramy koncepcyjne lub narzędzia stosowane w konsorcjum, aby wspierać świadomy udział, wspólne zrozumienie i etyczne facylitowanie.

W Lublinie facylitatorzy celowo polegali na głosie, rytmie i ruchu, aby całkowicie ominąć język. Uczestnicy zgłaszali, że praktyki oparte na ciele pozwoliły na ekspresję emocjonalną „tam, gdzie słowa zawodzą”, szczególnie w przypadku osób dotkniętych traumą wojenną. Jeden z uczestników zauważył, że takie podejście umożliwiło zbudowanie zaufania i przepływ emocji bez werbalnego ujawniania się. Również w Luksemburgu uczestnicy podkreślili wartość ćwiczeń praktycznych, zauważając, że warsztaty wprowadziły „inny sposób pracy”, który mogą włączyć do swoich własnych praktyk. Informacje zwrotne potwierdzają, że metodologie niewerbalne i oparte na doświadczeniu są nie tylko dostępne, ale także możliwe do przeniesienia na grunt zawodowy, szczególnie w kontekstach związanych z traumą i złożonością emocjonalną.

Kwestie związane z wdrażaniem

Wdrożenie powinno być prowadzone przez facylitatorów i praktyków kultury posiadających odpowiednią wiedzę specjalistyczną, wspieranych przez instytucje

Dotyczy to poziomu projektu i jest szczególnie istotne dla fundatorów wspierających inicjatywy związane ze zdrowiem psychicznym. Ignorowanie podejść niewerbalnych może ograniczyć dostępność dla uczestników dotkniętych traumą. Sukces zależy od wykwalifikowanej facylitacji oraz bezpiecznego i sprzyjającego środowiska.

6. Przełamanie ograniczeń dyscyplinarnych i stymulowanie neuroplastyczności

Artyści powinni być zachęceni do pracy międzydyscyplinarnej i korzystania z nieznanymi narzędzi lub metod – nie w celu osiągnięcia mistrzostwa, ale w celu kultywowania „nastawienia początkującego”, które stymuluje eksplorację, zdolność adaptacji i neuroplastyczność, jednocześnie zmniejszając strach przed porażką i presję związaną z występowaniem.

Kwestie związane z wdrażaniem

Projekty i instytucje powinny zachęcać do eksperymentów międzydyscyplinarnych na poziomie projektu. Sztywne granice dyscyplin mogą wzmacniać strach przed porażką i stagnację twórczą. Sukces wymaga postrzegania eksperymentów jako działań eksploracyjnych, a nie oceniających, oraz eliminowania presji związanej z wynikami.

7. Improwizacja jako narzędzie przywracające sprawczość

Praktyki improwizacyjne (w teatrze, ruchu, dźwięku lub innych formach) powinny być włączone jako środek wzmacniający proces podejmowania decyzji, przełamujący sztywność psychiczną i przywracający poczucie sprawczości i własnej skuteczności w procesach twórczych.

Praktyki oparte na improwizacji stosowane zarówno w Berlinie (wspólne gry rysunkowe), jak i Luksemburgu (rysowanie bez patrzenia) pozwoliły uczestnikom na dokonywanie wyborów z chwili na chwilę bez oceny. Facylitatorzy zaobserwowali wzrost pewności siebie i zaangażowania, co potwierdza wyniki wywiadów, zgodnie z którymi wrażliwi artyści potrzebują przestrzeni, w których porażka nie jest karana, a sprawczość można bezpiecznie ćwiczyć.

Kwestie związane z wdrożeniem

Facylitatorzy powinni wdrożyć to w ramach działań projektowych, po uzyskaniu zgody instytucji. Ma to znaczenie przede wszystkim na poziomie projektu. Jeśli zostanie to zignorowane, uczestnicy mogą pozostać w rolach pasywnych lub marginalizowanych.

Warunki sukcesu obejmują dobrowolny udział, bezpieczeństwo psychologiczne i jasne granice facylitacji.

8. Od indywidualnego doświadczenia do świadomego zaangażowania zbiorowego
Procesy twórcze powinny być dzielone w ramach grup i przestrzeni zbiorowych, sprzyjając nawiązywaniu kontaktów, wzajemnemu obserwowaniu się oraz poczuciu wspólnego bezpieczeństwa i wsparcia. Podejście to powinno wykraczać poza poleganie wyłącznie na występach publicznych, które często oddalają artystów od ich społeczności i mogą nieumyślnie wzmacniać izolację, która z czasem może się kumulować i przekształcić w niezauważalny stres. Respondenci z wielu krajów opisywali izolację jako strukturalny warunek swojego życia artystycznego, szczególnie wśród artystów-migrantów i uchodźców. Natomiast uczestnicy warsztatów w Berlinie i Lublinie podkreślali znaczenie wspólnego tworzenia – np. zinów, rysunków grupowych i wspólnych ćwiczeń rytmicznych – jako sposobu na zmniejszenie izolacji i wzajemne uznanie wykraczające poza formaty występów publicznych. Podobnie artyści z Luksemburga zastanawiali się nad izolacją po migracji, co skłoniło niektórych do utworzenia wspólnych przestrzeni artystycznych, w tym kolektywów muzycznych i jamów ruchowych. Inicjatywy te funkcjonowały jako nieformalne sieci bezpieczeństwa społecznego, wspierając emocjonalne ugruntowanie, wzajemną troskę i trwałe zaangażowanie artystyczne. Wszystkie te relacje podkreślają psychospołeczną wartość wspólnych przestrzeni roboczych i nieformalnych praktyk zbiorowych wykraczających poza formalne programy.

Kwestie związane z wdrażaniem

Zespoły projektowe i instytucje powinny wspierać formaty zbiorowe na poziomie lokalnym i projektowym. Brak wsparcia dla wspólnego zaangażowania grozi wzmocnieniem izolacji i fragmentacji. Sukces zależy od ustrukturyzowanych procesów grupowych, integracyjnego facylitowania i celowych praktyk budowania społeczności.

9. Zapobieganie wypaleniu zawodowemu poprzez spontaniczną praktykę twórczą
Nieproduktywne i swobodne praktyki twórcze powinny być uznawane za podstawowe narzędzie utrzymania zdrowia psychicznego artystów i zapobiegania wypaleniu spowodowanemu ciągłą presją i wymaganiami rynku. We wszystkich czterech krajach objętych oceną potrzeb artyści opisywali ciągłe wyczerpanie związane z ciągłym samodzielnym zarządzaniem i oczekiwaniem, że będą nieustannie przekładać kreatywność na wymierne wyniki. W Niemczech i Luksemburgu niezależni artyści zgłaszali łączenie wielu krótkoterminowych zleceń z nieodpłatnymi przygotowaniami i pracą emocjonalną, co pozostawiało im niewiele czasu na regenerację. W Polsce uczestnicy

podkreślali presję, by pozostać produktywnymi pomimo ograniczonego wsparcia instytucjonalnego, podczas gdy artyści związani z Ukrainą opisywali długotrwały stres spowodowany niestabilnością, niepewnością i przerwami w ciągłości twórczej.

W tym kontekście artyści z różnych krajów uznali spontaniczną, nieukierunkowaną na cel działalność twórczą – taką jak szkicowanie bez zamiaru wystawiania, eksploracja ruchu lub dźwięku bez ułatwiania wyników lub prywatne eksperymenty bez dokumentacji – za niezbędną dla utrzymania zdrowia psychicznego i zapobiegania długotrwałemu wypaleniu zawodowemu. Praktyki te były konsekwentnie opisywane nie jako rozrywka, ale jako warunek konieczny do utrzymania zdolności twórczych w warunkach niepewności i długotrwałego stresu.

Kwestie związane z wdrażaniem

Institucje i fundatorzy powinni uznać praktyki nieproduktywne na poziomie instytucjonalnym i politycznym. Ignorowanie tego wymiaru utrwała wypalenie zawodowe i nie zrównoważone warunki pracy. Sukces wymaga legitymizacji odpoczynku i eksploracji w ramach struktur finansowania i kultur organizacyjnych.

Grupa Trzecia

Ochrona Psychospołeczna Artystów I Pracowników Kultury

Artyści, animatorzy i pracownicy kultury często działają bez odpowiedniej ochrony psychospołecznej, mimo że są narażeni na emocjonalnie wymagające treści i warunki pracy. Brak ustrukturyzowanych mechanizmów opieki zwiększa ryzyko wypalenia zawodowego, wtórnej traumy i wycofania się. Ta grupa zaleceń odpowiada na potrzebę instytucjonalizacji zabezpieczeń, opieki profilaktycznej i struktur wsparcia zbiorowego jako integralnych elementów projektów kulturalnych, a nie jako środków opcjonalnych lub reaktywnych.

10. Ustanowienie protokołów opieki po zakończeniu działań dotyczących treści wrażliwych Projekty powinny obejmować krótkie podsumowania po każdej sesji, a także bardziej szczegółowe podsumowania po działaniach dotyczących wrażliwych lub traumatycznych treści. Regularna refleksja wspiera integrację wiedzy, regulację emocjonalną i wczesną identyfikację pojawiających się potrzeb, jednocześnie zmniejszając ryzyko kumulacji przeciążenia emocjonalnego i wtórnej traumy.

Kwestie związane z wdrażaniem

Koordynatorzy projektów i instytucje są odpowiedzialni za wdrożenie na poziomie projektu. Brak opieki po zakończeniu zajęć zwiększa ryzyko wtórnej traumy. Sukces zależy od dostępu do wykwalifikowanych specjalistów i jasnych ścieżek skierowań.

11. Instytucjonalizacja opieki profilaktycznej w ramach budżetów projektów

Stały procent (10–15%) budżetu projektu powinien być przeznaczony na ciągłe wsparcie psychiczne i psychospołeczne dla artystów i facylitatorów, uznając opiekę za prewencyjny, strukturalny element jakości projektu, a nie za reakcję na sytuację kryzysową.

Artyści, z którymi przeprowadzono wywiady w Niemczech i Polsce, konsekwentnie zgłaszali przeciążenie emocjonalne, wypalenie zawodowe i brak finansowanego wsparcia psychologicznego podczas pracy z materiałami związanymi z traumą. Jeden z respondentów wyraźnie powiązał niepewność finansową i napięcie emocjonalne z ciągłym stresem i strachem. Wyniki te przemawiają za włączeniem profilaktycznej opieki psychospołecznej jako strukturalnej pozycji budżetowej, a nie środka nadwyciecznego.

Kwestie związane z wdrażaniem

Fundatorzy i instytucje muszą działać na poziomie instytucjonalnym i politycznym. Jeśli opieka profilaktyczna zostanie wykluczona z budżetów, wsparcie w zakresie zdrowia psychicznego pozostanie reaktywne i niespójne. Sukces wymaga formalnego uwzględnienia kosztów opieki w wytycznych dotyczących finansowania oraz przejrzystego przydziału środków budżetowych.

12. Wspieranie wspólnych przestrzeni roboczych jako sieci bezpieczeństwa społecznego Wspólne przestrzenie robocze i środowiska wspólnotowe powinny być wspierane jako psychospołeczne sieci bezpieczeństwa, które przeciwdziałają izolacji i niepewności. Nieformalne praktyki społeczne, takie jak wspólne posiłki i wspólne stoły z jedzeniem, powinny być uznawane za integralne mechanizmy opieki, które sprzyjają ugruntowaniu, tworzeniu więzi i poczuciu przynależności w kontekście projektów.

W wywiadach artyści wielokrotnie wskazywali dostęp do wspólnych przestrzeni jako niezbędny dla stabilności emocjonalnej i ciągłości praktyki. W Berlinie uczestnicy podkreślali, że zanik przystępnych cenowo pracowni jest głównym źródłem stresu, podczas gdy warsztaty współtworzenia pokazały, jak wspólne posiłki i nieformalne spędzanie czasu sprzyjają budowaniu zaufania i stabilności emocjonalnej.

Kwestie związane z wdrażaniem

Władze lokalne, instytucje i organizacje kulturalne powinny współpracować na poziomie lokalnym i instytucjonalnym. Bez wspólnych przestrzeni artyści mogą doświadczać większej izolacji i niepewności. Sukces zależy od długoterminowego dostępu, przystępności cenowej i modeli zarządzania zorientowanych na społeczność.

Grupa Czwarta

Reformy Strukturalne I Polityka Kulturalna Wspierająca

Indywidualne interwencje na poziomie projektów nie są w stanie w pełni rozwiązać problemu systemowej niepewności, z jaką borykają się artyści znajdujący się w trudnej sytuacji. Bariery strukturalne związane z modelami finansowania, obciążeniami administracyjnymi, nierównościami i brakiem uznania międzysektorowego nadal podważają zrównoważony rozwój i dostępność. Grupa ta zajmuje się reformami politycznymi i instytucjonalnymi niezbędnymi do stworzenia bardziej sprawiedliwych i odpornych ekosystemów kulturalnych, dostosowując politykę kulturalną do ram społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych.

13. Przyjęcie modeli finansowania opartych na procesie, a nie na wynikach

Zachęca się organy i instytucje finansujące do wspierania stabilności artystów (czas, mieszkanie, przestrzeń) i priorytetowego traktowania długoterminowych trajektorii twórczych zamiast wymagania szybkich wyników artystycznych.

Respondenci z Luksemburga i Niemiec wielokrotnie podkreślali, że wsparcie instytucjonalne często ceni gotowe dzieła, pomijając długie okresy eksperymentów, prób i pracy emocjonalnej, które je poprzedzają. Jeden z artystów performatywnych podkreślił, że „prawdziwa praca odbywa się podczas jamów, prób, pisania, myślenia”, podkreślając potrzebę modeli finansowania, które wspierają proces, a nie tylko wyniki.

Kwestie związane z wdrażaniem

Główna odpowiedzialność spoczywa na fundatorach i decydentach na szczeblu krajowym i unijnym. Modele oparte na wynikach niosą ze sobą ryzyko wykluczenia artystów znajdujących się w trudnej sytuacji i sprzyjają szkodliwej

presji na produktywność. Sukces wymaga zrewidowanych kryteriów oceny, które doceniają proces, ciągłość i dobre samopoczucie.

14. Zapobieganie komercjalizacji traumy i ochrona wolności artystycznej

Kryteria finansowania powinny zabraniać wymogu opowiadania o osobistych cierpieniach i chronić wolność artystów w wyborze tematów, nie redukując ich tożsamości do roli ofiary.

Artyści pochodzący ze środowisk migracyjnych zgłaszali dyskomfort, gdy instytucje estetyzowały lub egzotyzowały ich osobisty ból. Jeden z respondentów opisał, jak emocjonalna głębia jego twórczości była często pomijana na rzecz atrakcyjności wizualnej, co zwiększało ryzyko, że trauma będzie traktowana jako kapitał kulturowy, a nie przedmiot etycznego zaangażowania.

Młody artysta-uchodźca z Luksemburga podkreślił strach przed ujawnieniem i osądem podczas dzielenia się osobistymi historiami wojny i wysiedlenia, podczas gdy inny artysta ostrzegł przed egzotyzacją bólu przez instytucje, które celebrują różnorodność, nie wspierając jednocześnie długoterminowej stabilności artystów. Doświadczenia te podkreślają potrzebę stworzenia środowisk uwzględniających traumę, które chronią autonomię artystyczną i zapobiegają komercjalizacji osobistego cierpienia.

Kwestie związane z wdrażaniem

Fundatorzy i instytucje powinni stosować tę zasadę na poziomie instytucjonalnym i politycznym. Ignorowanie tego ryzyka wzmacnia szkodliwe narracje i wyrządza szkody. Sukces zależy od etycznych kryteriów finansowania i poszanowania autonomii artystycznej.

15. Uznanie mediacji kulturowej za praktykę o znaczeniu społecznym i zdrowotnym
Praca nad włączeniem artystów-facylitatorów do ram opieki społecznej, przy jednoczesnym wzmocnieniu międzysektorowych mechanizmów finansowania łączących sektory kultury, zdrowia i edukacji. Obejmuje to promowanie formalnego uznania artystów-facylitatorów jako podmiotów przyczyniających się do rozwoju ekosystemów opieki społecznej, aby umożliwić bardziej zrównoważone ścieżki finansowania wykraczające poza sektor kultury oraz wspierać rozwój refleksyjnych, dobrze zdefiniowanych metodologii partycypacyjnych. Kwestie związane z wdrażaniem

Decydenci polityczni i instytucje powinni działać na szczeblu krajowym i unijnym. Brak uznania mediacji kulturowej ogranicza współpracę międzysektorową i jej wpływ. Sukces wymaga zintegrowanych strumieni finansowania i formalnego uznania w ramach struktur społecznych i zdrowotnych.

16. Zmniejszenie nierówności i promowanie równości w sektorze kultury

Należy wprowadzić jasną politykę antydyskryminacyjną, promować przywództwo sprzyjające włączeniu społecznemu oraz zapewnić równy dostęp do zasobów i przestrzeni decyzyjnych.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje i decydenci polityczni muszą wdrożyć to na wszystkich poziomach. Brak działania utrwala systemowe wykluczenie i nierówności. Sukces zależy od egzekwowalnych polityk, przywództwa sprzyjającego włączeniu społecznemu i przejrzystych mechanizmów monitorowania.

17. Zapewnienie długoterminowego i stabilnego finansowania dla artystów znajdujących się w trudnej sytuacji

Należy przyjąć wieloletnie modele finansowania, aby zapewnić artystom stabilność ekonomiczną i czasową, umożliwiającą długoterminowe planowanie wykraczające poza krótkie i nieprzewidywalne cykle finansowania. Obejmuje to wsparcie na pokrycie podstawowych kosztów utrzymania (mieszkanie, miejsce pracy itp.), a nie tylko na realizację projektów.

Kwestie związane z wdrażaniem

Podmioty finansujące i decydenci polityczni powinni działać na szczeblu krajowym i unijnym. Krótkoterminowe cykle finansowania zwiększają niestabilność i utrudniają długoterminowe planowanie. Sukces wymaga wieloletnich instrumentów i uznania podstawowych kosztów utrzymania.

18. Wspieranie artystów w procedurach składania wniosków, rozliczania i sprawozdawczości

Obciążenia administracyjne i finansowe należy uznać za poważną barierę strukturalną w dostępie do finansowania, szczególnie dla artystów spoza ram instytucjonalnych.

Migrujący artyści w Luksemburgu konsekwentnie wskazywali złożoność administracyjną, bariery językowe i nieprzejrzystość instytucjonalną jako główne przeszkody w dostępie do wsparcia. Jeden z artystów wyraźnie zauważył, że systemy finansowania przedkładają znajomość instytucji nad wartość artystyczną, podczas gdy inny opisał kumulujące się zmęczenie związane z ciągłym odbudowywaniem sieci kontaktów po

migracji. Wyniki te potwierdzają potrzebę mediacji administracyjnej i uproszczenia mechanizmów dostępu.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje i fundatorzy powinni zapewnić ustrukturyzowane wsparcie na poziomie instytucjonalnym i politycznym. Bez takiego wsparcia bariery administracyjne będą nadal wykluczać artystów znajdujących się w trudnej sytuacji. Sukces zależy od uproszczonych procedur i dedykowanych struktur pomocy.

19. Tworzenie struktur wsparcia i narzędzi wiedzy dla facylitatorów

Projekty i instytucje powinny wspierać opracowywanie i stosowanie przewodników dla facylitatorów, które dokumentują metodologie, zasady etyczne, praktyki uwzględniające traumę oraz strukturę sesji. Narzędzia takie przyczyniają się do zapewnienia jakości, transferu wiedzy i ciągłości działań, partnerstw i cykli projektowych. Równolegle należy zapewnić wsparcie dla tworzenia lub wzmacniania wyspecjalizowanych stowarzyszeń pełniących rolę pośredników administracyjnych i prawnych dla artystów, oferujących pomoc w zakresie wniosków o finansowanie, księgowości, sprawozdawczości i doradztwa prawnego.

Kwestie związane z wdrażaniem

Decydenci polityczni i organy finansujące powinny wspierać te struktury pośredniczące na szczeblu krajowym i unijnym. Brak takiego wsparcia zwiększa indywidualne obciążenia administracyjne i nierówności strukturalne. Sukces wymaga stabilnego finansowania operacyjnego, jasno określonych mandatów oraz koordynacji z instytucjami kulturalnymi, społecznymi i finansującymi.

Grupa Piąta

Wzmocnienie pozycji w zakresie współpracy technicznej, prawnej i międzynarodowej

Dostęp do infrastruktury cyfrowej, wsparcia prawnego i mobilności transgranicznej ma coraz większe znaczenie dla praktyki artystycznej i widoczności. Jednocześnie artyści znajdujący się w trudnej sytuacji są narażeni na zwiększone ryzyko związane z utratą własności intelektualnej, niepewnością prawną i nierównym dostępem do narzędzi cyfrowych. Grupa ta koncentruje się na wzmocnieniu ram współpracy technicznej, prawnej i międzynarodowej w celu wspierania suwerenności cyfrowej, mobilności i równego udziału w transnarodowej wymianie kulturalnej.

20. Wzmocnienie suwerenności cyfrowej i ochrona twórczości

Należy wspierać rozwój bezpiecznych platform cyfrowych w celu ochrony praw artystów i ułatwienia bezpośredniego dostępu do globalnych rynków i odbiorców.

Kilku artystów, z którymi przeprowadzono wywiady, zgłaszało niepewność co do praw własności intelektualnej, widoczności cyfrowej i transgranicznych procedur prawnych, szczególnie w przypadku udostępniania prac online lub udziału w międzynarodowych projektach.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje, fundatorzy i dostawcy infrastruktury cyfrowej powinni współpracować na poziomie instytucjonalnym i unijnym. Ignorowanie suwerenności cyfrowej grozi wyzyskiem i utratą praw. Sukces zależy od bezpiecznych platform, jasnych ram własności i powszechnej umiejętności korzystania z technologii cyfrowych.

21. Utworzenie transgranicznych inkubatorów prawnych

Należy zapewnić jednostki doradcze w celu uproszczenia procedur prawnych i administracyjnych (wizy, umowy, własność intelektualna, transport dzieł sztuki), szczególnie dla artystów znajdujących się w trudnej sytuacji. Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje UE, organy krajowe i wyspecjalizowane organizacje powinny działać na poziomie UE i ponadnarodowym. Bez wsparcia prawnego bariery mobilności będą nadal istnieć. Sukces wymaga dostępnej wiedzy specjalistycznej i koordynacji między systemami prawnymi.

22. Rozwój sprawiedliwej dyplomacji kulturalnej

Programy rezydencji artystycznych powinny zostać przekształcone z modeli charytatywnych w partnerstwa oparte na sprawiedliwej wymianie wiedzy i doświadczeń.

Kwestie związane z wdrażaniem

Decydenci polityczni i instytucje kulturalne powinny wdrożyć to na poziomie UE i międzynarodowym. Modele oparte na działalności charytatywnej niosą ze sobą ryzyko pogłębienia nierówności sił. Sukces zależy od wzajemności, wzajemnego uczenia się i wspólnego zarządzania.

Grupa Szósta

Świadomość Społeczna I Zaangażowanie Społeczności

W postrzeganiu sztuki przez społeczeństwo często nie docenia się jej roli w zdrowiu psychicznym, spójności społecznej i uczestnictwie demokratycznym. Bez szerszego zrozumienia i poparcia społecznego zmiany strukturalne w sektorze kultury pozostają ograniczone. Grupa ta zajmuje się znaczeniem świadomości społecznej, promocji kultury i zaangażowania obywatelskiego, pozycjonując praktykę artystyczną jako istotny zasób społeczny, a nie działalność poboczną lub luksusową.

23. Zwiększanie społecznego zrozumienia związku między sztuką a zdrowiem psychicznym Należy opracować materiały oparte na wiedzy, aby podkreślić biologiczną i społeczną rolę sztuki, przyczyniając się do jej redefinicji jako potrzeby społecznej, a nie luksusu.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje, organy publiczne i organizacje wspierające powinny działać na wszystkich poziomach. Niska świadomość utrwała piętno i niedocenywanie sztuki. Sukces wymaga opartych na dowodach strategii komunikacji i zaangażowania społecznego.

24. Wspieranie sztuki jako narzędzia zmian społecznych (artywizm)

Należy zachęcać do kreatywnej praktyki jako etycznego i estetycznego środka otwierającego publiczną dyskusję na temat tematów, o których się nie mówi, wzmacniając w ten sposób udział obywateli w życiu publicznym i debatę demokratyczną.

Kwestie związane z wdrażaniem

Instytucje i fundatorzy powinni wspierać aktywizm na szczeblu lokalnym, krajowym i unijnym. Ignorowanie tej roli ogranicza zaangażowanie obywatelskie i dialog demokratyczny. Sukces zależy od ochrony wolności wypowiedzi.

Wnioski

Wyniki oceny potrzeb jasno pokazują, że wspieranie artystów i pracowników kultury znajdujących się w trudnej sytuacji wymaga odejścia od fragmentarycznych, krótkoterminowych i zorientowanych na wyniki podejść na rzecz holistycznych, długoterminowych i opartych na strukturach ram. Artyści pracujący w niepewnych warunkach są nie tylko twórcami kultury, ale także podmiotami społecznymi, facylitatorami społeczności i nosicielami wiedzy opartej na doświadczeniu, która przyczynia się do spójności społecznej, zbiorowej odporności i uczestnictwa demokratycznego. Ich wsparcie należy zatem postrzegać jako kwestię o charakterze przekrojowym, a nie marginalną interwencję kulturalną.

Zalecenia przedstawione w niniejszym dokumencie stanowią zintegrowane ramy łączące praktykę twórczą ze zdrowiem psychicznym, ochroną socjalną, reformami strukturalnymi i odpowiedzialnością instytucjonalną. Poprzez podkreślenie zasad projektowania opartego na wiedzy o traumie i skoncentrowanego na człowieku, ramy te uwzględniają skumulowany wpływ wysiedlenia, niestabilności i systemowego wykluczenia na pracowników twórczych. Jednocześnie uznają one kreatywność za siłę regeneracyjną, która może wspierać indywidualną regenerację, odbudowę zaufania społecznego i wzmacnianie integracyjnych przestrzeni publicznych.

Implikacje dla projektowania i wdrażania projektów

Na poziomie projektu zalecenia te podkreślają znaczenie uwzględnienia troski, elastyczności i refleksyjności w całym cyklu życia inicjatyw kulturalnych. Projekty angażujące artystów znajdujących się w trudnej sytuacji muszą wykraczać poza wskaźniki uczestnictwa i końcowe wyniki, priorytetowo traktując bezpieczne procesy, świadome ułatwianie i elastyczne harmonogramy. Integracja metodologii uwzględniających traumę, praktyk niewerbalnych i zbiorowych procesów twórczych nie jest opcjonalna, ale stanowi warunek wstępny etycznego i skutecznego zaangażowania. Ponadto nacisk na profilaktyczne wsparcie psychospołeczne i wspólne środowiska pracy podkreśla potrzebę przeznaczania przez projekty wystarczających środków na infrastrukturę opieki. Zmniejsza to ryzyko wtórnych szkód, wypalenia zawodowego i wycofania się, jednocześnie wzmacniając zaufanie, ciągłość i długoterminowy wpływ.

Projekty, które przyjmują te zasady, mają większe szanse na osiągnięcie trwałych rezultatów zarówno dla uczestników, jak i społeczności przyjmujących.

Konsekwencje dla instytucji i organów finansujących

Zalecenia wzywają instytucje kulturalne i organy finansujące do ponownej oceny dominujących logik finansowania i praktyk administracyjnych. Modele finansowania zorientowane na wyniki, krótkie cykle składania wniosków i złożone wymagania dotyczące sprawozdawczości nieproporcjonalnie dyskryminują artystów znajdujących się w niepewnej sytuacji i wzmacniają nierówny dostęp do zasobów. Przejście na wieloletnie, oparte na procesach modele finansowania, w połączeniu z strukturami wsparcia administracyjnego, jest kluczowym krokiem w kierunku zmniejszenia barier strukturalnych i promowania równości w sektorze kultury.

Uznanie mediacji kulturowej za praktykę o wartości społecznej i zdrowotnej dodatkowo zachęca instytucje do przyjmowania podejść międzysektorowych. Współpraca między sektorem kultury, zdrowia, edukacji i usług społecznych może zwiększyć znaczenie i zasięg inicjatyw kulturalnych, dostosowując je jednocześnie do szerszych celów polityki publicznej. Takie dostosowanie wzmacnia odpowiedzialność instytucjonalną i zapewnia, że finansowanie kultury w znaczący sposób przyczynia się do dobrobytu społecznego.

Długoterminowe kwestie polityczne

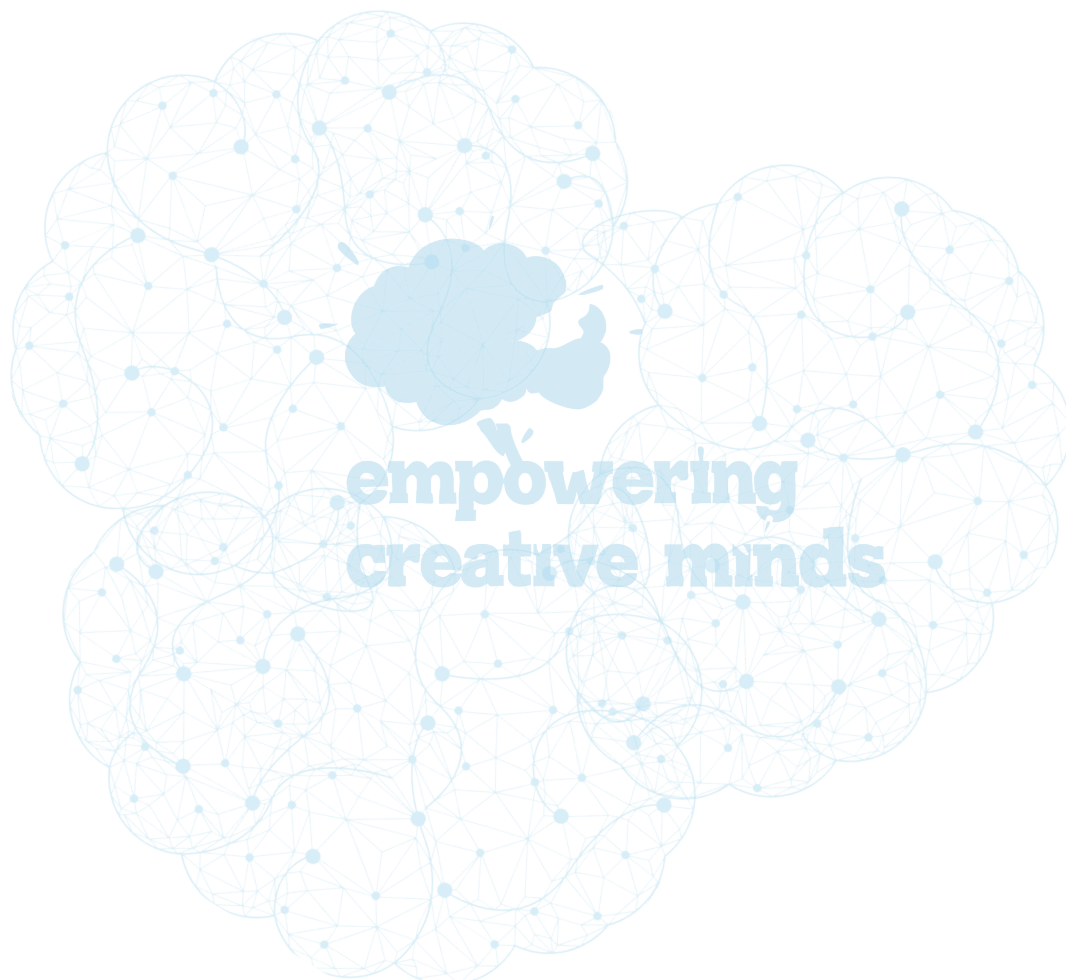
Na poziomie polityki zalecenia te podkreślają potrzebę trwałego zaangażowania na rzecz odpornych, integracyjnych i opartych na prawach ekosystemów kultury.

Wspieranie artystów znajdujących się w trudnej sytuacji należy postrzegać jako inwestycję w infrastrukturę społeczną, a nie jako uznaniowy wydatek na kulturę.

Długoterminowa stabilność finansowania, dostępne wsparcie prawne i administracyjne oraz suwerenność cyfrowa są nie tylko warunkami produkcji artystycznej, ale także demokratycznego uczestnictwa i pluralizmu kulturowego. Brak rozwiązania problemów strukturalnych opisanych w niniejszym dokumencie grozi utrwaleniem cyklu niepewności, wykluczenia i symbolicznej integracji bez wsparcia materialnego. Z drugiej strony, przyjęcie zintegrowanej i uwzględniającej traumę polityki kulturalnej może przyczynić się do zwiększenia spójności społeczeństw, wzmocnienia zaufania do instytucji publicznych oraz potwierdzenia zaangażowania Europy na rzecz różnorodności kulturowej, sprawiedliwości społecznej i godności ludzkiej.

Perspektywa strategiczna

W perspektywie przyszłości skuteczne wdrożenie tych zaleceń zależy od skoordynowanych działań na wielu poziomach zarządzania. Podmioty lokalne odgrywają kluczową rolę w kontekstualizacji i operacjonalizacji mechanizmów wsparcia, natomiast ramy krajowe muszą zapewniać spójność regulacyjną i odpowiednią alokację zasobów. Na poziomie europejskim programy finansowania i instrumenty polityczne mają możliwość ustalania standardów, zachęcania do stosowania najlepszych praktyk i ułatwiania transgranicznej wymiany wiedzy. W ramach projektu zalecenia sformułowane na podstawie opinii artystów i partnerów podczas wydarzeń współtwórczych zostaną wdrożone w praktyce podczas lokalnych warsztatów pilotażowych. Niniejszy dokument stanowi praktyczne i elastyczne ramy dla takich działań. Jego wartość polega nie tylko na poszczególnych zaleceniach, ale także na ich łącznej logice i wzajemnej zależności. Wdrożone łącznie torują drogę dla systemów kulturowych, które uznają artystów za osoby pełnoprawne, cenią proces na równi z rezultatem oraz stawiają troskę, godność i zrównoważony rozwój w centrum praktyki twórczej i politycznej. W tym sensie wzmacnianie kreatywnych umysłów nie jest wyłącznie ambicją kulturalną, ale imperatywem społecznym, który bezpośrednio odnosi się do szerszych celów Europy w zakresie dobrobytu, spójności i odporności demokratycznej.

ЕРОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ
ТВОРЧИХ ОСОБИСТОСТЕЙ
(EMPOWERING CREATIVE MINDS)

Рекомендації, розроблені на основі
оцінки потреб

Для розробки подальших заходів проекту та
інформування громадськості й осіб, що
приймають рішення

Comparative
Research
Network:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Короткий огляд

Важливі аспекти: Митці-біженці та вимушене переміщення

Група 1 – Людиноцентричний та травма-інформований дизайн проєкту
Інтеграція підходів з урахуванням травми на всіх етапах діяльності.
Збалансований тайм-менеджмент та динаміка участі.
Врахування різноманітності творчого досвіду в межах однієї діяльності.
Чіткість цілей при інтеграції напрямків або партнерств.

Група 2 – Поглиблення творчого процесу та зміцнення ментального й неврологічного здоров'я
Невербальні шляхи як інструменти вираження та зцілення.
Подолання дисциплінарних обмежень та стимулювання нейропластичності.
Імпровізація як інструмент відновлення суб'єктності.
Від індивідуального досвіду до свідомої колективної взаємодії.
Запобігання вигоранню через спонтанну творчу практику.

Група 3 – Психосоціальний захист митців та працівників культури
Впровадження протоколів догляду після заходів із чутливим контентом.
Інституціоналізація превентивної допомоги в бюджетах проєктів.
Підтримка спільних робочих просторів як мереж соціальної безпеки.

Група 4 – Структурні реформи та політика підтримки культури
Перехід від фінансування результатів до фінансування процесів.
Запобігання комодифікації травми та захист творчої свободи.
Визнання культурної медіації як практики, що має соціальну та оздоровчу цінність.
Зменшення нерівності та просування справедливості в культурному секторі.
Забезпечення довгострокового та стабільного фінансування для митців у вразливому становищі.
Підтримка митців у процедурах подання заявок, бухгалтерського обліку та звітності.
Створення та підтримка спеціалізованих асоціацій для адміністративної та фінансової допомоги митцям.

Група 5 – Технічне, правове розширення можливостей та міжнародне співробітництво.
Зміцнення цифрового суверенітету та захист творчого продукту.
Створення транскордонних юридичних інкубаторів.
Розвиток справедливої культурної дипломатії.

Група 6 – Громадська обізнаність та залучення спільнот.
Поглиблення розуміння суспільством зв'язку між мистецтвом та ментальним здоров'ям.
Підтримка мистецтва як інструменту соціальних змін (артивізм).

Висновок.....

ТКороткий Огляд

Цей документ представляє комплексний набір рекомендацій. Він базується на Звіті про оцінку потреб (D2.1), розробленому в рамках проекту «Розширення можливостей творчих особистостей» (Empowering Creative Minds).

Документ ґрунтується на поглибленому якісному дослідженні. У ньому взяли участь митці та працівники культури, які опинилися у вразливому становищі в Німеччині, Люксембурзі, Польщі та Україні. Рекомендації також сформовані на основі відгуків із заходів зі спільної творчості (co-creation events). Їх надали митці під час обговорень партнерів на різних зустрічах — онлайн та очно в Любліні.

Мета цих рекомендацій — перетворити виявлені потреби на дієві та практичні вказівки. Вони спрямовані на розробку майбутніх проектних заходів. Також вони адресовані культурним установам, фінансовим донорам та особам, що формують політику на місцевому, національному та європейському рівнях.

Оцінка потреб демонструє важливий факт. Митці у вразливому становищі діють на перетині мистецького виробництва, опрацювання травми, взаємодії з громадою та структурної нестабільності. Творчість є не лише професійною діяльністю. Це фундаментальний механізм адаптації, зцілення та розбудови спільноти.

Проте ця роль підривається багатьма факторами: нестабільністю фінансування, недостатньою підтримкою ментального здоров'я, обмеженим доступом до просторів, адміністративними бар'єрами та відсутністю довгострокових інституційних зобов'язань.

Наведені нижче рекомендації безпосередньо відповідають на ці виклики. Вони закликають до цілісного, травма-інформованого та орієнтованого на сталість підходу в культурному проектуванні та формуванні політики.

Ці рекомендації базуються не лише на теоретичних засадах. Вони ґрунтуються на життєвому досвіді митців та працівників культури. Ці люди брали участь в інтерв'ю, фокус-групах та заходах зі спільної творчості в Німеччині, Люксембурзі, Польщі та Україні.

Кожна рекомендація є відповіддю на конкретні виклики. Їх озвучили учасники та помітили під час реалізації проекту. Так якісні інсайти перетворюються на структурні та політичні орієнтири.

Важливі Аспекти: Переміщені Митці Та Вимушене Переміщення

Митці, які зазнали вимушеного переміщення, стикаються з особливими та складними формами вразливості. На відміну від добровільної мобільності, вимушене переміщення часто передбачає раптову втрату. Втрачається дім, правовий статус, професійні зв'язки, культурні екосистеми та приналежність до громади.

У багатьох випадках митці-біженці змушені відновлювати свою творчу практику в надзвичайно складних умовах. Вони одночасно долають травму, невизначеність та соціальну ізоляцію в незнайомому контексті.

Для цих митців творча участь є не лише професійним питанням. Це критично важливий засіб відновлення безперервності життя, ідентичності та суб'єктності.

Однак без спеціально адаптованої підтримки культурні проекти можуть ненавмисно завдавати шкоди. Вони можуть відтворювати динаміку визискування, символічної інклюзії або тиску щодо відтворення наративів втрати.

Тож підтримка митців-біженців вимагає особливих підходів. Ці підходи повинні визнавати вимушене переміщення як структурний розрив, а не особистий недолік. Вони мають ставити у пріоритет гідність, автономію та довгострокову реінтеграцію в культурні та соціальні екосистеми.

Травма-інформований дизайн також вимагає усвідомлення асиметрії влади. Ця асиметрія існує між інституціями, фасилітаторами та учасниками. Необхідно вживати проактивних заходів для пом'якшення примусу, залежності або неявного тиску щодо участі чи розкриття особистої інформації.

Усі рекомендації в цьому документі слід розглядати крізь цю призму. Особливу увагу треба приділяти відбудові спільнот, безпечній участі, правовій та адміністративній доступності. Також важливо уникати інструменталізації особистої травми як культурного капіталу.

Група I

Людиноцентричний Та Травма-Інформований Дизайн Проекту

Митці у вразливому становищі часто беруть участь у творчих проєктах, переживаючи складний досвід. Це може бути переміщення, нестабільність, травма або соціальна маргіналізація. Без навмисного, орієнтованого на людину дизайну, культурні заходи можуть ненароком спричинити шкоду. Вони можуть призвести до виключення або емоційного перевантаження. Ця група рекомендацій стосується необхідності впровадження принципів, що враховують травму. Ці принципи мають бути присутні у повному життєвому циклі розробки та реалізації проєкту. Це гарантує, що творчі процеси будуть безпечними, етичними, інклюзивними та чутливими до життєвих реалій учасників.

1. Інтеграція травма-інформованого підходу на всіх етапах діяльності

Усі заходи проєкту повинні розроблятися та реалізовуватися відповідно до принципів травма-інформованості. Це стосується семінарів, резиденцій, виступів та зустрічей.

Це включає забезпечення психологічної та фізичної безпеки. Необхідно поважати кордони учасників. Участь має бути добровільною та гнучкою. Також потрібні чіткі і безпечні механізми виходу з процесу без негативних наслідків.

Заходи повинні включати структуровані вступні та завершальні сесії як ключові елементи дизайну. Вступні сесії сприяють орієнтації, побудові довіри та заземленню. Завершальні сесії забезпечують колективну рефлексію, емоційне закриття та етичний вихід зі спільних процесів.

Вибір локації має відповідати критеріям травма-інформованості. Перевагу слід віддавати середовищам, які відчуються як безпечні, доступні та такі, що не лякають учасників. Вони також повинні підтримувати відчуття захищеності та турботи протягом усього процесу.

Учасники семінару зі спільної творчості в Люксембурзі прямо назвали семінар «безпечним простором». Вони відзначили емоційне полегшення та покращення самопочуття після занять. Кілька учасників повідомили, що почуваються краще після семінару.

Це свідчить про те, що фасилітація з урахуванням травми та контейнування емоцій були не лише теоретичними принципами. Це був реальний досвід. Цей відгук демонструє необхідність вбудовування психологічної безпеки та догляду після заходів у всі активності проєкту.

Міркування щодо впровадження

Цю рекомендацію мають впроваджувати насамперед координатори проєктів та культурні установи. Це має відбуватися під керівництвом фінансових донорів. Рекомендація стосується як проєктного, так і інституційного рівнів. Вона є актуальною для рамок фінансування ЄС. Ігнорування цього може призвести до повторної травматизації, відмови від участі або етичної шкоди. Успіх залежить від підготовлених фасилітаторів, чітких протоколів безпеки та гнучкості, закладеної в дизайн проєкту.

2. Збалансований тайм-менеджмент та динаміка участі

Графіки проєктів повинні бути розроблені з достатньою тривалістю та реалістичним темпом. Це дозволяє збалансувати глибину та якість. Водночас це допомагає уникати тиску часу або виснаження — особливо в заходах, що передбачають інтенсивне емоційне або фізичне залучення.

Діяльність має включати достатню кількість неструктурованого вільного часу. Важливо визнавати відпочинок, неформальний обмін та саморегуляцію як важливі компоненти участі, а не другорядні перерви.

Слід уникати коротких форматів проєктів, якщо вони обмежують змістовну взаємодію. За можливості пріоритет слід надавати багатоденним форматам. Це дозволяє процесам розгортатися безпечно та органічно.

Кілька респондентів у Німеччині описали емоційне виснаження, спричинене короткими, високоінтенсивними мистецькими форматами. Одна театральна діячка пояснила наслідки стиснення емоційного вираження в короткі виступи. Це призводило до втоми та вимагало зовнішньої терапії, щоб навчитися дистанціюватися після вистав.

Це ілюструє потребу в правильному темпі, відпочинку та часі на емоційне відновлення в дизайні проєкту.

Міркування щодо впровадження

Відповідальність лежить на розробниках проєктів та фасилітаторах за підтримки керівництва установ. Впровадження відбувається переважно на рівні проєкту.

Неадекватне планування часу може призвести до виснаження учасників, їхнього відходу або зниження якості залучення. Успіх вимагає реалістичного розкладу, адаптивних термінів та визнання емоційної праці при плануванні діяльності.

3. Врахування різноманітності творчого досвіду в межах однієї діяльності

Заходи повинні бути розроблені так, щоб задовольнити учасників із різним творчим бекграундом та рівнем досвіду. Наприклад, діяльність, що базується на русі, може об'єднувати професійних танцюристів разом із письменниками чи візуальними митцями. Для останніх це можуть бути перші заняття такими практиками. Це може призвести до нерівномірного досвіду, якщо не забезпечити ретельну фасилітацію.

Необхідно заздалегідь чітко комунікувати рівні активності, наміри та навчальні цілі. Також треба забезпечити гнучкі моделі участі. Вони дозволять як початківцям, так і досвідченим практикам змістовно залучатися без нудьги, розчарування чи відчуття виключення.

Семінар зі спільної творчості в Любліні об'єднав учасників із чотирьох країн. Вони мали різний мистецький та мовний бекграунд. Фасилітатори помітили важливу річ. Невербальні, тілесні практики (голос, ритм, рух) забезпечили рівноправну участь. Вони не надавали переваг професійним виконавцям або тим, хто вільно володіє мовою.

Це підтвердило, що групи зі змішаним досвідом вимагають адаптивних, неієрархічних методологій.

Міркування щодо впровадження

Проектні команди та фасилітатори на місцевому та інституційному рівнях повинні впроваджувати цю рекомендацію.

Нездатність врахувати різні рівні навичок може призвести до виключення, розчарування або втрати інтересу. Чітка комунікація очікувань та гнучкі моделі участі є основними умовами успіху.

4. Чіткість цілей при інтеграції напрямків або партнерств

Коли заходи проекту інтегруються з іншими ініціативами або партнерствами, важлива прозорість. Цілі, обсяг та обґрунтування такої інтеграції повинні бути прозоро донесені до учасників.

Чітке формулювання інституційних ролей та методологічних намірів є необхідним. Це забезпечує узгодженість, побудову довіри та запобігає плутанині або неузгодженим очікуванням у проєктному середовищі.

Міркування щодо впровадження

Координатори проєктів та установи-партнери відповідають за впровадження на проєктному та інституційному рівнях.

Відсутність ясності може призвести до плутанини, недовіри або неузгоджених очікувань. Прозора комунікація та задокументовані обґрунтування партнерства є важливими для узгодженості та підзвітності.

Група 2

Поглиблення Творчого Процесу Та Зміцнення Ментального здоров'я

Творча практика відіграє значну роль в емоційній регуляції, когнітивній гнучкості та відновленні після стресу або травми. Однак традиційні дисциплінарні межі та очікування, орієнтовані на результат, можуть обмежувати цей потенціал. Вони зменшують терапевтичний та відновлювальний ефект мистецьких процесів. Ця група фокусується на зміцненні самого творчого процесу. Він має стати ресурсом для ментального здоров'я, стійкості та суб'єктності. Ми визнаємо експериментування, невербальне вираження та колективну взаємодію ключовими механізмами для добробуту та адаптаційної здатності

5. Невербальні шляхи як інструменти вираження та зцілення

Проекти повинні включати сенсорні та невербальні підходи. Це такі практики, як рух, звук та тілесні вправи. Вони уможливають форми вираження поза мовою. Це особливо важливо при роботі з досвідом травми, який може бути важко вербалізувати.

Учасникам та фасилітаторам слід надати спільну інформацію про травма-інформовану освіту та практику. Це включає узгоджені концептуальні рамки або інструменти, що використовуються в консорціумі. Це підтримує свідому участь, спільне розуміння та етичну фасилітацію.

У Любліні фасилітатори свідомо поклалися на голос, ритм і рух, щоб повністю оминати мову. Учасники повідомили важливу річ. Тілесні практики дозволили виразити емоції «там, де слова безсилі». Це особливо стосувалося тих, хто постраждав від травми, пов'язаної з війною. Одна учасниця зазначила, що такий підхід уможливив довіру та емоційний потік без словесного розкриття.

Також у Люксембурзі учасники підкреслили цінність практичних вправ. Вони відзначили, що семінар представив «інший спосіб роботи». Цей спосіб вони могли б інтегрувати у свої власні практики.

Ці відгуки підтверджують важливий факт. Невербальні та емпіричні методології є не лише доступними. Вони також професійно переносимі, особливо в контекстах, що стосуються травми та емоційної складності.

Міркування щодо впровадження

Впровадження має очолюватися фасилітаторами та культурними практиками з відповідною експертизою. Це відбувається за підтримки установ. Рекомендація стосується проектного рівня. Вона є особливо актуальною для донорів, що підтримують ініціативи, чутливі до питань ментального здоров'я.

Ігнорування невербальних підходів може обмежити доступність для учасників, які постраждали від травми. Успіх залежить від кваліфікованої фасилітації та безпечного, підтримувального середовища..

6. Подолання дисциплінарних обмежень та стимулювання нейропластичності

Митців слід заохочувати працювати на перетині дисциплін. Їм варто взаємодіяти з незнайомими інструментами чи методами. Мета — не досягнення майстерності, а культивування «мислення початківця».

Це стимулює дослідження, адаптивність та нейропластичність. Водночас це зменшує страх невдачі та тиск результативності.

Міркування щодо впровадження

Проекти та установи повинні заохочувати міждисциплінарні експерименти на рівні проекту. Жорсткі дисциплінарні межі ризикують посилити страх невдачі та творчу стагнацію.

Успіх вимагає розгляду експериментів як дослідницьких, а не оціночних. Також необхідно усунути тиск, пов'язаний з продуктивністю.

7. Імпровізація як інструмент відновлення суб'єктності

Імпровізаційні практики слід впроваджувати як засіб зміцнення процесу прийняття рішень. Це може бути імпровізація у театрі, русі, звуці чи інших формах. Вона допомагає руйнувати психологічну ригідність. Також вона відновлює відчуття суб'єктності (агенсу) та самоефективності у творчих процесах.

Практики на основі імпровізації використовувалися як у Берліні (спільні ігри з малювання), так і в Люксембурзі («сліпе» малювання без осуду). Вони дозволили учасникам робити вибір «тут і зараз» без оцінювання.

Фасилітатори спостерігали зростання впевненості та залученості. Це підтверджує висновки інтерв'ю. Вразливі митці потребують просторів, де помилки не караються. Там суб'єктність можна безпечно практикувати.

Міркування щодо впровадження

Фасилітатори повинні впроваджувати це в рамках проєктної діяльності за схвалення установи. Це насамперед актуально на рівні проєкту.

Якщо це ігнорувати, учасники можуть залишатися в пасивних або маргіналізованих ролях. Умови успіху включають добровільну участь, психологічну безпеку та чіткі межі фасилітації.

8. Від індивідуального досвіду до свідомої колективної взаємодії

Творчі процеси повинні бути спільними в межах груп та колективних просторів. Це сприяє зв'язку, взаємному свідченню та відчуттю спільної безпеки й підтримки.

Цей підхід має виходити за рамки покладання виключно на публічні виступи. Такі виступи часто віддаляють митців від їхніх громад. Вони можуть ненавмисно посилювати ізоляцію, що з часом накопичується і перетворюється на невизнаний дистрес.

Респонденти в багатьох країнах описували ізоляцію як структурну умову свого мистецького життя. Це особливо стосується митців-мігрантів та біженців.

Натомість учасники семінарів у Берліні та Любліні наголошували на колективній творчості. Це такі форми, як зіни (zines), групові малюнки та спільні ритмічні практики. Вони стали засобом зменшення ізоляції та сприяння взаємному визнанню поза форматами публічних виступів.

Подібним чином митці, що базуються в Люксембурзі, розмірковували про ізоляцію після міграції. Це спонукало деяких із них створити громадські простори під керівництвом митців. Це включало музичні колективи та рухові джеми.

Ці ініціативи функціонували як неформальні мережі соціальної безпеки. Вони підтримували емоційне заземлення, взаємну турботу та стали мистецьку залученість.

Разом ці свідчення підкреслюють психосоціальну цінність спільних робочих просторів. Також важливі неформальні колективні практики поза офіційною програмою.

Міркування щодо впровадження

Проектні команди та установи повинні сприяти колективним форматам на місцевому та проектному рівнях.

Відсутність підтримки спільної взаємодії ризикує посилити ізоляцію та роздробленість. Успіх залежить від структурованих групових процесів, інклюзивної фасилітації та цілеспрямованих практик розбудови спільноти.

9. Запобігання вигоранню через спонтанну творчу практику

Непродуктивна та вільно-дослідницька творча практика повинна бути визнана фундаментальним інструментом. Вона підтримує ментальне здоров'я митців та запобігає вигоранню, спричиненому постійним тиском та вимогами ринку.

У всіх чотирьох країнах, залучених до Оцінки потреб, митці описували стійке виснаження. Воно пов'язане з постійним самоменеджментом та очікуванням постійно перетворювати творчість на вимірювані результати.

У Німеччині та Люксембурзі незалежні митці повідомляли про поєднання кількох короткострокових залучень з неоплачуваною підготовкою та емоційною працею. Це залишало мало місця для відновлення.

У Польщі учасники підкреслювали тиск залишатися продуктивними попри обмежену інституційну підтримку. Митці, пов'язані з Україною, описували тривалий стрес, спричинений нестабільністю, невизначеністю та перерваною творчою безперервністю.

У цьому контексті митці з різних країн визначили спонтанну, не орієнтовану на мету творчу діяльність як необхідну. Це такі практики, як замальовки без наміру виставлятися, дослідження руху чи звуку без результатів фасилітації або приватні експерименти без документації. Вони необхідні для підтримки ментального здоров'я та запобігання довгостроковому вигоранню.

Ці практики послідовно описувалися не як дозвілля, а як необхідна умова. Вони потрібні для збереження творчої спроможності в умовах нестабільності та тривалого стресу.

Міркування щодо впровадження

Установи та донори повинні визнавати непродуктивні практики на інституційному та політичному рівнях. Ігнорування цього виміру увічнює вигорання та нестійкі умови праці. Успіх вимагає легітимізації відпочинку та досліджень у рамках фінансових структур та організаційних культур.

Група 3

Психосоціальний Захист Митців Та Працівників Культури

Митці, фасилітатори та працівники культури часто працюють без належного психосоціального захисту. Це відбувається незважаючи на те, що вони стикаються з емоційно вимогливим контентом та умовами праці. Відсутність структурованих механізмів допомоги підвищує ризик вигорання, вторинної травми та відходу від діяльності. Ця група рекомендацій відповідає на необхідність інституціоналізації безпеки, превентивної допомоги та структур колективної підтримки. Вони мають стати невід'ємними компонентами культурних проєктів, а не додатковими або реактивними заходами.

10. Впровадження протоколів догляду після заходів із чутливим контентом

Проєкти повинні інтегрувати короткі моменти дебрифінгу після кожної сесії. На додаток потрібен більш глибокий дебрифінг після заходів, що стосуються чутливого або травматичного контенту.

Регулярна рефлексія сприяє інтеграції навчання, емоційній регуляції та ранньому виявленню нових потреб. Водночас це знижує ризик накопичення емоційного перевантаження та вторинної травми.

Міркування щодо впровадження

Координатори проєктів та установи несуть відповідальність за впровадження на рівні проєкту. Відсутність догляду після заходу підвищує ризик вторинної травми. Успіх залежить від доступу до кваліфікованих фахівців та чітких шляхів перенаправлення.

11. Інституціоналізація превентивної допомоги в бюджетах проєктів

Фіксований відсоток (10–15%) бюджетів проєктів має виділятися на постійну підтримку ментального здоров'я та психосоціальну підтримку. Це стосується як митців, так і фасилітаторів.

Важливо визнавати допомогу як превентивний, структурний компонент якості проєкту. Це не реагування на надзвичайні ситуації.

Митці, опитані в Німеччині та Польщі, постійно повідомляли про емоційне перевантаження, вигорання та відсутність фінансованої психологічної підтримки. Це відбувалося під час роботи з матеріалом, пов'язаним із травмою.

Один респондент прямо пов'язав фінансову нестабільність та емоційне напруження з постійним стресом і страхом. Ці висновки підтверджують необхідність включення превентивної психосоціальної допомоги як структурної статті бюджету, а не екстреного заходу.

Міркування щодо впровадження

Донори та установи повинні діяти на інституційному та політичному рівнях. Якщо превентивна допомога виключена з бюджетів, підтримка ментального здоров'я залишається реактивною та непослідовною. Успіх вимагає офіційної правомірності витрат на догляд у межах правил фінансування та прозорого розподілу бюджету.

12. Підтримка спільних робочих просторів як мереж соціальної безпеки

Спільні робочі простори та комунальні середовища слід підтримувати як психосоціальні мережі безпеки. Вони протидіють ізоляції та нестабільності.

Неформальні соціальні практики повинні визнаватися невід'ємними механізмами турботи. Це такі практики, як спільні трапези та загальні столи з їжею. Вони сприяють заземленню, зв'язку та почуттю приналежності в контексті проєкту.

В інтерв'ю митці неодноразово визначали доступ до спільних просторів як важливий фактор. Він впливає на емоційну стабільність та безперервність практики.

У Берліні учасники вказували на зникнення доступних студій як на основне джерело стресу. Водночас семінари зі спільної творчості продемонстрували важливу річ. Спільні трапези та неформальний колективний час сприяли довірі та емоційному заземленню.

Міркування щодо впровадження

Місцева влада, установи та культурні організації повинні співпрацювати на місцевому та інституційному рівнях. Без спільних просторів митці можуть стикатися з посиленням ізоляції та нестабільності. Успіх залежить від довгострокового доступу, фінансової доступності та моделей управління, орієнтованих на громаду.

Group Four

Структурні Реформи Та Політика Підтримки Культури

Індивідуальні інтервенції на рівні проєктів не можуть повністю вирішити системну нестабільність. З нею стикаються митці у вразливому становищі. Структурні бар'єри продовжують підривати сталість і доступ. Це бар'єри, пов'язані з моделями фінансування, адміністративним навантаженням, нерівністю та відсутністю міжсекторального визнання. Ця група розглядає політичні та інституційні реформи. Вони необхідні для створення більш справедливих і стійких культурних екосистем. Це узгоджує культурну політику з соціальними, оздоровчими та освітніми рамками.

13. Перехід від фінансування результатів до фінансування процесів

Фінансовим органам та установам рекомендується підтримувати стабільність митців. Це включає час, житло, простір. Важливо надавати пріоритет довгостроковим творчим траєкторіям, а не вимагати швидких мистецьких результатів.

Респонденти в Люксембурзі та Німеччині неодноразово наголошували на проблемі. Інституційна підтримка часто цінує завершені роботи. При цьому нехтуються тривалі періоди експериментів, репетицій та емоційної праці, що їм передують.

Один перформер підкреслив важливу думку: «справжня робота відбувається під час джему, репетицій, написання, роздумів». Це підкреслює необхідність моделей фінансування, які підтримують процес, а не лише результати.

Міркування щодо впровадження

Основна відповідальність лежить на донорах та політиках на національному рівні та рівні ЄС. Моделі, орієнтовані на результат, ризикують виключити вразливих митців. Вони також заохочують шкідливий тиск продуктивності. Успіх вимагає переглянутих критеріїв оцінки, що цінують процес, безперервність та добробут.

14. Запобігання комодифікації травми та захист творчої свободи

Критерії фінансування повинні забороняти вимоги розповідати про особисті страждання. Важливо захищати свободу митців обирати теми. Їхню ідентичність не можна зводити до ролі жертви.

Митці з мігрантським походженням повідомляли про дискомфорт. Він виникав, коли особистий біль естетизувався або екзотизувався установами. Один респондент описав проблему. Емоційна глибина його роботи часто ігнорувалася на користь візуальної привабливості. Це посилює ризик споживання травми як культурного капіталу, а не етичної взаємодії з нею.

У Люксембурзі молодий митець-біженець підкреслив страх викриття та осуду. Це відбувалося при розповіді особистих історій війни та переміщення. Інший митець застеріг від екзотизації болю установами. Вони святкують різноманітність, не підтримуючи довгострокову стабільність митців.

Цей досвід підкреслює необхідність травма-інформованого середовища. Воно захищає мистецьку автономію та запобігає перетворенню особистих страждань на товар.

Міркування щодо впровадження

Донори та установи повинні застосовувати цей принцип на інституційному та політичному рівнях. Ігнорування цього ризику посилює експлуатаційні наративи та етичну шкоду. Успіх залежить від етичних критеріїв фінансування та поваги до мистецької автономії.

15. Визнання культурної медіації як практики, що має соціальну та оздоровчу цінність

Необхідно працювати над інтеграцією митця-фасилітатора в рамки догляду на базі громад. Водночас важливо зміцнювати міжсекторальні механізми фінансування. Вони мають пов'язувати культурний, оздоровчий та освітній сектори.

Це включає сприяння офіційному визнанню митця-фасилітатора як дієвого суб'єкта в екосистемах догляду в громаді. Це уможливить більш сталі шляхи фінансування поза культурним сектором. Також це підтримає розвиток рефлексивних, чітко визначених партисипативних методологій.

Міркування щодо впровадження

Політики та установи повинні діяти на національному рівні та рівні ЄС. Невизнання культурної медіації обмежує міжсекторальну співпрацю та вплив. Успіх вимагає інтегрованих фінансових потоків та офіційного визнання в рамках соціальних та оздоровчих структур..

16. Зменшення нерівності та просування справедливості в культурному секторі

Слід запровадити чітку антидискримінаційну політику. Важливо просувати інклюзивне лідерство та забезпечити рівний доступ до ресурсів і просторів прийняття рішень.

Міркування щодо впровадження

Установи та політики повинні впроваджувати це на всіх рівнях. Бездіяльність увічнює системне виключення та нерівність. Успіх залежить від політик, що підлягають виконанню, інклюзивного керівництва та прозорих механізмів моніторингу.

17. Забезпечення довгострокового та стабільного фінансування для митців у вразливому становищі

Слід прийняти моделі багаторічного фінансування. Це забезпечить митцям економічну та часову стабільність. Це уможливить довгострокове планування поза короткими та непередбачуваними циклами фінансування.

Це включає підтримку базових витрат на життя (житло, робочий простір тощо), а не лише проєктних результатів.

Міркування щодо впровадження

Донори та політики повинні діяти на національному рівні та рівні ЄС. Короткі цикли фінансування підвищують нестабільність та перешкоджають довгостроковому плануванню. Успіх вимагає багаторічних інструментів та визнання базових витрат на життя.

18. Підтримка митців у процедурах подання заявок, бухгалтерського обліку та звітності

Адміністративний та фінансовий тягар слід визнати як головний структурний бар'єр для доступу до фінансування. Це особливо стосується митців поза інституційними рамками.

Митці-мігранти в Люксембурзі послідовно визначали основні перешкоди. Це адміністративна складність, мовні бар'єри та інституційна непрозорість. Вони заважають отриманню підтримки.

Один митець прямо зазначив проблему. Системи фінансування надають перевагу інституційній грамотності над мистецькими заслугами. Інший описав накопичену втому від необхідності неодноразово відновлювати зв'язки після міграції.

Ці висновки підтверджують необхідність адміністративної медіації та спрощених механізмів доступу.

Міркування щодо впровадження

Установи та донори повинні надавати структуровану підтримку на інституційному та політичному рівнях. Без такої підтримки адміністративні бар'єри продовжують виключати вразливих митців. Успіх залежить від спрощених процедур та спеціалізованих структур допомоги.

19. Створення структур підтримки та інструментів знань для фасилітаторів

Проекти та установи повинні підтримувати розробку та використання посібників для фасилітаторів. Вони документують методології, етичні принципи, травма-інформовані практики та структури сесій.

Такі інструменти сприяють забезпеченню якості, передачі знань та безперервності діяльності, партнерств та проектних циклів.

Паралельно слід надавати підтримку створенню або зміцненню спеціалізованих асоціацій. Вони діють як адміністративні та юридичні посередники для митців. Вони пропонують допомогу із заявками на фінансування, бухгалтерським обліком, звітністю та юридичними консультаціями.

Міркування щодо впровадження

Політики та фінансові органи повинні підтримувати ці посередницькі структури на національному рівні та рівні ЄС. Відсутність такої підтримки збільшує індивідуальне адміністративне навантаження та структурну нерівність. Успіх вимагає стабільного операційного фінансування, чітко визначених мандатів та координації з культурними, соціальними та фінансовими установами.

Група 5

Технічне, Правове Розширення Можливостей Та Міжнародне Співробітництво

Доступ до цифрової інфраструктури, юридичної підтримки та транскордонної мобільності стає все більш важливим. Це потрібно для мистецької практики та видимості. Водночас митці у вразливому становищі стикаються з підвищеними ризиками. Це ризики, пов'язані з втратою інтелектуальної власності, правовою невизначеністю та нерівним доступом до цифрових інструментів. Ця група фокусується на зміцненні технічних, правових та міжнародних рамок співробітництва. Це підтримує цифровий суверенітет, мобільність та рівноправну участь у транснаціональному культурному обміні.

20. Зміцнення цифрового суверенітету та захист творчого продукту

Слід підтримувати розробку безпечних цифрових платформ. Вони захищають права митців та сприяють прямому доступу до глобальних ринків та аудиторій.

Кілька опитаних митців повідомили про невизначеність. Вона стосується прав інтелектуальної власності, цифрової видимості та транскордонних юридичних процедур. Це особливо актуально при поширенні робіт в інтернеті або участі в міжнародних проектах.

Міркування щодо впровадження

Установи, донори та провайдери цифрової інфраструктури повинні співпрацювати на інституційному рівні та рівні ЄС. Ігнорування цифрового суверенітету ризикує призвести до експлуатації та втрати прав. Успіх залежить від безпечних платформ, чітких рамок власності та інклюзивної цифрової грамотності.

21. Створення транскордонних юридичних інкубаторів

Слід створити консультаційні підрозділи для спрощення юридичних та адміністративних процедур. Це стосується віз, контрактів, інтелектуальної власності, перевезення творів мистецтва. Це особливо важливо для митців у вразливому становищі.

Міркування щодо впровадження

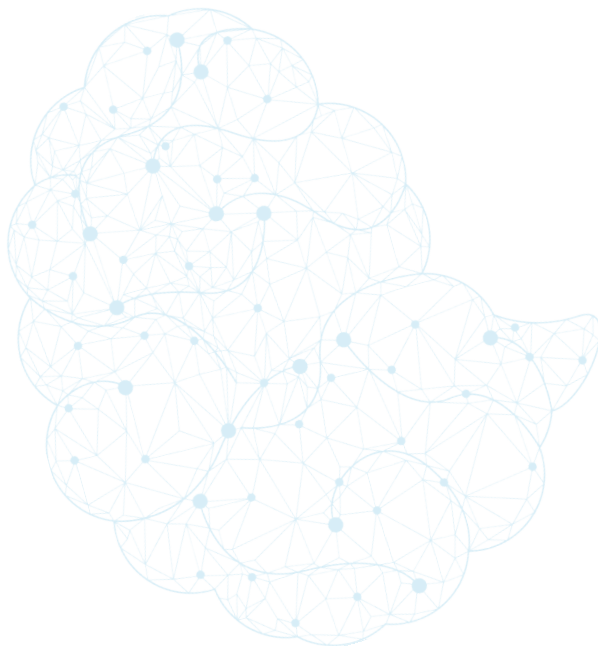
Інституції ЄС, національні органи влади та спеціалізовані організації повинні діяти на рівні ЄС та транснаціональному рівні. Без юридичної підтримки бар'єри мобільності зберігаються. Успіх вимагає доступної експертизи та координації між правовими системами.

22. Розвиток справедливої культурної дипломатії

Програми мистецьких резиденцій слід трансформувати. Вони мають перейти з благодійних моделей у партнерства, засновані на рівноправному обміні знаннями та досвідом.

Міркування щодо впровадження

Політики та культурні установи повинні впроваджувати це на рівні ЄС та міжнародному рівні. Моделі, засновані на благодійності, ризикують посилити дисбаланс влади. Успіх залежить від взаємності, спільного навчання та спільного управління.

Група 6

Громадська Обізнаність Та Залучення Спільнот

Громадське сприйняття мистецтва часто недооцінює його роль. Мистецтво важливе для ментального здоров'я, соціальної згуртованості та демократичної участі. Без ширшого суспільного розуміння та адвокації структурні зміни в культурному секторі залишаються обмеженими. Ця група розглядає важливість громадської обізнаності, культурної адвокації та громадянської активності. Вона позиціонує мистецьку практику як життєво важливий суспільний ресурс, а не як периферійну діяльність чи розкіш.

23. Поглиблення розуміння суспільством зв'язку між мистецтвом та ментальним здоров'ям

Слід створювати науково обґрунтовані матеріали. Вони висвітлюють біологічну та соціальну роль мистецтва. Це сприяє його переосмисленню як суспільної необхідності, а не розкоші.

Міркування щодо впровадження

Установи, громадські органи та адвокаційні організації повинні діяти на всіх рівнях. Низька обізнаність увічнює стигму та недооцінку мистецтва. Успіх вимагає комунікації, заснованої на фактах, та стратегій залучення громадськості.

24. Підтримка мистецтва як інструменту соціальних змін (артивізм)

Творчу практику слід заохочувати як етичний та естетичний засіб відкриття публічного діалогу. Це стосується замовчуваних питань. Так зміцнюється громадянська участь та демократичні дебати.

Міркування щодо впровадження

Установи та донори повинні підтримувати активізм на місцевому, національному рівні та рівні ЄС. Ігнорування цієї ролі обмежує громадянську активність та демократичний діалог. Успіх залежить від захисту свободи вираження поглядів.

Висновок

Результати оцінки потреб чітко демонструють важливу річ. Підтримка митців та працівників культури у вразливому становищі вимагає переходу. Треба відійти від фрагментарних, короткострокових та орієнтованих на результат підходів. Натомість потрібні цілісні, довгострокові та структурно обґрунтовані рамки.

Митці, які працюють у нестабільних умовах, є не лише творцями культурного продукту. Вони також соціальні актори, фасилітатори громад та носії життєвого досвіду. Цей досвід сприяє соціальній згуртованості, колективній стійкості та демократичній участі.

Тому їхню підтримку слід розуміти як наскрізне питання політики, а не як маргінальну культурну інтервенцію.

Рекомендації, представлені в цьому документі, пропонують інтегровану структуру. Вона пов'язує творчу практику з ментальним здоров'ям, соціальним захистом, структурними реформами та інституційною відповідальністю.

Висуваючи на перший план принципи травма-інформованого та людяно-орієнтованого дизайну, ця структура визнає кумулятивний вплив переміщення, нестабільності та системного виключення на творчих працівників. Водночас вона визнає творчість як відновлювальну силу. Вона здатна підтримати індивідуальне відновлення, відбудову соціальної довіри та зміцнення інклюзивних громадських просторів.

Наслідки для розробки та реалізації проєктів

На рівні проєкту ці рекомендації підкреслюють важливість вбудовування турботи, гнучкості та рефлексивності. Це має відбуватися протягом усього життєвого циклу культурних ініціатив.

Проєкти, що залучають митців у вразливому становищі, повинні вийти за межі показників участі та кінцевих результатів. Важливо надавати пріоритет безпечним процесам, поінформованій фасилітації та адаптивним термінам.

Інтеграція методологій з урахуванням травми, невербальних практик та колективних творчих процесів є не опцією. Це передумова для етичної та ефективної взаємодії.

Крім того, акцент на превентивній психосоціалній підтримці та спільних робочих середовищах підкреслює необхідність. Проекти мають виділяти достатні ресурси на інфраструктуру догляду.

Це знижує ризик вторинної шкоди, вигорання та відсторонення. Водночас це зміцнює довіру, безперервність та довгостроковий вплив. Проекти, які приймають ці принципи, з більшою ймовірністю створюють стійкі результати як для учасників, так і для приймаючих громад.

Наслідки для установ та фінансових органів

Рекомендації закликають культурні установи та фінансові органи переглянути існуючу логіку фінансування та адміністративні практики.

Моделі фінансування, орієнтовані на результат, короткі цикли подання заявок та складні вимоги до звітності непропорційно шкодять митцям у хиткому становищі. Вони посилюють нерівний доступ до ресурсів.

Перехід до багаторічних моделей фінансування, орієнтованих на процес, у поєднанні з адміністративними структурами підтримки є критичним кроком. Це зменшить структурні бар'єри та просуватиме справедливість у культурному секторі.

Визнання культурної медіації як практики із соціальною та оздоровчою цінністю додатково заохочує установи до прийняття міжсекторальних підходів. Співпраця між культурою, охороною здоров'я, освітою та соціальними службами може підвищити актуальність та охоплення культурних ініціатив. Це узгоджує їх із ширшими цілями державної політики.

Таке узгодження посилює інституційну підзвітність. Воно гарантує, що фінансування культури робить значущий внесок у добробут суспільства.

Довгострокова політика

На політичному рівні ці рекомендації підкреслюють важливу потребу. Необхідні стали, інклюзивні та засновані на правах культурні екосистеми.

Підтримку митців у вразливому становищі слід розуміти як інвестицію в соціальну інфраструктуру. Це не просто видатки на культуру — це стратегічна необхідність.

Для розвитку мистецтва та демократичної участі потрібні три ключові компоненти. По-перше, довгострокова фінансова стабільність. По-друге, доступна правова та адміністративна підтримка. По-третє, цифровий суверенітет.

Якщо не вирішити структурні проблеми, обрисовані в цьому документі, наслідки будуть серйозними. Нестабільність породить циклічні кризи. Виключення закріпиться як система. А символічна інклюзія без реальної матеріальної підтримки стане лише гарними словами.

Але є позитивна перспектива. Інтегрована та травма-інформована культурна політика може змінити ситуацію. Вона сприятиме створенню більш згуртованих суспільств. Зміцнить довіру до державних інституцій. Продемонструє відданість Європи культурному розмаїттю, соціальній справедливості та людській гідності.

Стратегічна перспектива

Впровадження цих рекомендацій потребує узгодженої роботи на різних рівнях управління.

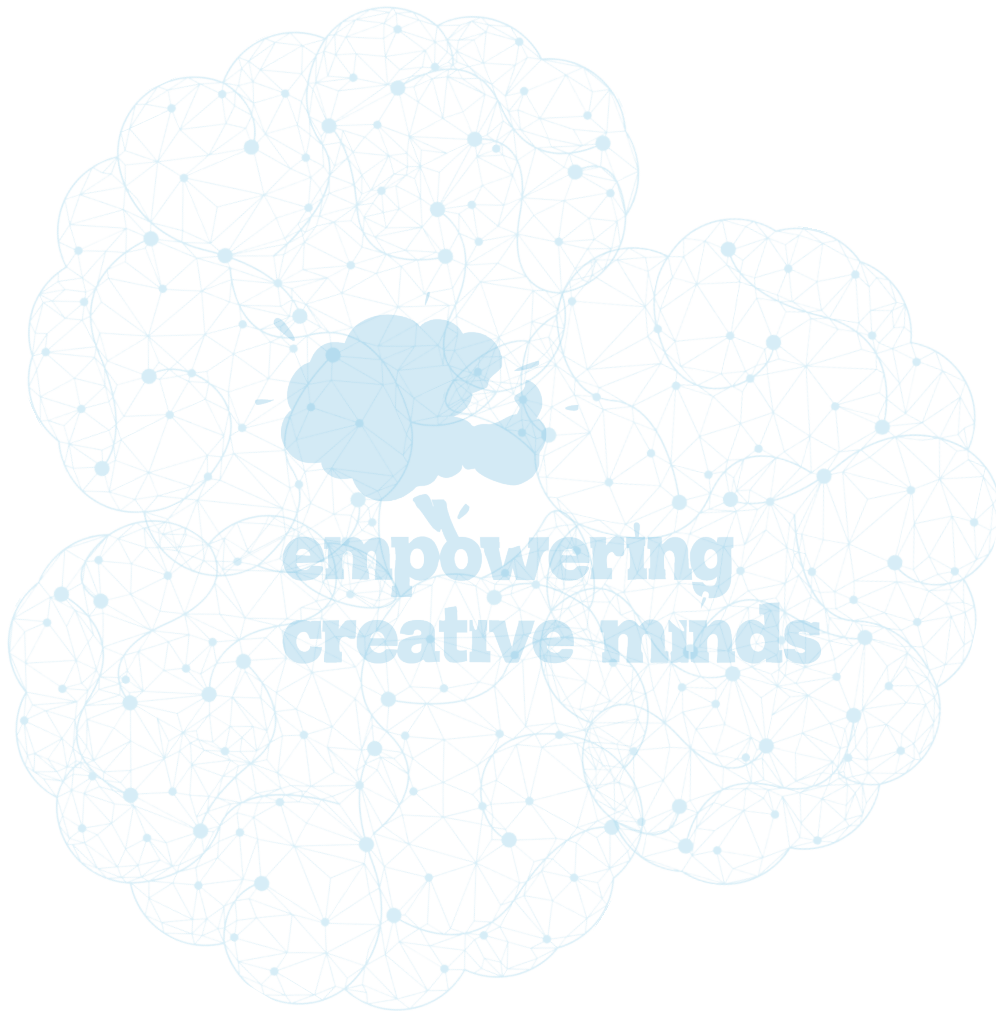
Місцеві актори відіграють вирішальну роль. Вони розуміють контекст і втілюють механізми підтримки в життя. На національному рівні потрібна нормативна база та справедливий розподіл ресурсів. На європейському рівні програми фінансування та політичні інструменти встановлюють стандарти, стимулюють кращі практики та сприяють обміну знаннями.

У рамках цього проекту рекомендації розробляються на основі досвіду митців та партнерів. Вони будуть випробувані під час місцевих пілотних семінарів. Цей документ дає практичну й адаптивну структуру для таких дій.

Цінність документа не обмежується окремими рекомендаціями. Їх сила — у загальній логіці та взаємопов'язаності. Коли впроваджуються разом, вони відкривають шлях до нових культурних систем.

Ці системи повинні визнавати митців як цілісних особистостей. Мають цінувати творчий процес не менше, ніж результат. Мають ставити в центр турботу, гідність і сталість.

З цієї точки зору «Розширення можливостей творчих особистостей» — це не просто культурна амбіція. Це суспільний імператив. Він прямо відповідає європейським цілям щодо добробуту, згуртованості та демократичної стійкості.

Empowering Creative Minds

تمكين العقول المبدعة

مجموعة من التوصيات المستخلصة من تقييم الاحتياجات
لتوجيه تصميم أنشطة المشروع اللاحقة وإعلام الجمهور
وصنّاع السياسات

Comparative
Research
Network:

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

جدول المحتويات

الملخص التنفيذي
اعتبارات شاملة: الفنانون والنزوح القسري.....

المجموعة الأولى – تصميم المشاريع المرتكز على الإنسان والمراعي للصددمات

1. دمج المقاربات المراعية للصددمات عبر جميع مراحل الأنشطة.....
2. إدارة متوازنة للوقت وديناميكيات المشاركة.....
3. معالجة تنوع الخلفيات الإبداعية ضمن نشاط واحد
4. وضوح الأهداف عند دمج المسارات أو الشراكات

المجموعة الثانية – تعميق العملية الإبداعية وتعزيز الصحة النفسية والعصبية

5. المسارات غير اللفظية كأدوات للتعبير والشفاء.....
6. كسر القيود التخصصية وتحفيز اللدونة العصبية.....
7. الارتجال كأداة لاستعادة الوكالة.....
8. من التجربة الفردية إلى الانخراط الجماعي الواعي.....
9. الوقاية من الإرهاق من خلال الممارسة الإبداعية العفوية.....

المجموعة الثالثة – الحماية النفسية-الاجتماعية للفنانين والعاملين الثقافيين

10. إرساء بروتوكولات الرعاية اللاحقة للأنشطة ذات المحتوى الحساس.....
11. إضفاء الطابع المؤسسي على الرعاية الوقائية ضمن موازنات المشاريع.....
12. دعم مساحات العمل المشتركة بوصفها شبكات أمان اجتماعي.....

المجموعة الرابعة – إصلاحات هيكلية وسياسات ثقافية داعمة

13. اعتماد نماذج تمويل قائمة على العملية بدلاً من المخرجات.....
14. منع تسليع الصدمة وصون الحرية الفنية.....
15. الاعتراف بالوساطة الثقافية بوصفها ممارسة ذات قيمة اجتماعية وصحية.....
16. الحد من عدم المساواة وتعزيز الإنصاف داخل القطاع الثقافي.....
17. ضمان تمويل طويل الأمد ومستقر للفنانين في أوضاع هشّة.....
18. دعم الفنانين في إجراءات التقديم والمحاسبة وإعداد التقارير.....
19. إنشاء ودعم جمعيات مخصّصة لتقديم المساعدة الإدارية والمالية للفنانين.....

المجموعة الخامسة – التمكين التقني والقانوني والتعاون الدولي

20. تعزيز السيادة الرقمية وحماية الإنتاج الإبداعي.....
21. إنشاء حاضنات قانونية عابرة للحدود.....
22. تطوير دبلوماسية ثقافية عادلة.....

المجموعة السادسة – الوعي العام والمشاركة المجتمعية

23. تعزيز الفهم المجتمعي للعلاقة بين الفن والصحة النفسية.....
24. دعم الفن كأداة للتغيير الاجتماعي (الفن-النضال).....

الخاتمة.....

الملخص التنفيذي

يقدم هذا المستند مجموعة شاملة من التوصيات المستخلصة من تقرير تقييم الاحتياجات (D2.1) الذي أُعدّ في إطار مشروع تمكين العقول المبدعة. ويستند إلى بحث نوعي معمق شمل فنانيين وممارسين ثقافيين في أوضاع هشّة في ألمانيا ولوكسمبورغ وبولندا وأوكرانيا. كما استمدت التوصيات من التغذية الراجعة لأنشطة التشارك في الإبداع، ومن مناقشات الفنانين والشركاء خلال اجتماعات مختلفة (عبر الإنترنت أو بالحضور الشخصي في لوبلين). تهدف هذه التوصيات إلى تحويل الاحتياجات المحددة إلى إرشادات عملية قابلة للتنفيذ، موجّهة إلى تصميم أنشطة المشاريع المستقبلية، وكذلك إلى المؤسسات الثقافية والجهات الممولة وصنّاع السياسات على المستويات المحلية والوطنية والأوروبية.

يُظهر تقييم الاحتياجات أن الفنانين في أوضاع هشّة يعملون عند تقاطع الإنتاج الفني، ومعالجة الصدمات، والانخراط المجتمعي، والهشاشة البنيوية. فالإبداع ليس نشاطاً مهنيًا فحسب، بل هو أيضًا آلية أساسية للتكيف والشفاء وبناء المجتمع. غير أنّ هذا الدور يتقوّض بسبب عدم استقرار التمويل، ونقص دعم الصحة النفسية، ومحدودية الوصول إلى المساحات، والعوائق الإدارية، وغياب الالتزام المؤسسي طويل الأمد.

تستجيب التوصيات الواردة أدناه مباشرةً لهذه النتائج، وتدعو إلى مقارنة شمولية مراعية للصدمات وموجّهة نحو الاستدامة في تصميم المشاريع الثقافية وصنع السياسات.

ترتكز هذه التوصيات ليس فقط على الأطر النظرية، بل على التجارب المعيشة للفنانين والعاملين الثقافيين الذين شاركوا في مقابلات ومجموعات تركيز وأنشطة تشارك في الإبداع عبر ألمانيا ولوكسمبورغ وبولندا وأوكرانيا. وتستجيب كل توصية لتحديات ملموسة عبّر عنها المشاركون ولوحظت أثناء تنفيذ المشروع، مُترجمةً الرؤى النوعية إلى إرشادات هيكلية وموجّهة للسياسات.

اعتبارات شاملة: الفنانون والنزوح القسري

يواجه الفنانون الذين تعرّضوا للنزوح القسري، أشكالاً متنوعة ومتراكبة من الهشاشة. فعلى خلاف التنقّل الطوعي، غالبًا ما ينطوي النزوح القسري على فقدان مفاجئ للمنزل والوضع القانوني والشبكات المهنية والنظم البيئية الثقافية والانتماء المجتمعي. وفي كثير من الحالات، يُطلب من الفنانين اللاجئين إعادة بناء ممارستهم الإبداعية بالتزامن مع التعامل مع الصدمة وعدم اليقين والعزلة الاجتماعية في سياقات غير مألوفة.

بالنسبة لهؤلاء الفنانين، لا تُعدّ المشاركة الإبداعية شأنًا مهنيًا فحسب، بل وسيلة حاسمة لاستعادة الاستمرارية والهوية والوكالة. غير أنّ المشاريع الثقافية، من دون دعم مُصمّم خصيصًا، قد تعيد عن غير قصد إنتاج ديناميكيات الاستخراج أو الإدماج الرمزي أو الضغط لأداء سرديات الفقد. لذا يتطلّب دعم الفنانين اللاجئين مقاربات تعترف بالنزوح القسري بوصفه انقطاعًا بنيويًا لا عجزًا فرديًا، وتُعلي من الكرامة والاستقلالية وإعادة الاندماج طويل الأمد ضمن النظم البيئية الثقافية والاجتماعية.

كما يتطلّب التصميم المراعي للصدّات وعيًا باختلالات القوة بين المؤسسات والميسرين والمشاركين، واتخاذ تدابير استباقية للتخفيف من الإكراه أو الاعتماد أو الضغط الضمني للمشاركة أو الإفصاح.

وينبغي قراءة جميع التوصيات الواردة في هذا المستند من خلال هذه العدسة، مع إيلاء اهتمام خاص لإعادة بناء المجتمع، والمشاركة الآمنة، وإتاحة الوصول القانوني والإداري، وتجنّب تسليع الصدمة الشخصية بوصفها رأس مال ثقافي.

المجموعة الأولى

تصميم المشاريع المرتكز على الإنسان والمراعي للخدمات

غالبًا ما ينخرط الفنانون في أوضاع هشة في مشاريع إبداعية وهم يتعاملون مع تجارب النزوح وعدم الاستقرار والصدمة أو التهميش الاجتماعي. ومن دون تصميم مقصود يركز على الإنسان، قد تُعيد الأنشطة الثقافية عن غير قصد إنتاج الضرر أو الإقصاء أو التحميل العاطفي الزائد. تتناول هذه المجموعة من التوصيات ضرورة إدماج مبادئ مراعاة الصدمات في كامل دورة حياة تصميم المشروع وتنفيذه، بما يضمن أن تكون العمليات الإبداعية آمنة وأخلاقية وشاملة مستجيبة لواقع المشاركين.

1. دمج المقاربات المراعية للصدمات عبر جميع مراحل الأنشطة

ينبغي تصميم جميع أنشطة المشروع (ورش العمل، الإقامات، العروض، الاجتماعات) وتنفيذها وفق مبادئ مراعاة الصدمات. ويشمل ذلك ضمان السلامة النفسية والجسدية، واحترام حدود المشاركين، وإتاحة المشاركة الطوعية والمرنة، وتوفير آليات انسحاب واضحة وأمنة من دون عواقب سلبية. كما ينبغي أن تتضمن الأنشطة جلسات ترحيب وختام منظّمة بوصفها عناصر أساسية في التصميم. تدعم جلسات الترحيب التهيئة وبناء الثقة، بينما تُمكن جلسات الختام من التأمل الجماعي والإغلاق العاطفي. وينبغي أن يخضع اختيار الموقع لمعايير مراعاة الصدمات، مع إعطاء الأولوية لبيئات تشعر المشاركين بالأمان وسهولة الوصول وعدم الترهيب، وتدعم إحساس الاحتواء والرعاية طوال العملية. حدّد المشاركون في ورشة التشارك في الإبداع في لوكسمبورغ الورشة صراحةً بوصفها «مساحة آمنة»، مشيرين إلى ارتياح عاطفي وتحسّن في الرفاه بعد الجلسات. وأفاد عدة مشاركين بشعورهم بتحسّن بعد الورشة، ما يدلّ على أنّ التيسير المراعي للصدمات والاحتواء لم يكونا مبادئ نظرية فحسب بل نتائج مُعاشة. وتُظهر هذه التغذية الراجعة ضرورة إدماج السلامة النفسية والرعاية اللاحقة للأنشطة ضمن جميع أنشطة المشروع.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي تنفيذ هذه التوصية أساسًا من قبل منسقي المشاريع والمؤسسات الثقافية، بإرشاد من الجهات الممولة. وتنطبق على المستويين المشروع والمؤسسي، وهي ذات صلة بأطر تمويل الاتحاد الأوروبي. وإذا أهملت، قد تؤدي الأنشطة إلى إعادة إحياء الصدمة أو الانسحاب أو ضرر أخلاقي. ويتوقف النجاح على ميسرين مدربين، وبروتوكولات حماية واضحة، ومرونة مدمجة في تصميم المشروع.

2. إدارة متوازنة للوقت وديناميكيات المشاركة

ينبغي تصميم جداول المشاريع بمدة كافية وإيقاع واقعي يوازن بين العمق والجودة مع تجنب ضغط الوقت أو الإرهاق لا سيما في الأنشطة التي تنطوي على انخراط عاطفي أو جسدي مكثف. ويجب أن تتضمن الأنشطة وقتاً كافياً غير منظم، مع الاعتراف بالراحة والتبادل غير الرسمي والتنظيم الذاتي بوصفها مكونات أساسية للمشاركة لا فترات استراحة ثانوية. وينبغي تجنب الصيغ القصيرة للمشاريع عندما تحد من الانخراط ذي المعنى؛ وحيثما أمكن، يُفضّل اعتماد صيغ متعددة الأيام للسماح بتطور العمليات بأمان. وصف عدة مشاركين في المقابلات بألمانيا إرهاقاً عاطفياً ناجماً عن صيغ فنية قصيرة وعالية الكثافة. وشرحت إحدى ممارسات المسرح أنّ ضغط التعبير العاطفي في عروض قصيرة أدى إلى إنهالك واضطرابها إلى علاج خارجي لتعلم كيفية خلق مسافة بعد العروض. ويُبرز ذلك الحاجة إلى الإيقاع والراحة ووقت التعافي العاطفي ضمن تصميم المشروع.

اعتبارات التنفيذ

تقع المسؤولية على عاتق مصممي المشاريع والميسرين بدعم من الإدارة المؤسسية. ويتم التنفيذ أساساً على مستوى المشروع. وقد يؤدي سوء تخطيط الوقت إلى إنهالك المشاركين أو انسحابهم أو تراجع جودة الانخراط. ويتطلب النجاح جدولة واقعية، وجدول زمنية قابلة للتكيف، والاعتراف بالعمل العاطفي في تخطيط الأنشطة.

3. معالجة تنوع الخلفيات الإبداعية ضمن نشاط واحد

ينبغي تصميم الأنشطة لاستيعاب مشاركين ذوي خلفيات إبداعية ومستويات خبرة متنوّعة. فعلى سبيل المثال، قد يضم نشاط قائم على الحركة راقصين محترفين إلى جانب كتاب أو فنانيين بصريين يخوضون هذه الممارسات للمرة الأولى، ما قد يؤدي إلى تجارب غير متكافئة إذا لم يُيسر بعناية. ويجب توفير تواصل واضح مسبقاً حول مستويات الأنشطة ونواياها وأهداف التعلم، إلى جانب نماذج مشاركة مرنة تسمح للمبتدئين والممارسين ذوي الخبرة بالانخراط بشكل ذي معنى من دون ملل أو إحباط أو إقصاء. جمعت ورشة التشارك في الإبداع في لوبلين مشاركين من أربع دول بخلفيات فنية ولغوية مختلفة. ولاحظ الميسرون أنّ الممارسات غير اللفظية والمتجسّدة (الصوت والإيقاع والحركة) مكّنت مشاركة متكافئة من دون تفضيل للمؤدّين المحترفين أو المتحدثين بطلاقة. وأكّد ذلك أنّ المجموعات متباينة الخبرة تتطلّب منهجيات قابلة للتكيف وغير هرمية.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي لفرق المشاريع والميسرين على المستويين المحلي والمؤسسي تنفيذ هذه التوصية. وقد يؤدي عدم مراعاة اختلاف مستويات المهارة إلى إقصاء أو إحباط أو عزوف. ويُعدّ التواصل الواضح للتوقعات ونماذج المشاركة المرنة شروطاً أساسية للنجاح.

4. وضوح الأهداف عند دمج المسارات أو الشراكات

عند دمج أنشطة المشروع مع مبادرات أو شراكات أخرى، ينبغي إبلاغ المشاركين بشفافية عن الأهداف والنطاق ومبررات هذا الدمج. ويُعدّ التوضيح الصريح للأدوار المؤسسية والنيات المنهجية أمرًا أساسيًا لضمان الاتساق وبناء الثقة ومنع الالتباس أو توقّعات غير متوائمة داخل بيئة المشروع.

اعتبارات التنفيذ

يتحمّل منسّقو المشاريع والمؤسسات الشريكة مسؤولية التنفيذ على المستويين المشروع والمؤسسي. وقد يؤدي غياب الوضوح إلى التباس أو انعدام ثقة أو توقّعات غير متوائمة. ويُعدّ التواصل الشفاف وتوثيق مبررات الشراكات ضروريين للاتساق والمساءلة.

المجموعة الثانية

تعميق العملية الإبداعية وتعزيز الصحة النفسية والعصبية

تلعب الممارسة الإبداعية دورًا مهمًا في التنظيم العاطفي والمرونة المعرفية والتعافي من التوتر أو الصدمة. غير أنّ الحدود التخصصية التقليدية وتوقعات التركيز على النتائج قد تحدّ من الإمكانيات العلاجية والمتجدّدة للعمليات الفنية. تركّز هذه المجموعة على تعزيز العملية الإبداعية نفسها بوصفها موردًا للصحة النفسية والمرونة والوكالة، مع الاعتراف بالتجريب والتعبير غير اللفظي والانخراط الجماعي بوصفها آليات أساسية للرفاه والقدرة التكيفية.

5. المسارات غير اللفظية كأدوات للتعبير والشفاء

ينبغي للمشاريع إدماج مقاربات حسّية وغير لفظية (مثل الحركة والصوت.. الخ) ثمّكن أشكال التعبير خارج اللغة، ولا سيما عند العمل مع تجارب صادمة قد يصعب التعبير عنها لفظيًا. كما ينبغي تزويد المشاركين والميسرين بمعلومات مشتركة حول التعليم والممارسة المراعيين للصدّات، بما في ذلك الأطر أو الأدوات المفاهيمية المتفق عليها داخل الائتلاف، دعمًا للمشاركة الواعية والفهم المشترك والتيسير الأخلاقي.

في لوبلين، اعتمد الميسرون عمدًا على الصوت والإيقاع والحركة لتجاوز اللغة كليًا. وأفاد المشاركون بأنّ الممارسات المتجدّدة أتاحت التعبير العاطفي «حيث تفشل الكلمات»، خصوصًا لمن تأثروا بصدّات مرتبطة بالحرب. وأشار أحد المشاركين إلى أنّ هذا النهج مكّن الثقة والتدقّق العاطفي من دون إفصاح لفظي. وفي لوكسمبورغ أيضًا، أبرز المشاركون قيمة التمارين العملية، مشيرين إلى أنّ الورشة قدّمت «طريقة أخرى للعمل» يمكن دمجها في ممارساتهم الخاصة. وتوكّد هذه التغذية الراجعة أنّ المنهجيات غير اللفظية والتجريبية ليست فقط متاحة بل قابلة للنقل مهنيًا، ولا سيما في السياقات التي تتناول الصدمة والتعقيد العاطفي.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي أن يقود التنفيذ ميسرون وممارسون ثقافيون ذوو خبرة مناسبة، بدعم من المؤسسات. وينطبق ذلك على مستوى المشروع، وهو ذو صلة خاصة بالجهات الممولة للمبادرات الحساسة للصحة النفسية. وقد يؤدي تجاهل المقاربات غير اللفظية إلى الحد من إتاحة الوصول للمشاركين المتأثرين بالصدمة. ويتوقف النجاح على تيسير ماهر وبيئات آمنة وداعمة.

6. كسر القيود التخصصية وتحفيز اللدونة العصبية

ينبغي تشجيع الفنانين على العمل عبر التخصصات والانخراط في أدوات أو أساليب غير مألوفة—لا بغرض الإلتقان، بل لتنمية «عقلية المبتدئ» التي تحفّز الاستكشاف والقدرة على التكيف واللدونة العصبية، مع تقليل الخوف من الفشل وضغط الأداء.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للمشاريع والمؤسسات تشجيع التجريب العابر للتخصصات على مستوى المشروع. وقد تؤدي الحدود

التخصصية الصارمة إلى تعزيز الخوف من الفشل والركود الإبداعي. ويتطلب النجاح تأطير التجربة بوصفه استكشافياً لا تقويمياً، وإزالة الضغط القائم على الأداء.

7. الارتجال كأداة لاستعادة الوكالة

ينبغي إدماج الممارسات الارتجالية (في المسرح أو الحركة أو الصوت أو غيرها) بوصفها وسيلة لتعزيز اتخاذ القرار، وتعطيل الجمود النفسي، واستعادة الإحساس بالوكالة والكفاءة الذاتية ضمن العمليات الإبداعية. أتاحت الممارسات القائمة على الارتجال المستخدمة في كلٍّ من برلين (ألعاب الرسم التعاونية) ولوكسمبورغ (الرسم الأعمى دون حكم) للمشاركين اتخاذ قرارات لحظية من دون تقييم. ولاحظ الميسرون زيادة في الثقة والانخراط، بما يدعم نتائج المقابلات التي تفيد بأن الفنانين في أوضاع هشة يحتاجون إلى مساحات لا يُعاقب فيها الفشل ويمكن فيها تمرين الوكالة بأمان.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للميسرين تنفيذ ذلك ضمن أنشطة المشروع، بموافقة مؤسسية. وهو ذو صلة أساساً على مستوى المشروع. وإذا أُهمل، قد يظلّ المشاركون في أدوار سلبية أو هامشية. وتشمل شروط النجاح المشاركة الطوعية والسلامة النفسية وحدود التيسير الواضحة.

8. من التجربة الفردية إلى الانخراط الجماعي الواعي

ينبغي مشاركة العمليات الإبداعية ضمن مجموعات ومساحات جماعية، بما يعزّز التواصل والشهادة المتبادلة وإحساس الأمان والدعم المشتركين. وينبغي أن يتجاوز هذا النهج الاعتماد على العروض الموجهة للجمهور وحدها، والتي غالباً ما تضع الفنانين على مسافة من مجتمعاتهم وقد تعزّز عن غير قصد العزلة التي قد تتراكم وتتحوّل إلى ضيق غير مُعترف به بمرور الوقت.

وصف مشاركون في المقابلات عبر بلدان متعددة العزلة بوصفها حالة بنيوية في حياتهم الفنية، ولا سيما بين الفنانين المهاجرين واللجئين. وفي المقابل، أكد مشاركون في ورش برلين ولوبلين أنّ الإبداع الجماعي—مثل المجالات الزينية والرسومات الجماعية والممارسات الإيقاعية المشتركة—أسهم في تقليل العزلة وتعزيز الاعتراف المتبادل خارج صيغ الأداء العام. وبالمثل، تأمل فنانون مقيمون في لوكسمبورغ العزلة التي أعقبت الهجرة، ما دفع بعضهم إلى إنشاء مساحات جماعية يقودها الفنانون، بما في ذلك جماعات موسيقية وجلسات حركة. وقد عملت هذه المبادرات بوصفها شبكات أمان اجتماعي غير رسمية، داعمة للتجذّر العاطفي والرعاية المتبادلة والانخراط الفني المستدام. وتُبرز هذه الشهادات مجتمعة القيمة النفسية-الاجتماعية لمساحات العمل المشتركة والممارسات الجماعية غير الرسمية خارج البرمجة الرسمية.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي لفرق المشاريع والمؤسسات تعزيز الصيغ الجماعية على المستويين المحلي والمشروع. وقد يؤدي عدم دعم الانخراط المشترك إلى تعزيز العزلة والتشظى. ويتوقف النجاح على عمليات جماعية منظّمة وتيسير شامل وممارسات مقصودة لبناء المجتمع.

9. الوقاية من الإرهاق من خلال الممارسة الإبداعية العفوية

ينبغي الاعتراف بالممارسة الإبداعية غير الإنتاجية والحرّة الاستكشاف بوصفها أداة أساسية للحفاظ على الصحة النفسية للفنانين والوقاية من الإرهاق الناتج عن الضغط المستمر ومتطلبات السوق. عبر الدول الأربع المشاركة في تقييم الاحتياجات، وصف الفنانون إرهاقاً مستداماً مرتبطاً بالإدارة الذاتية المستمرة وتوقع ترجمة الإبداع باستمرار إلى مخرجات قابلة للقياس. وفي ألمانيا ولوكسمبورغ، أفاد الفنانون المستقلون بجمعهم بين ارتباطات قصيرة الأمد متعددة مع تحضيرات غير مدفوعة الأجر وعمل عاطفي، ما يترك حيزاً ضئيلاً للتعافي. وفي بولندا، أبرز المشاركون الضغط للبقاء منتجين رغم محدودية الدعم المؤسسي، بينما وصف الفنانون المرتبطون بأوكرانيا توترًا مطوّلاً ناجمًا عن عدم الاستقرار وعدم اليقين وانقطاع الاستمرارية الإبداعية.

في هذا السياق، حدّد الفنانون عبر البلدان أن النشاط الإبداعي العفوي غير الموجّه بالأهداف مثل الرسم دون نية للعرض، أو استكشاف الحركة أو الصوت دون مخرجات تيسيرية، أو التجريب الخاص دون توثيق—أمرٌ أساسي للحفاظ على الصحة النفسية ومنع الإرهاق طويل الأمد. وقد وُصفت هذه الممارسات باستمرار لا بوصفها ترفيهًا، بل شرطًا ضروريًا للحفاظ على القدرة الإبداعية في ظل الهشاشة والضغط المطوّلين.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للمؤسسات والجهات الممولة الإقرار بالممارسات غير الإنتاجية على المستويين المؤسسي والسياساتي. ويؤدي تجاهل هذا البعد إلى **perpetuation** الإرهاق وظروف العمل غير المستدامة. ويتطلّب النجاح إضفاء الشرعية على الراحة والاستكشاف ضمن أطر التمويل والثقافات التنظيمية.

المجموعة الثالثة

الحماية النفسية-الاجتماعية للفنانين والعاملين الثقافيين

يعمل الفنانون والميسرون والعاملون الثقافيون كثيراً من دون حماية نفسية-اجتماعية كافية، رغم تعرّضهم لمحتوى وظروف عمل مُجهدة عاطفياً. ويزيد غياب آليات الرعاية المنظمة من مخاطر الإرهاق والصدمة الثانوية والانفصال. تستجيب هذه المجموعة للحاجة إلى إضفاء الطابع المؤسسي على الحماية والرعاية الوقائية وهياكل الدعم الجماعي بوصفها مكونات أساسية للمشاريع الثقافية، لا تدابير اختيارية أو تفاعلية.

10. إرساء بروتوكولات الرعاية اللاحقة للأنشطة ذات المحتوى الحساس

ينبغي للمشاريع إدماج لحظات إحاطة قصيرة بعد كل جلسة، بالإضافة إلى إحاطات أعمق بعد الأنشطة التي تتناول محتوى حساساً أو صادماً. يدعم التأمل المنتظم دمج التعلّم والتنظيم العاطفي والكشف المبكر عن الاحتياجات الناشئة، مع تقليل مخاطر التحميل العاطفي التراكمي والصدمة الثانوية.

اعتبارات التنفيذ

يتحمّل منسّوقو المشاريع والمؤسسات مسؤولية التنفيذ على مستوى المشروع. ويزيد غياب الرعاية اللاحقة من مخاطر الصدمة الثانوية. ويتوقف النجاح على الوصول إلى مختصّين مؤهلين ومسارات إحالة واضحة.

11. إضفاء الطابع المؤسسي على الرعاية الوقائية ضمن موازنات المشاريع

ينبغي تخصيص نسبة ثابتة (10-15%) من موازنات المشاريع لدعم الصحة النفسية والدعم النفس-اجتماعي المستمر للفنانين والميسرين، مع الاعتراف بالرعاية بوصفها مكوناً وقائياً بنويّاً لجودة المشروع لا استجابة طارئة.

أفاد الفنانون الذين أجريت معهم مقابلات في ألمانيا وبولندا بشكل متّسق بتحميل عاطفي وإرهاق وغياب دعم نفسي ممّول عند العمل مع مواد متعلّقة بالصدمة. وربط أحد المشاركين صراحةً بين الهشاشة المالية والضغط العاطفي والتوتر والخوف المستمرين. وتدعم هذه النتائج إدراج الرعاية النفس-اجتماعية الوقائية كبند بنوي في الميزانية لا كإجراء طارئ.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للجهات الممّولة والمؤسسات العمل على المستويين المؤسسي والسياساتي. وإذا استُبعدت الرعاية الوقائية من الموازنات، تظلّ دعم الصحة النفسية تفاعلياً وغير متّسق. ويتطلّب النجاح أهلية رسمية لتكاليف الرعاية ضمن إرشادات التمويل وتخصيصاً شفافاً للميزانية.

12. دعم مساحات العمل المشتركة بوصفها شبكات أمان اجتماعي

ينبغي دعم مساحات العمل المشتركة والبيئات الجماعية بوصفها شبكات أمان نفسية-اجتماعية تُواجه العزلة والهشاشة. كما ينبغي الاعتراف بالممارسات الاجتماعية غير الرسمية مثل الوجبات المشتركة والطاولات المشتركة مع الطعام بوصفها آليات رعاية أساسية تعزز التجذّر والتواصل والإحساس بالانتماء ضمن سياقات المشروع. عبر المقابلات، حدّد الفنانون مرارًا الوصول إلى المساحات المشتركة بوصفه أمرًا أساسيًا للاستقرار العاطفي واستمرارية الممارسة. وفي برلين، أبرز المشاركون اختفاء الاستوديوهات الميسورة بوصفه مصدر ضغط كبير، بينما أظهرت ورش التشارك في الإبداع كيف تعزز الوجبات المشتركة والوقت الجماعي غير الرسمي الثقة والتجذّر العاطفي.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للسلطات المحلية والمؤسسات والمنظمات الثقافية التعاون على المستويين المحلي والمؤسسي. ومن دون مساحات مشتركة، قد يواجه الفنانون عزلة وهشاشة متزايدتين. ويتوقف النجاح على الوصول طويل الأمد والأسعار الميسورة ونماذج الحوكمة الموجهة نحو المجتمع.

المجموعة الرابعة

إصلاحات هيكلية وسياسات ثقافية داعمة

لا يمكن لتدخلات مستوى المشروع الفردية أن تعالج بالكامل الهشاشة المنهجية التي يواجهها الفنانون في أوضاع هشة. وتستمر العوائق الهيكلية المتعلقة بنماذج التمويل والعبء الإداري وعدم المساواة وغياب الاعتراف العابر للقطاعات في تقويض الاستدامة وإتاحة الوصول. تعالج هذه المجموعة الإصلاحات السياساتية والمؤسسية اللازمة لخلق نظم بيئية ثقافية أكثر عدلاً ومرونة، بما ينسجم مع أطر السياسة الاجتماعية والصحية والتعليمية.

13. اعتماد نماذج تمويل قائمة على العملية بدلاً من المخرجات

تُشجّع الجهات الممولة والمؤسسات على دعم استقرار الفنانين (الوقت، السكن، المساحة) وإعطاء الأولوية لمسارات إبداعية طويلة الأمد بدل اشتراط مخرجات فنية سريعة. شدّد مشاركون في المقابلات بلوكسمبورغ وألمانيا مرارًا على أنّ الدعم المؤسسي غالبًا ما يُقدّر الأعمال المنجزة مع إهمال فترات التجريب والبروفات والعمل العاطفي الطويلة التي تسبقها. وأكّد أحد فناني الأداء أنّ «العمل الحقيقي يحدث في الجلسات الارتجالية والبروفات والكتابة والتفكير»، مبرزًا الحاجة إلى نماذج تمويل تدعم العملية لا النتائج فقط.

اعتبارات التنفيذ

تقع المسؤولية الأساسية على الجهات الممولة وصنّاع السياسات على المستويين الوطني والأوروبي. وقد تُقضي النماذج القائمة على المخرجات الفنانين الهشّين وتُشجّع ضغوط إنتاجية ضارّة. ويتطلّب النجاح معايير تقييم مُراجعة تُقدّر العملية والاستمرارية والرفاه.

14. منع تسليع الصدمة وصون الحرية الفنية

ينبغي لمعايير التمويل أن تحظر اشتراط سرد المعاناة الشخصية وأن تحمي حرية الفنانين في اختيار موضوعاتهم دون اختزال هويتهم في كونهم ضحايا.

أفاد فنانون من خلفيات مهاجرة بعدم الارتياح عندما تُجملّ الآلام الشخصية أو تُستغرب مؤسسيًا. ووصف أحد المشاركين كيف يُتغافل عن العمق العاطفي خلف عمله لصالح الجاذبية البصرية، ما يعزّز خطر استهلاك الصدمة بوصفها رأس مال ثقافي بدل الانخراط معها أخلاقيًا.

ومن لوكسمبورغ، أبرز فنان لاجئ شاب الخوف من الانكشاف والحكم عند مشاركة تواريخ شخصية عن الحرب والنزوح، بينما حدّر فنان آخر من استغراب الألم من قبل مؤسسات تحثي بالتنوع دون دعم استقرار الفنانين على المدى الطويل. وتؤكد هذه التجارب الحاجة إلى بيانات مراعية للصدّات تحمي الاستقلالية الفنية وتمنع تسليع المعاناة الشخصية.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للجهات الممولة والمؤسسات تطبيق هذا المبدأ على المستويين المؤسسي والسياساتي. ويؤدي تجاهله إلى ترسيخ سرديات استغلالية وضرر أخلاقي. ويتطلّب النجاح معايير تمويل أخلاقية واحترام الاستقلالية الفنية.

15. الاعتراف بالوساطة الثقافية بوصفها ممارسة ذات قيمة اجتماعية وصحية

العمل على إدماج الفنان-الميسر ضمن أطر الرعاية المجتمعية، مع تعزيز آليات التمويل العابرة للقطاعات التي تربط بين الثقافة والصحة والتعليم. ويشمل ذلك تعزيز الاعتراف الرسمي بالفنان-الميسر بوصفه فاعلاً مساهماً ضمن نظم الرعاية المجتمعية، بما يتيح مسارات تمويل أكثر استدامة خارج القطاع الثقافي ويدعم تطوير منهجيات تشاركية تأملية ومحددة المعالم.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي لصنّاع السياسات والمؤسسات العمل على المستويين الوطني والأوروبي. ويحدّد عدم الاعتراف بالوساطة الثقافية من التعاون العابر للقطاعات والأثر. ويتطلّب النجاح تدفّقات تمويل متكاملة واعترافاً رسمياً ضمن أطر اجتماعية وصحية.

16. الحد من عدم المساواة وتعزيز الإنصاف داخل القطاع الثقافي

ينبغي إدخال سياسات واضحة لمناهضة التمييز، وتعزيز القيادة الشاملة، وضمان الوصول العادل إلى الموارد ومساحات صنع القرار.

اعتبارات التنفيذ

يجب على المؤسسات وصنّاع السياسات تنفيذ ذلك على جميع المستويات. ويؤدي التقاعس إلى perpetuation الإقصاء وعدم المساواة المنهجين. ويتطلّب النجاح سياسات قابلة للإنفاذ وقيادة شاملة وآليات رصد شفافة.

17. ضمان تمويل طويل الأمد ومستقر للفنانين في أوضاع هشة

ينبغي اعتماد نماذج تمويل متعددة السنوات لتوفير الاستقرار الاقتصادي والزماني للفنانين، بما يتيح التخطيط طويل الأمد خارج دورات التمويل القصيرة وغير المتوقعة. ويشمل ذلك دعم تكاليف المعيشة الأساسية (السكن، مساحة العمل، إلخ)، لا مخرجات المشاريع فقط.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للجهات الممولة وصنّاع السياسات العمل على المستويين الوطني والأوروبي. وتزيد دورات التمويل القصيرة من عدم الاستقرار وتعيق التخطيط طويل الأمد. ويتطلّب النجاح أدوات متعددة السنوات والاعتراف بتكاليف المعيشة الأساسية.

18. دعم الفنانين في إجراءات التقديم والمحاسبة وإعداد التقارير

ينبغي الاعتراف بالأعباء الإدارية والمالية بوصفها عائقًا هيكليًا رئيسيًا أمام الوصول إلى التمويل، ولا سيما للفنانين خارج الأطر المؤسسية. حدّد الفنانون المهاجرون في لوكسمبورغ باستمرار التعقيد الإداري وحواجز اللغة وغموض المؤسسات بوصفها عوائق رئيسية أمام الوصول إلى الدعم. وأشار أحدهم صراحةً إلى أنّ أنظمة التمويل تُفضّل الإلمام المؤسسي على الجدارة الفنية، بينما وصف آخر الإرهاق التراكمي لإعادة بناء الشبكات مرارًا بعد الهجرة. وتعزّز هذه النتائج الحاجة إلى وساطة إدارية وآليات وصول مبسّطة.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للمؤسسات والجهات الممولة توفير دعم منظم على المستويين المؤسسي والسياساتي. ومن دون ذلك، تستمر العوائق الإدارية في إقصاء الفنانين الهشّين. ويتطلّب النجاح إجراءات مبسّطة وهايكل مساعدة مخصّصة.

19. إنشاء هياكل دعم وأدوات معرفة للميسرين

ينبغي للمشاريع والمؤسسات دعم تطوير واستخدام أدلة للميسرين توثق المنهجيات والمبادئ الأخلاقية والممارسات المراعية للخدمات وهياكل الجلسات. وتسهم هذه الأدوات في ضمان الجودة ونقل المعرفة والاستمرارية عبر الأنشطة والشراكات ودورات المشاريع. وبالتوازي، ينبغي دعم إنشاء أو تعزيز جمعيات متخصصة تعمل كوسطاء إداريين وقانونيين للفنانين، وتقدم المساعدة في طلبات التمويل والمحاسبة وإعداد التقارير والاستشارات القانونية.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي لصناعات السياسات والجهات الممولة دعم هذه الهياكل الوسيطة على المستويين الوطني والأوروبي. ويزيد غياب هذا الدعم من العبء الإداري الفردي وعدم المساواة الهيكلية. ويتطلب النجاح تمويلًا تشغيليًا مستقرًا وتنسيقًا مع المؤسسات الثقافية والاجتماعية والتمويلية.

المجموعة الخامسة

التمكين التقني والقانوني والتعاون الدولي

أصبح الوصول إلى البنية التحتية الرقمية والدعم القانوني والتنقل العابر للحدود محورًا بشكل متزايد للممارسة الفنية والظهور. وفي الوقت نفسه، يواجه الفنانون في أوضاع هشة مخاطر متزايدة تتعلق بفقدان الملكية الفكرية وعدم اليقين القانوني وعدم تكافؤ الوصول إلى الأدوات الرقمية. تركز هذه المجموعة على تعزيز الأطر التقنية والقانونية والتعاونية الدولية لدعم السيادة الرقمية والتنقل والمشاركة العادلة في التبادل الثقافي العابر للحدود.

20. تعزيز السيادة الرقمية وحماية الإنتاج الإبداعي

ينبغي دعم تطوير منصات رقمية آمنة لحماية حقوق الفنانين وتسهيل الوصول المباشر إلى الأسواق الجماهير العالمية. أفاد عدة فنانين أجريت معهم مقابلات بعدم اليقين حول حقوق الملكية الفكرية والظهور الرقمي والإجراءات القانونية العابرة للحدود، ولا سيما عند مشاركة الأعمال عبر الإنترنت أو المشاركة في مشاريع دولية.

21. إنشاء حاضنات قانونية عابرة للحدود

ينبغي توفير وحدات استشارية لتبسيط الإجراءات القانونية والإدارية (التأشيرات، العقود، الملكية الفكرية، شحن الأعمال الفنية)، ولا سيما للفنانين في أوضاع هشة.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي لمؤسسات الاتحاد الأوروبي والسلطات الوطنية والمنظمات المتخصصة العمل على المستويين الأوروبي والعابر للحدود. ومن دون دعم قانوني، تستمر عوائق التنقل. ويتطلب النجاح خبرات متاحة وتنسيقًا عبر الأنظمة القانونية.

22. تطوير دبلوماسية ثقافية عادلة

ينبغي تحويل برامج الإقامة الفنية من نماذج خيرية إلى شراكات قائمة على تبادل عادل للمعرفة والخبرة.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي لصنّاع السياسات والمؤسسات الثقافية تنفيذ ذلك على المستويين الأوروبي والدولي. وتخاطر النماذج الخيرية بتعزيز اختلافات القوة. ويتطلّب النجاح المعاملة بالمثل والتعلّم المتبادل والحوكمة المشتركة.

المجموعة السادسة

الوعي العام والمشاركة المجتمعية

غالبًا ما تُقلّل التصرّوات العامة للفن من دوره في الصحة النفسية والتماسك الاجتماعي والمشاركة الديمقراطية. ومن دون فهم مجتمعي أوسع ومناصرة، يظلّ التغيير الهيكلي داخل القطاع الثقافي محدودًا. تعالج هذه المجموعة أهمية الوعي العام والمناصرة الثقافية والانخراط المدني، واضعةً الممارسة الفنية بوصفها موردًا مجتمعيًا حيويًا لا نشاطًا هامشيًا أو ترفيلاً.

23. تعزيز الفهم المجتمعي للعلاقة بين الفن والصحة النفسية

ينبغي إنتاج مواد قائمة على المعرفة لإبراز الدور البيولوجي والاجتماعي للفن، بما يسهم في إعادة تعريفه كضرورة مجتمعية لا كترف.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للمؤسسات والهيئات العامة ومنظمات المناصرة العمل على جميع المستويات. ويؤدي انخفاض الوعي إلى perpetuation الوصم والتقليل من قيمة الفن. ويتطلّب النجاح تواصلًا قائمًا على الأدلة واستراتيجيات انخراط عام.

24. دعم الفن كأداة للتغيير الاجتماعي (الفن-النضال)

ينبغي تشجيع الممارسة الإبداعية بوصفها وسيلة أخلاقية وجمالية لفتح حوار عام حول قضايا مُسكت عنها، بما يعزّز المشاركة المدنية والنقاش الديمقراطي.

اعتبارات التنفيذ

ينبغي للمؤسسات والجهات الممولة دعم هذا الدور على المستويات المحلية والوطنية والأوروبية. ويحدّ تجاهله من الانخراط المدني والحوار الديمقراطي. ويتطلّب النجاح صون حرية التعبير.

تُظهر نتائج تقييم الاحتياجات بوضوح أنّ دعم الفنانين والعاملين الثقافيين في أوضاع هشة يتطلب تحوُّلاً من مقاربات مجرّاة وقصيرة الأمد وموجّهة بالمخرجات إلى أطر شمولية وطويلة الأمد ومرتكزة بنيويًا. فالفنانون العاملون في ظروف هشة ليسوا مجرد منتجين ثقافيين، بل فاعلون اجتماعيون وميسّرو مجتمع وحملة معرفة مُعاشة تُسهم في التماسك الاجتماعي والمرونة الجماعية والمشاركة الديمقراطية. ومن ثمّ ينبغي فهم دعمهم بوصفه شأنًا سياسيًا عابرًا للقطاعات لا تدخلًا ثقافيًا هامشيًا.

تقدّم التوصيات الواردة في هذا المستند إطارًا متكاملًا يربط الممارسة الإبداعية بالصحة النفسية والحماية الاجتماعية والإصلاح الهيكلي والمسؤولية المؤسسية. ومن خلال إبراز مبادئ التصميم المراعي للصدمات والمرتکز على الإنسان، يعترف هذا الإطار بالأثر التراكمي للنزوح وعدم الاستقرار والإقصاء المنهجي على العاملين الإبداعيين. وفي الوقت نفسه، يعترف بالإبداع بوصفه قوة متجدّدة قادرة على دعم التعافي الفردي وإعادة بناء الثقة الاجتماعية وتعزيز الفضاءات العامة الشاملة.

دلالات على تصميم المشاريع وتنفيذها

على مستوى المشروع، تؤكد هذه التوصيات أهمية إدماج الرعاية والمرونة والتأمّل الذاتي طوال دورة حياة المبادرات الثقافية. يجب على المشاريع التي تشرك فنانين في أوضاع هشة أن تتجاوز مقاييس المشاركة والمخرجات النهائية، وأن تُعطي الأولوية بدلاً من ذلك للعمليات الآمنة والتيسير الواعي والجدول الزمنية التكيفية. إن إدماج المنهجيات المراعية للصدمات والممارسات غير اللفظية والعمليات الإبداعية الجماعية ليس خيارًا، بل شرطًا مسبقًا للانخراط الأخلاقي والفعال.

وعلاوة على ذلك، يسلّط التركيز على الدعم النفس-اجتماعي الوقائي وبيئات العمل المشتركة الضوء على ضرورة تخصيص المشاريع موارد كافية لُبْنى الرعاية. ويقال ذلك من مخاطر الضرر الثانوي والإرهاق والانفصال، مع تعزيز الثقة والاستمرارية والأثر طويل الأمد. ومن المرجح أن تُنتج المشاريع التي تعتمد هذه المبادئ نتائج مستدامة لكلّ من المشاركين والمجتمعات المضيفة.

دلالات على المؤسسات والجهات الممولة

تدعو التوصيات المؤسسات الثقافية والجهات الممولة إلى إعادة تقييم منطوق التمويل السائد والممارسات الإدارية. النماذج الموجهة بالمخرجات ودورات التقديم القصيرة ومتطلبات التقارير المعقّدة تُجحف بشكل غير متناسب بحق الفنانين في أوضاع هشة وتُعزّز عدم تكافؤ الوصول إلى الموارد. ويُعدّ الانتقال نحو نماذج تمويل متعددة السنوات قائمة على العملية، مقرونًا بهياكل دعم إداري، خطوة حاسمة لتقليل العوائق الهيكلية وتعزيز الإنصاف داخل القطاع الثقافي.

كما أنّ الاعتراف بالوساطة الثقافية بوصفها ممارسة ذات قيمة اجتماعية وصحية يشجّع المؤسسات على اعتماد مقاربات عابرة للقطاعات. ويمكن للتعاون بين الثقافة والصحة والتعليم والخدمات الاجتماعية أن يعزّز ملاءمة

المبادرات الثقافية ونطاقها، مع موازمتها مع أهداف السياسات العامة الأوسع. ويُعزّز هذا التوافق المساواة المؤسسية ويضمن أن يسهم التمويل الثقافي إسهامًا ذا معنى في الرفاه المجتمعي.

اعتبارات سياسات طويلة الأمد

على المستوى السياساتي، تؤكد هذه التوصيات الحاجة إلى التزام مستدام بنظم بيئية ثقافية مرنة وشاملة وقائمة على الحقوق. وينبغي فهم دعم الفنانين في أوضاع هشّة بوصفه استثمارًا في البنية التحتية الاجتماعية لا نفقة ثقافية تقديرية. فالاستقرار التمويلي طويل الأمد، والدعم القانوني والإداري المتاح، والسيادة الرقمية ليست شروطًا للإنتاج الفني فحسب، بل للمشاركة الديمقراطية والتعددية الثقافية أيضًا. إنّ الفشل في معالجة الأبعاد الهيكلية الواردة في هذا المستند يهدّد بإدامة دورات الهشاشة والإقصاء والإدماج الرمزي دون دعم مادي. وعلى النقيض، يمكن لاعتماد سياسات ثقافية متكاملة ومراعية للصدمات أن يسهم في مجتمعات أكثر تماسكًا، ويعزّز الثقة بالمؤسسات العامة، ويؤكد التزام أوروبا بالتنوع الثقافي والعدالة الاجتماعية والكرامة الإنسانية.

نظرة استراتيجية

يتوقّف التنفيذ الناجح لهذه التوصيات على عمل منسّق عبر مستويات حوكمة متعددة. ويلعب الفاعلون المحليون دورًا حاسمًا في موازنة آليات الدعم وتشغيلها، بينما يجب على الأطر الوطنية ضمان الاتساق التنظيمي وتخصيص الموارد الكافية. وعلى المستوى الأوروبي، تمتلك برامج التمويل والأدوات السياساتية القدرة على وضع المعايير وتحفيز أفضل الممارسات وتيسير تبادل المعرفة العابر للحدود. وبالنسبة للمشروع، سننقذ التوصيات المقدّمة عبر التغذية الراجعة من الفنانين والشركاء خلال أنشطة التشارك في الإبداع عمليًا خلال ورش العمل التجريبية المحلية. يوفّر هذا المستند إطارًا عمليًا وقابلًا للتكيف لمثل هذا العمل. وتكمن قيمته ليس فقط في التوصيات الفردية، بل في منطقتها التراكمي وترابطها. وعند تنفيذها بصورة جماعية، تمهّد الطريق لنظم ثقافية تعترف بالفنانين كأشخاص كاملين، وتقدّر العملية إلى جانب النتيجة، وتضع الرعاية والكرامة والاستدامة في صميم الممارسة الإبداعية والسياساتية. وبهذا المعنى، فإن تمكين العقول المبدعة ليس طموحًا ثقافيًا فحسب، بل ضرورة مجتمعية تتحدث مباشرة إلى أهداف أوروبا الأوسع في الرفاه والتماسك والمرونة الديمقراطية.

إعداد التوصيات: فريق مشروع Empowering Creative Minds

يسرى أمونة : رئيسة جمعية دوري

الفنان وليد المصري : المنسق العام للمشروع

